

ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

THE EFFECTIVENESS OF PROPAGATING THE BUDDHISM OF THE
TEACHING OF MORALITY IN SCHOOLS SANAM CHAI KHET
DISTRICT, CHACHOENSAO PROVINCE

พระครูสังฆรักษ์เสกสรร ธีรงกูโร (พรมศรี)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๔

ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

พระครูสังฆรักษ์เสกสรร อีรงกูโร (พรมศรี)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Effectiveness of Propagating the Buddhism of the Teaching of
Morality in Schools Sanam Chai Khet District, Chachoengsao Province

Phrakhrusangkharak Seksan Dhīrañkuro (Phromsi)

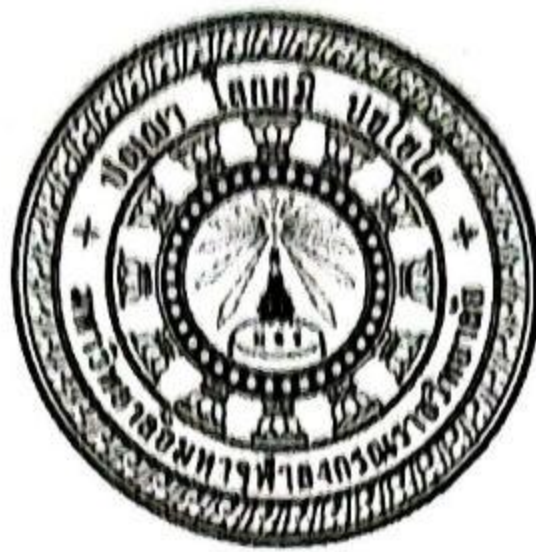
A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2021

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์ เรื่อง "ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา" เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(รศ.ดร.อำนาจ บัวศิริ)

กรรมการ

(พระมหากฤษฏา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระเมธีธรรมอาจารย์, รศ.ดร.)

กรรมการ

(อ.ดร.นิกร ศรีราช)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระเมธีธรรมอาจารย์, รศ.ดร.

ประธานกรรมการ

อ.ดร.นิกร ศรีราช

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูสังฆรักษ์เสกสรร ชีรงกูโร)

ชื่อสารนิพนธ์	: ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา
ผู้วิจัย	: พระครูสังฆรักษ์เสกสรร อีรุงกูโร (พรมศรี)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์	: พระเมธีธรรมอาจารย์, รศ. ดร., พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา), วท.ม. (การจัดการสิ่งแวดล้อม), พร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)
	: ดร.นิกร ศรีราช, ป.ธ.๙, พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการสำรวจด้วยแบบสอบถามซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๒๖ กับกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนในอำเภอสนามชัยเขต จำนวน ๒๗๕ รูป ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้คือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าเอฟ ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๘ รูปหรือคน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาสรุปเป็นความเรียง

ผลการวิจัยพบว่า

๑. นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๗$, S.D.=๐.๖๐๙)

๒. ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า นักเรียนที่มีอายุ ระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๓. ปัญหา และอุปสรรค เกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ๑. การสอนของพระสงฆ์ยังขาดการอบรมและปลูกฝังจริยธรรมที่เพียงพอ ๒.พระสงฆ์ส่วนมากทำงานตามความถนัดของตนเองไม่ค่อยสนใจสังคม ๓.พระสงฆ์มีปัญหาเรื่องเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ไม่มีความแน่ชัด

ข้อเสนอแนะ ๑) เกี่ยวกับเนื้อหาที่จะสอน ข้อเสนอแผนการสอน แนวการสอน เนื้อหาควรมีความหลากหลายแต่ไม่ ซ้ำซ้อนกับช่วงชั้นอื่น และเน้นไปที่การบริหารจิต เจริญปัญญา โดยมุ่งให้นักเรียนมีความกตัญญู รู้จักการให้อภัยผู้อื่น ๒) ควรจัดให้มีพระนิเทศก์ออกนิเทศติดตามและประเมินสมรรถภาพ การสอนของครูพระสอนศีลธรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับเทคนิคการ

Research Paper Title : The Effectiveness of Propagating the Buddhism of the Teaching of Morality in Schools Sanam Chai Khet District, Chachoengsao Province

Researcher : Phrakhrusangkharak Seksan Dhīraṅkuro (Phromsi)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee

: Phra Methithammajarn Assoc. Prof. Dr.,
B.A. (Social Studies), M.Sc. (Environmental Management),
Ph.D. (Public Administration)

: Dr. Nigorn Sirat, Pali IX,
M.A. (Buddhist Management),
Ph.D. (Buddhist Management)

Date of Graduation : July 20, 2021

Abstract

This research aims 1) To study the level of student opinion on the propagation of Buddhism of moral teaching in schools. 2) To compare students' opinions on the propagation of Buddhism of morality teaching in schools. 3) To study the problems, obstacles and suggestions towards the propagation of Buddhism of morality teaching in schools. Sanam Chai Khet, Chachoengsao.

The research methodology is a combination of quantitative research and surveys with a total confidence of 0.926 and a sample of students studying in high school. The 275-figure school in Sanam Chai Khet analyses data with social science ready-made programs. The statistics used are frequency, percentage, average, standard deviation, and frequency values. One-way variability analysis and qualitative research with in-depth interviews with 8 key informants or people using detailed content analysis techniques.

Findings were as follows:

1. Students have an opinion on the effectiveness of buddhist propagation of moral teaching in schools. The picture is very high ($\bar{X}$ =3.77, S.D.=0.609).

2. The results of the research hypothesis showed that students of different ages, levels of education were not educated. There are opinions on the effectiveness of buddhist propagation of moral teaching in schools. Overall, the company is also a 20 yearold restaurant in Chachoengsao Province. Therefore, it rejects the research hypothesis. Students of different genders There are opinions on the effectiveness of buddhist propagation of moral teaching in schools. Overall, the overall difference was statistically significant at 0.05, thus accepting the set research assumptions.

3. Problems and obstacles regarding the effectiveness of buddhist propagation of moral teaching in schools 1) The teaching of monks lacks adequate training and ethics. 2) Most monks work according to their aptitudes, not much care about society. 3) Monks have unclear time of duty.

Suggestions 1) Regarding the content to be taught Exams, lesson plans, teaching methods, content should be diverse but not Duplicate with other layers and focusing on mental management and intellectual development by aiming to make students have gratitude Know how to forgive others. 2) There should be a sermon to provide supervision to monitor and assess the teaching performance of moral teachers continuously. in order to use the information obtained to adjust the technique of developing teachers or provide additional knowledge to moral teachers.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ พระอุดมสิทธิ นายก, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พระเมธีธรรมอาจารย์, รศ.ดร. ประธานกรรมการที่ปรึกษา และ อ.ดร.นิกร ศรีราช กรรมการที่ปรึกษา ตลอดจน คณาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องหลายท่าน ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลเอาใจใส่ ให้ความช่วยเหลือในการ ปรับปรุงแก้ไขสารนิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี จึงขอกราบขอบพระคุณ และขอเจริญพรไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ และขอเจริญพรขอบคุณ คณะผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่างๆ ถ่ายทอดองค์ความรู้ การศึกษา ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี ตลอดจนเพื่อนนิสิตทุกท่าน ที่คอย ให้กำลังใจและคำปรึกษาดีๆ ที่มอบให้ผู้วิจัยตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีวีรบัณฑิต, รศ.ดร., พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร., พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ผศ.ดร. และขอเจริญพร รศ.ดร.สุรินทร์ นียมางกูร, อ.ดร.กาญจนา คำจตุ อาจารย์ ประจำคณะสังคมศาสตร์ ที่ได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบแบบสอบถามและให้คำปรึกษา แนะนำ ในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามอันเป็นประโยชน์แก่การทำสารนิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระพระครูอุดมวิราภรณ์ ตำแหน่งเจ้าสำนักเรียนปริยัติธรรม แผนกธรรม ร.ร.มนย.วัดทุ่งเหยง พระสมุห์ทวีศักดิ์ เทวธมโม ตำแหน่งผู้ช่วยครูใหญ่สำนักวัดนางาม (แผนกธรรม) วัดคลองเตย ที่เมตตาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้ ช่วยเหลือชี้แนะทักษะแนวทางที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการวิจัยอย่างต่อเนื่อง

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอเจริญพรขอบคุณ ญาติธรรมทุกท่านที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ สนับสนุนช่วยเหลือส่งเสริมให้ผู้วิจัยได้รับการศึกษาเพิ่มเติมองค์ความรู้ และกำลังใจจากทุกท่านดังกล่าว ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเอื้อเฟื้อเป็นอย่างยิ่ง คุณค่าสิ่งดีงามและประโยชน์ใดอันจะพึงมีจากสารนิพนธ์ เล่มนี้ ผู้วิจัยขอนอบน้อมถวายเป็น พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา กตเวทิตาคุณ แก่ บิดา มารดา ครู อุปัชฌาย์อาจารย์ ญาติสนิทมิตรสหายทั้งหลาย และผู้มีคุณูปการทุกท่าน

พระครูสังฆรักษ์เสกสรร ชีรงกูโร (พรมศรี)

๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญแผนภาพ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฐ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ สมมุติฐานการวิจัย	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระธรรมทูต	๒๐
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่	๓๐
๒.๔ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย	๔๔
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๔
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๒

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๔
๓.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ	๖๕
๓.๓ การวิจัยเชิงปริมาณ	๖๗
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๔
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา	๗๖
๔.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา	๘๘
๔.๔ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา	๙๔
๔.๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา	๑๐๐
๔.๖ องค์กรความรู้	๑๐๔
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๙
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๑๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๒๒
บรรณานุกรม	๑๒๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก	๑๓๓
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือวิจัย	๑๓๕
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความ เที่ยงตรงของแบบสอบถาม (Try Out)	๑๓๙
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๔๓
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๔๕
ภาคผนวก จ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๔๘
ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๕๑
ประวัติผู้วิจัย	๑๕๓

สารบัญญัตราสาร

ตารางที่		หน้า
๒.๑	สรุปรูแนวคิดหลักของนักวิชาการเกี่ยวกับความหมายของประสิทธิผล	๑๑
๒.๒	สรุปรูแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลของการปฏิบัติงาาน	๑๔
๒.๓	สรุปรูแนวคิดหลักของนักวิชาการเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผลขององค์กร	๑๘
๒.๔	แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรม	๒๙
๒.๕	สรุปรูงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาท	๔๙
๒.๖	สรุปรูงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรม	๕๖
๒.๗	สรุปรูงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนมัธยมศึกษา	๖๐
๓.๑	แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย	๖๘
๔.๑	แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๔
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ในภาพรวม	๗๖
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ในภาพรวม	๗๗
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ด้านความมั่นคง(Stability)	๗๘
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการสอนของพระธรรมทูต ด้านสมาทปนา การเทศน์ได้จูงใจ	๗๙
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ด้านความสมัครใจ (Voluntarism)	๘๐
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ด้านความสัมฤทธิผล(Achievement)	๘๑
๔.๘	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ในภาพรวม	๘๒

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๙	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้าน หลักสูตร	๘๓
๔.๑๐	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้าน เทคนิคและวิธีการสอน	๘๔
๔.๑๑	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้าน บุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระสอนศีลธรรม	๘๕
๔.๑๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้าน ความรู้ความสามารถทางวิชาการ	๘๖
๔.๑๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้าน การวัดผลและประเมินผล	๘๗
๔.๑๔	การเปรียบเทียบความคิดเห็น ของนักเรียน ต่อประสิทธิผลการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามเพศ	๘๘
๔.๑๕	การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัด ฉะเชิงเทรา จำแนกตามอายุ	๘๙

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๖	การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามระดับการศึกษา	๙๑
๔.๑๗	ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลตาม สมมติฐานที่ ๑-๓	๙๓
๔.๑๘	ปัญหา และอุปสรรค เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านหลักสูตร	๙๔
๔.๑๙	ปัญหา และอุปสรรค เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านเทคนิคและวิธีการสอน	๙๖
๔.๒๐	ปัญหา และอุปสรรค เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านบุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระสอนศีลธรรม	๙๗
๔.๒๑	ปัญหา และอุปสรรค เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ	๙๘
๔.๒๒	ปัญหา และอุปสรรค เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ	๙๙

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๓
๔.๑	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๐๔
๔.๒	องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย	๑๐๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

ในวิทยานิพนธ์ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ. มหา. (ไทย) ๑/๑๘/๒๓ หมายความว่า ระบุถึง วินัยปิฎกมหาวิภังค์ พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑๘ หน้าที่ ๒๓ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

คำย่อ	พระวินัยปิฎก		ภาษา
	ชื่อคัมภีร์		
วิ. มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

คำย่อ	พระสุตตันตปิฎก			ภาษา
	ชื่อคัมภีร์			
ที.สี. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก	(ภาษาไทย)
อง.เอกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

๑.๑ ความเป็นมา

พระสงฆ์ในอดีตมีบทบาทสูงต่อสังคมไทย ทั้งนี้ก็ต่างฝ่ายต่างก็มีความเกี่ยวเนื่องกันและกัน เพราะว่าพระสงฆ์นั้นทำหน้าที่อบรมสั่งสอนหลักพุทธธรรมให้แก่ ประชาชน ร่วมทั้งการช่วยเหลือ สงเคราะห์ประชาชนในด้านต่าง ๆ ส่วนพุทธศาสนิกชนนั้นก็ให้การอุปถัมภ์พระสงฆ์ด้วยจิตศรัทธา เมื่อพระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์แล้วต่างก็ตระหนักว่า พระสงฆ์เป็นคนของประชาชน จึงต้องมีภาระหน้าที่ จะต้องตอบแทนพุทธศาสนิกชน สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพุทธศาสนาช่วยกลมเกลียวผูกพันเหนียวแน่น จิตใจ และสร้างสำนึกทางศีลธรรมโดยมีวัด และพระสงฆ์เป็นกลไกสำคัญ ในการอบรมสมาชิกของสังคมให้เป็นพลเมืองดีของสังคม ท้องถิ่นและระเทศชาติ เพื่อให้มีหลักธรรมที่จะช่วยกลมเกลียว และควบคุมสังคม ซึ่งมีมากมาย ตัวอย่าง ของหลักธรรมที่ช่วยกลมเกลียวสังคมคือ ธรรมโลกบาล ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ศีล ๕ ธรรม ๕ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ๔ พลธรรม ๕ ทิศ ๖ สาราณียธรรม ๖ เป็นต้น อันเป็นสิ่งช่วยส่งเสริมให้สังคมที่มีหลักธรรมทางพุทธศาสนาได้ช่วยเหลือหลอมให้ความเชื่อและความยึดถือปรัชญาในการดำเนินชีวิตแบบเดียวกัน เท่ากับเป็นการสร้างความสามัคคีและเป็นปึกแผ่นให้แก่สังคมและพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพุทธศาสนาก็มีส่วนในการสร้างหรือเน้นจิตสำนึกความเป็นพวกเดียวกันพระสงฆ์นอกจากจะเป็นศูนย์รวมจิตใจ ของพุทธศาสนิกชนแล้วพระสงฆ์ยังมีบทบาทอย่างยิ่งต่อสังคม คือ เป็นครูสอน เป็นหมอรักษาโรค เป็นจิตแพทย์ เป็นผู้ไกล่เกลี่ยคดีความต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต่อสังคม นับได้ว่าพระสงฆ์นั้นมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทยสังคมกล่าวคือ พระสงฆ์เป็นที่พึ่งบรรสอนธรรม นำปฏิบัติ ช่วยพัฒนา ปรีกษาคดี มีส่วนช่วยสังคมในด้านต่างๆ เป็นอย่างมาก^๑

ปัจจุบันประเทศไทยได้รับวัฒนธรรมจากนานาประเทศ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในหลาย ๆ ด้าน เช่น ประเพณี วัฒนธรรม การแต่งตัว การดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบัน ตลอดถึง ด้าน

---

^๑ คุณ โทจันทร์, พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๔๕), หน้า ๘๕.

เทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นต้น ความเจริญก้าวหน้าด้านวัตถุได้พัฒนาแต่ในขณะเดียวกัน วิถีชีวิตประจำวันของคนไทยมีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ขาดระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตามศีลธรรม ไม่เคารพกฎหมาย ทำให้อาชญากรรมเกิดขึ้นมากมาย มีการลักขโมย ทุจริตคอร์รัปชั่น ปัญหายาเสพติดแหล่งอบายมุข มีการใช้แรงงานเด็ก แหล่งเรียมรมย์ มีแหล่งโสเภณี เป็นจำนวนมาก ขาดระเบียบวินัยก่อเหตุทะเลาะวิวาท การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ประพฤติตนไม่เหมาะสมกับความเป็นนักเรียนนักศึกษา ขาดคุณธรรมจริยธรรมทั้งที่ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ รากเหง้าแห่งปัญหาคือ นักเรียนนักศึกษา ขาดการขัดเกลาทางจิตใจที่เพียงพอ ถูกหลอเล่ห์ในการปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรม เป็นสาเหตุให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดี ขาดการใช้สติยั้งคิด และแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมออกมา สภาพแวดล้อมของนักเรียน นักศึกษา ที่มีการพัฒนาในด้านวัตถุ ทำให้ยากต่อการควบคุม ป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน นักศึกษาให้สัมฤทธิ์ได้^๒

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ ๓ ปี ๒๕๕๓ บัญญัติความหมายของการจัดการศึกษาว่า คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสารวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการการสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุน ให้บุคคลเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีความมุ่งหมายและหลักการว่า การจัดการศึกษาควรเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้คู่คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รัฐบาลให้ความสำคัญเกี่ยวกับปัญหาของสังคมไทย จึงจัดให้มีโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ โดยข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างกระทรวงวัฒนธรรมกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการสนับสนุนให้พระภิกษุเข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ซึ่งรัฐบาลได้ถวายความอุปถัมภ์ตลอดถึงมีการอบรมพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วไป จะเห็นได้ว่าทุกหน่วยงานให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน โดยมุ่งให้นักเรียนได้ใกล้ชิดกับพระสงฆ์และเข้าใจหลักธรรมตลอดจนถึงสามารถนำหลักธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข

๑.๒ ความสำคัญของปัญหา

ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการเป็นครูผู้สอนเป็นวิทยากรเพื่อให้ความรู้ ให้การศึกษาทางด้านศีลธรรม โดยพระกลุ่มนี้ได้รับอุปถัมภ์จากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมซึ่งทำหน้าที่ทางด้านการสอนศีลธรรมนั้นได้มีการกระทำการเรียนการสอนกันมา

^๒ พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ และคณะ, พระสอนศีลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : หจก.เซน ปรีณัตติง, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

เป็นเวลานานแล้ว แต่อาจยังขาดระบบการจัดการที่ดี หรือไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุนหรือรับรองอุปถัมภ์ค่าจ้างได้ทำกันไปตามความสามารถที่จะกระทำการเรียนการสอนให้ได้ประสิทธิภาพและประสิทธิผล นอกจากนี้ในอดีตที่ผ่านมา จำนวนครูพระที่มีความสามารถในวิชาการศึกษาไม่น้อยไม่เพียงพอที่จะสอนศีลธรรมหรือวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนได้ทุกแห่งกรมการศาสนาจึงริเริ่มโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๒ เป็นต้นมา^๓

แผนการศึกษาแห่งชาติมีเจตนารมณ์เพื่อมุ่ง (๑) พัฒนาชีวิตให้เป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และ (๒) พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีคุณภาพใน ๓ ด้าน คือ เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งมีแนวนโยบาย เป้าหมาย และกรอบการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสามประการดังกล่าว ประกอบกับการคำนึงถึงทิศทางการพัฒนาประเทศในอนาคตที่เน้นการใช้ความรู้เป็นฐานของการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประชากรสิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี^๔

ดังนั้นผู้วิจัยซึ่งเป็นพระภิกษุสงฆ์ในอำเภอสนามชัยเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่จะนำพาคุณธรรม และจริยธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจของเด็ก ที่เป็นกำลังสำคัญของชาติที่ดีในอนาคต ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาของอำเภอสนามชัยเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อนำข้อมูลพระสอนศีลธรรมในอำเภอสนามชัยเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ในส่วนที่บกพร่องนำไปแก้ไขปรับปรุง พัฒนา และส่วนที่ดีของพระสอนศีลธรรม นำไปเป็นแรงจูงใจให้พระสอนศีลธรรมได้ทำหน้าที่ของครูพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นเยาวชน และนักเรียนสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอน ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นทั้งคนดีคนเก่ง และมีสุข เหมาะสมกับวัยต่อไป

^๓ สุมน อมรวิวัฒน์, การพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์, (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๐), หน้า ๑๘๓.

^๔ แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง, (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๕๙), ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, (นายกรัฐมนตรี), วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๕๓.

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ ระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในระดับใด

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา มีอะไรบ้าง

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๓.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหา ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ, อายุ, ระดับชั้นที่กำลังศึกษา

๒) ศึกษาแนวคิด/แนวทฤษฎี ของ Theodore Caplow^๕ การวัดประสิทธิผล ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ความมั่นคง(Stability) ๒. ความผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน(Integration) ๓. ความสมัครใจ(Voluntarism) ๔. ความสัมฤทธิ์ผล(Achievement)

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยสังเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎี

---

^๕ Caplow, Theodore, *Principle of Organization*. (New York: Barcourt Brace&World. 1964), pp. 119-124.

ของ ประเสริฐ ธรรมโวหาร^๖ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านหลักสูตร ๒) ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ๓) ด้านบุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระสอนศีลธรรม ๔) ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา” ครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสาน ได้กำหนดขอบข่ายประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหลัก ไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษา จำนวน ๘๘๐ คน ประกอบด้วยนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสนามชัยเขต จำนวน ๕๘๔ คน โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว จำนวน ๒๙๖ คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับงานวิจัยประกอบด้วย

- ๑) พระสังฆาธิการ ฝ่ายบริหารสถานศึกษา
- ๒) ครูพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียน
- ๓) ผู้บริหารโรงเรียน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ โรงเรียนสนามชัยเขต และโรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว ในอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๖๓ ถึง พฤษภาคม ๒๕๖๔ รวมทั้งสิ้น ๑๒ เดือน

---

^๖ ประเสริฐ ธรรมโวหาร, **หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕๐.

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แตกต่างกัน

๑.๕.๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แตกต่างกัน

๑.๕.๓ นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผู้วิจัยกำหนดความหมายต่างๆ ของการใช้คำในวิจัยดังนี้

บทบาท หมายถึง การแสดงออกหรือการทำหน้าที่ของบุคคลซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขาทำ

พระสอนศีลธรรม หมายถึง พระสงฆ์ที่เข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

ครู หมายถึง ครูผู้สอนในสถานศึกษาที่พระสอนศีลธรรมรับนิมนต์เข้าไปสอน และรับรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมและคอยให้คำแนะนำกับพระสอนศีลธรรม อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

นักเรียน หมายถึง นักเรียนมัธยมศึกษา (ม.๑ – ม.๖) ในชั้นเรียนที่พระสอนศีลธรรมรับนิมนต์เข้าไปสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

การเตรียมการสอน หมายถึงการมีความพร้อมในการที่จะสอนโดย มีเอกสาร ตำรา เนื้อหาพร้อมที่จะสอน จัดเตรียมสื่อวัสดุอุปกรณ์ในการสอน รวมถึงสถานที่ในการจัดการเรียนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ของนักเรียน

สื่อการเรียนการสอน หมายถึงการมีความรู้และมีความถนัดในการใช้สื่อการสอน และการใช้สื่ออย่างถูกต้องเหมาะสมกับ เนื้อหา และวัยของผู้เรียน หรือ จะเป็นการด้อย่างยิ่งหากผู้สอนมีการนาสื่อต่างๆ ที่สร้างขึ้นเอง มาใช้ในการสอน เพราะจะได้สื่อสารตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะสื่อให้กับผู้เรียนได้ตรงประเด็นที่สุด

บุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระ หมายถึงลักษณะเฉพาะของตัวบุคคล มีบุคลิกภาพที่ดี น่าเชื่อถือ น่าศรัทธาเลื่อมใส มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา มีความร่าเริงแจ่มใสเป็นมิตรกับคนรอบข้าง มีกิจกรรมรยาทเรียบร้อยดีงาม อย่างเสมอต้นเสมอปลาย

ความรู้ความสามารถทางวิชาการ หมายถึงความรู้ความสามารถของครูพระในทางวิชาการ

การวัดผลและประเมินผล หมายถึงการมีการทำแบบทดสอบ โดยมีการวัดผลประเมินผลที่หลากหลายรูปแบบเพื่อให้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริงที่ต้องการรู้ โดยแบบทดสอบนั้นจะต้องตรงกับเนื้อหาหรือบทเรียนที่ได้สอนไปแล้ว และจะต้องมีการทดสอบอย่างสม่ำเสมอ เช่นการประเมินผลก่อนเรียน และหลังเรียน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๖.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๖.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๖.๔ สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา และอื่น ๆ ต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา” ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิดจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประกอบการศึกษา ตามลำดับดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรม
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการสอน
- ๒.๔ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล

๒.๑.๑ ความหมายของประสิทธิผล

คำว่าประสิทธิผล (Effectiveness) นั้น มีผู้ให้คำนิยาม ไว้หลากหลายและได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิผลคล้ายกันว่า หมายถึง ความสามารถในการดำเนินการ ให้เกิดผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ปัจจุบันมีการศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพ (Effectiveness) กันอย่างแพร่หลายและมีการนิยามความหมายแตกต่างกัน โดยมีการใช้หลักเกณฑ์มาประกอบกัน โดยมีผู้ให้ ความหมายหรือคำนิยามต่าง ๆ กัน ดังนี้

ประสิทธิผล หมายถึง ขนาดของความสามารถ ขององค์การในการที่จะสามารถทำงาน บรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ที่กำหนดไว้^๑

ประสิทธิผล หมายถึง ความสำเร็จในการปฏิบัติงานของกลุ่ม ความสำเร็จของการทำงาน หรือความพึงพอใจในการทำงานของสมาชิก หรือขวัญของสมาชิก^๒

^๑ Etzioni Amitai, *Modern Organization*, (Prentice Hall, 1964), p. 8.

^๒ Fiedler, F, E, *A Theory of Leadership Effectiveness*, (New York: McGraw-Hill, 1967), p. 9.

ประสิทธิผลขององค์การ (organizational effectiveness) หมายถึง ความมากน้อย (Extent) ของการที่องค์การ ในฐานะ เป็นระบบทางสังคมสามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์ได้โดย ทรัพยากรและหนทางที่มีอยู่ โดยไม่ทำให้ ทรัพยากรและหนทางเสียหายและ โดยไม่สร้างความตึงเครียดที่ไม่สมควรแก่สมาชิก ซึ่งมาตรการที่ใช้ในการวัดประสิทธิผล ขององค์การตั้งอยู่บนวิธีการและ เป้าหมาย (means and ends) โดยเกณฑ์บ่งชี้ในการวัดประสิทธิผล คือ ความสามารถในการผลิตของ องค์การ ความยืดหยุ่นขององค์การในรูปของความสำเร็จในการปรับตัวเข้ากับ การเปลี่ยนแปลงภายใน องค์การ และความสำเร็จในการ ปรับตัวเข้ากับ การเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นนอกองค์การ และการ ปราศจากความกดดัน หรือการขัดแย้งรุนแรงระหว่างกลุ่มย่อยในองค์การ ระหว่างหน่วยงานใน องค์การ^๓

ประสิทธิผลขององค์การ หมายถึง สมรรถนะ (capacity) ขององค์การในการที่จะอยู่รอด (survival) ปรับตัว (adept) รักษาสภาพ (maintain) และเติบโต (grow) ไม่ว่าองค์การนั้นจะมีหน้าที่ใด ที่ต้องการให้ลุล่วง^๔

ประสิทธิผลขององค์การ หมายถึง ความสามารถขององค์การในการบรรลุเป้าหมาย ที่ได้ กำหนดไว้ โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างคุ้มค่า สมาชิกเกิดความพอใจในงาน และองค์การโดย ส่วนรวม สามารถปรับตัว และพัฒนาเพื่อดำรงอยู่ต่อไปได้^๕

ประสิทธิผลเป็นการศึกษาถึงผลที่ได้รับ (Effect) ของแผนงาน การบริการ ลักษณะกิจการ หรือกิจกรรมสนับสนุนในการลดปัญหาหรือปรับปรุงสถานการณ์ที่ไม่พึงพอใจให้ดีขึ้น หรือหมายถึง การวัดระดับของการบรรลุ จุดมุ่งหมายและเป้าหมายที่คาดหวังไว้ หรืออาจหมายถึงการเปรียบเทียบ ระหว่างผลลัพธ์กับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่วางไว้^๖

ประสิทธิผล หมายถึง การทำกิจกรรมหรือการดำเนินงานขององค์กร ที่สามารถสร้าง ผลงานได้สอดคล้องกับเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ ล่วงหน้า ทั้งในส่วนของผลผลิต และผลลัพธ์ เป็นกระบวนการเปรียบเทียบผลงานจริงกับเป้าหมายที่ กำหนดไว้ ก่อให้เกิด ผลผลิต ผลลัพธ์ ที่ตรง

^๓Georgopoulos and Tanenbaum, *Management and Organizational Behavior Theories*, Greenwood, (W.T., Ed. South Western, 1962), p. 65.

^๔ Schein, Edgar, *Organizational Culture and Leadership*, (Emerald Group Publishing Limited, 1970), p. 177.

^๕ มัชวาท สุวรรณเรือง, ประสิทธิผลของการนำนโยบายป้องกันปรามทุจริตเลือกตั้ง ของโครงการ ท.ม.ก. ไปปฏิบัติ : กรณีวิจัยปฏิบัติการเขตเลือกตั้ง จังหวัดนครราชสีมา, *วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต*, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔-๒๗.

^๖ วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และสุรียา วีรวงศ์, *การประเมินโครงการ พิมพ์ครั้งที่ ๓*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๖.

ตามความคาดหวังที่กำหนดล่วงหน้าไว้มากนักน้อยเพียงใด การมีประสิทธิผลจึงมีความเกี่ยวข้องกับผลผลิตและผลลัพธ์การดำเนินงานเป็นกระบวนการวัดผลงานที่เน้นด้านปัจจัยนำออก^๗

ประสิทธิผล หมายถึง สภาพการทำงานที่ได้ผลตามวัตถุประสงค์^๘

ประสิทธิผล เป็นการเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการนำโครงการไปปฏิบัติกับผลที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของโครงการ^๙

ประสิทธิผล หมายถึง ความสามารถในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในแผนงานหรือโครงการ หรืออาจหมายถึง การเปรียบเทียบระหว่างผลลัพธ์กับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่วางไว้^{๑๐}

ประสิทธิผล หมายถึง ความสามารถขององค์การที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย ๔ ประการ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในองค์การ (integration) การปรับตัวขององค์การให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม (Adaptability) การปรับตัวขององค์การให้สอดคล้องกับสังคม (Social relevance) และผลผลิตขององค์การ (Productivity) ^{๑๑}

^๗ สุพจน์ ทรายแก้ว, การจัดการรัฐแนวใหม่, (พระนครศรีอยุธยา : เทียนวัฒนา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘,

^๘ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, วิธีวิทยาการประเมิน : ศาสตร์แห่งคุณค่า, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๘.

^๙ สมบัติ อารังธัญวงศ์, การเมืองแนวคิดและการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๕๓๔.

^{๑๐} สมชาย ดุรงค์เดช, การประเมินผลโครงการแนวคิดและวิธีการ, (กรุงเทพมหานคร : คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๘.

^{๑๑} อรุณ รักธรรม, ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ : การบริหารองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๑๒.

ตารางที่ ๒.๑. สรุปแนวคิดหลักของนักวิชาการเกี่ยวกับความหมายของประสิทธิผล

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Erzioni, (1964, p. 8)	ความสามารถขององค์การ
Fiedler, (1967, p. 9)	ความสำเร็จในการปฏิบัติงานของกลุ่ม
Gcorgopoulos and Tanenbaum, (1962, p. 65)	ความสำเร็จขององค์การ และความยืดหยุ่นของ องค์การที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ทั้งภายนอกและภายในองค์การ
Schein, (1970, p. 177)	สมรรถนะขององค์การในการที่จะอยู่รอด ปรับตัว รักษาสภาพ และเติบโต
มัฆวาท สุวรรณเรือง, (๒๕๔๖, หน้า ๒๔-๒๗)	ความสามารถขององค์การ ในการบรรลุเป้าหมาย ที่ได้กำหนดไว้ โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากร อย่างคุ้มค่า
วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และสุริยา วีรวงศ์, (๒๕๔๕, หน้า ๓๖)	การวัดระดับของการบรรลุจุดมุ่งหมายและ เป้าหมายที่คาดหวังไว้
สุพจน์ ทรายแก้ว, (๒๕๔๕, หน้า ๑๘)	การทำกิจกรรมขององค์กร ที่สามารถสร้าง ผลงานได้สอดคล้องกับเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ ที่ กำหนดไว้
สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, (๒๕๔๔, หน้า ๑๑๘)	สภาพการทำงานที่ได้ผลตามวัตถุประสงค์
สมบัติ อารงธัญวงศ์, (๒๕๔๓, หน้า ๕๓๔)	เป็นการเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการนำ โครงการไปปฏิบัติ กับผลที่กำหนดไว้ใน วัตถุประสงค์ของโครงการ
สมชาย ดุรงค์เดช, (๒๕๔๒, หน้า ๒๐๘)	การเปรียบเทียบ ระหว่างผลลัพธ์กับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่วางไว้
อรุณ รักธรรม, (๒๕๒๕, หน้า ๑๒)	ความสามารถขององค์การที่จะดำเนินการให้ บรรลุเป้าหมาย

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน

ประสิทธิผลของการปฏิบัติงานนั้น คือ ผลสำเร็จอันเป็นผลเนื่องมาจากการปฏิบัติงาน ตามโครงการหรือแผนงานนั้นตามวัตถุประสงค์ขององค์การที่ได้ตั้งไว้หรือได้คาดหวังไว้ โดยหาก นำมาศึกษาแล้วจะพบว่าประสิทธิผลนั้น หมายถึง ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นแล้ว สำเร็จได้ตามที่ติดหรือวางไว้ เรียกว่า การทำงานนั้นมีประสิทธิภาพ แนวความคิดสมัยใหม่ในการจัดกิจการงาน จะเริ่มต้นที่ การตั้งจุดสำเร็จของงาน คือ ในการวางแผนงานนั้น ณ จุดเริ่มต้นของงานจะมีการตั้งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์กันว่าผลสำเร็จที่เราต้องการนั้นคืออะไร เช่น การวางแผนงานของธนาคารพาณิชย์ อาจกำหนดให้รับผิดชอบแผนงานแต่ละแผนก ตั้งเป้าหมายในการปฏิบัติงานของตนในช่วงระยะเวลาหนึ่งมาก่อน เป็นต้นว่าตั้งเป้าเงินฝากในงวดการบัญชีหนึ่ง (๖ เดือน) ว่าจะต้องหาเงินฝาก ได้จำนวนเท่าไร^{๑๒}

ประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง การที่ดำเนินโครงการหรืองานอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว และปรากฏว่าผลเกิดขึ้น (Outcoms) หรือผลผลิตที่เกิดขึ้น (Output) ณระดับหนึ่งระดับใดที่เป็นเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มีการใช้ทรัพยากร (Researcs) หรือปัจจัยนำเข้า (Inputs) มากน้อยเพียงใด ถ้าใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยนำเข้ามาดำเนินการในโครงการหรืองานได้น้อยที่สุด และ ผลที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ การดำเนินโครงการนั้นจะ มีประสิทธิผลสูงสุด (ทั้งนี้โดยการเปรียบเทียบโครงการแต่ละโครงการ ที่สามารถดำเนินการแล้วบรรลุ วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่กำหนดได้เหมือนกัน) ในทางตรงกันข้ามโครงการใดแม้ว่าจะสามารถ ดำเนินการบรรลุ วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้เหมือนกันก็ตาม แต่ใช้ทรัพยากรหรือปัจจัย นำเข้ามากกว่าโครงการอื่นๆ โครงการนั้นก็ไม่ใช่โครงการที่มีประสิทธิผลสูงสุด เช่น องค์การนาโต (NATO) ซึ่งเป็นองค์การทางการทหารกำลังพิจารณาว่าจะใช้เครื่องบินทิ้งระเบิดแบบใดดี ที่จะสามารถ ตอบสนอง วัตถุประสงค์ในการเข้าทำลายเป้าหมายข้าศึกได้ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ในทางปฏิบัติ อาจจะมีเครื่องบินหลายแบบให้เลือก โดยแต่ละแบบจะมีประสิทธิภาพในการทำลายและค่าใช้จ่ายใน การดำเนินการแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามในที่สุดแล้วการตัดสินใจเลือกเครื่องบินแบบใดมี ประสิทธิภาพใน การทำลายน้อยที่สุดสามารถตอบสนองเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ และเสียค่าใช้จ่าย ต่ำสุด นั่นคือ การเลือกเครื่องบินตามความหมายของประสิทธิผลสูงสุด โดยพยายามให้มีค่าใช้จ่าย ต่ำสุดและสามารถตอบสนองเป้าหมายตามที่ ต้องการได้^{๑๓} สำหรับวิธีในการทดสอบการบริหารที่ดีก็ด้วยการดู ความสามารถในการจัดองค์การ (Organize) และการใช้ทรัพยากรที่หาได้ให้สามารถบรรลุ วัตถุประสงค์และรักษา ระดับการปฏิบัติที่มีประสิทธิผลไว้ให้ได้

^{๑๒} เอนก ณ นคร, “ประสิทธิผลการปราบปรามอาชญากรรมของตำรวจนครบาลในกรุงเทพมหานคร”, ภาคนิพนธ์พัฒนาสังคมมหาบัณฑิต, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๗-๘.

^{๑๓} อ้างแล้ว, หน้า ๘-๙.

ประสิทธิผล คือ ตัวการที่จะเป็นเครื่องมือตัดสินในขั้นสุดท้ายว่าการบริหารและองค์การประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด อย่างไรก็ตาม คำว่าประสิทธิผลยังมีความแตกต่างกันอยู่ในความเข้าใจของนักวิชาการต่างสาขากัน สำหรับนักเศรษฐศาสตร์หรือนักวิเคราะห์ทางการเงิน ประสิทธิผลขององค์การ (Organization Effectiveness) มีความหมายอย่างเดียวกันกับผลกำไร (Profit) หรือผลประโยชน์จากการลงทุน (Return On Investment) สำหรับผู้จัดการฝ่ายผลิต ประสิทธิผลมักหมายถึงความถึงคุณภาพหรือปริมาณของผลผลิตที่เป็นสินค้าหรือบริการ สำหรับ นักวิทยาศาสตร์ การวิจัยประสิทธิผลอาจถูกตีความในรูปของจำนวนสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ หรือ ผลผลิตใหม่ๆ ขององค์การ และสำหรับนักสังคมศาสตร์ ประสิทธิผลมักหมายถึงความถึงคุณภาพของ ชีวิตการทำงาน^{๑๔} นอกจากนี้ยังมีความเห็นอีกว่า ประสิทธิผลขององค์กรจะมีขึ้นได้ย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ว่า องค์กรสามารถทำประโยชน์จากสภาพแวดล้อมจนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดที่อยู่เบื้องหลังควบคู่กับประสิทธิผล คือ ความมีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายถึงการมีสมรรถนะสูง สามารถมีระบบการทำงานที่ก่อให้เกิดผลได้สูง โดยได้ผลผลิตที่มีมูลค่าของทรัพยากรที่ใช้ไป^{๑๕}

ประสิทธิผล (Effectiveness) เป็นเรื่องของการกระทำใดๆ หรือพยายามใดๆ ที่ มีความมุ่งหมายจะได้รับผลอะไรสักอย่างให้เกิดขึ้น การกระทำหรือความพยายามจะมีประสิทธิผลสูง ต่ำเพียงใด ขึ้นกับว่า ผลที่ได้รับนั้นตรงครบถ้วน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และใช้พลังงานน้อย เพียงใด^{๑๖}

ประสิทธิผลอาจพิจารณาเป็น ๒ ระดับ คือ

๑. ประสิทธิผลของบุคคล คือ ลักษณะบุคคลที่มีความสามารถปฏิบัติงานใดๆ หรือ ปฏิบัติกิจกรรมใดๆ แล้วประสบความสำเร็จ ทำให้บังเกิดผลตรงและครบถ้วนตามที่มิวัตถุประสงค์ ไว้ ผลที่เกิดขึ้นมีลักษณะคุณภาพ เช่น ความถูกต้อง ความมีคุณค่า ความเหมาะสมตีมตรงกับความคาดหวังและความต้องการของหมู่คณะ สังคม และผู้นำผลนั้นไปใช้เป็นผลที่ได้จากการปฏิบัติ อย่างมีประสิทธิภาพ คือ เป็นการปฏิบัติด้วยความพอใจ ปฏิบัติเต็มความสามารถ ปฏิบัติด้วยการ เลือกรรกลวิธีและเทคนิควิธีการที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้บรรลุทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ อย่างสูงสุด แต่ใช้ทุน ทรัพยากร และระยะเวลาให้น้อยที่สุด

๒. ประสิทธิผลขององค์กร ประกอบด้วย

^{๑๔} ภรณ์ มหานนท์, การประเมินประสิทธิผลขององค์การ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ร่วมกับสำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๒.

^{๑๕} ธงชัย สันติวงศ์, การบริหารเชิงกลยุทธ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๓๑๔.

^{๑๖} Gibson and others อ้างถึงใน รัฐพล ศรีกตัญญู, ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของการปฏิบัติงานของพนักงานธนาคารธนชาติ จำกัด (มหาชน) สำนักงานอาคารกลาสเอน์สรัชดาภิเษก, สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), หน้า ๓๒.

๑) การผลิต (Production) องค์กรมีประสิทธิภาพถ้าองค์กรสามารถดำเนินการผลิตให้ได้ผลผลิตทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพได้ตรงกับความต้องการขององค์กร

๒) ประสิทธิภาพ (Efficiency) องค์กรที่มีประสิทธิผลถ้าอัตราส่วนระหว่างปัจจัยทรัพยากร (Input) ที่ใช้กับผลผลิต (Output) มีความเหมาะสมในลักษณะที่ใช้ทรัพยากรได้คุ้มค่า

๓) ความพึงพอใจ (Satisfaction) องค์กรที่มีประสิทธิผลถ้าผลการดำเนินงานขององค์กรนำมาซึ่งความสำเร็จสอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของสมาชิกในองค์กร

๔) การปรับเปลี่ยน (Adaptiveness) องค์กรที่มีประสิทธิผลถ้าองค์กรมีกลไกที่สามารถปรับเปลี่ยนการดำเนินงานได้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กร

๕) การพัฒนา (Development) องค์กรที่มีประสิทธิผลถ้าองค์กรสามารถเพิ่มพูนศักยภาพ (Potential) และวิสัยสมารถ (Capacity) ขององค์กรที่เจริญก้าวหน้าตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

ตารางที่ ๒.๒ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
เอนก ฌ นคร, (๒๕๓๘, หน้า ๗-๘) ภรณ์ี มหามนต์, (๒๕๒๙, หน้า ๒) ธงชัย สันติวงศ์, (๒๕๓๓, หน้า ๓๑๔)	ตั้งเป้าหมายถึงผลสำเร็จที่จะเกิดขึ้นในการปฏิบัติงานขององค์กร ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง สำหรับนักสังคมศาสตร์ ประสิทธิภาพมักหมายถึงความถึงคุณภาพของชีวิตการทำงาน ประสิทธิผล กับ ประสิทธิภาพ คือเบื้องหลังที่ควบคู่กันไป ซึ่งหมายถึงการมีสมรรถนะสูง และสามารถมีระบบการทำงานที่ก่อให้เกิดผลได้สูง โดยวัดได้จากผลผลิตที่มีมูลค่าของทรัพยากรที่ใช้ไป
Gibson and others อ้างถึงใน รัฐพล ศรีกัตัญญ, (๒๕๕๑, หน้า ๓๒)	ประสิทธิผล (Effectiveness) เป็นเรื่องของกรกระทำใดๆ ที่มีความมุ่งหมาย การกระทำหรือความพยายามจะมีประสิทธิผลสูงต่ำ เพียงใดขึ้นกับว่า ผลที่ได้รับนั้นตรงครบถ้วน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และใช้พลังงานน้อย เพียงใด

๒.๑.๓ การวัดประสิทธิผลขององค์กร

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ระบบขององค์กรเป็นเครื่องมือวัดความมีประสิทธิภาพขององค์กร โดยใช้ชื่อว่า AGIL ซึ่งระบุกิจกรรม ๔ ประเภทซึ่งทุกองค์การจำเป็นจะต้อง กระทำซึ่งประกอบไปด้วย^{๑๗}

๑. การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม
๒. การบรรลุถึงเป้าหมาย
๓. การประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งนำไปสู่ความมั่นคงทางสังคม
๔. สิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในซึ่งหมายถึงการรักษารูปแบบหรือการดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์

จากการศึกษาของ Lawrence and Lorsch^{๑๘} พบว่าองค์กรที่ปฏิบัติงานได้ผล สูงสามารถปฏิบัติงานสนองตอบข้อเรียกร้องของสภาพแวดล้อมมากกว่าองค์กรคู่แข่ง จึงทำให้องค์กรคู่แข่งนั้นมี ประสิทธิภาพน้อยกว่า ทั้งองค์กรที่ประสบความสำเร็จที่สุดมีแนวโน้มที่จะสามารถรักษา สภาวะแห่งความ แตกต่างของโครงสร้างให้สอดคล้องกับความแตกต่างกันของส่วนต่าง ๆ ของ สภาพแวดล้อม ซึ่งองค์กรต้อง พึ่งพาอาศัยกัน ทั้งยังมีความสามารถในการประสานความแตกต่าง ให้สามารถทำงานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ด้วยทั้งองค์กร

ประสิทธิผลขององค์กรอยู่ที่ความสามารถใน การผสมผสาน ส่วนย่อยขององค์กรเข้าด้วยกันทั้งหมดเพื่อไม่ให้งานของแต่ละส่วนซึ่งแตกต่างกันภายใน องค์กรเดียวกันขัดแย้งกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างเป้าหมายของบุคคลและเป้าหมายขององค์กร^{๑๙}

ซึ่งแนวคิดนี้ก็คล้ายคลึงกันแนวคิดของ Theodore Caplow^{๒๐} ที่เขาได้สร้างสิ่งที่เรียกว่า “แบบจำลองเดี่ยวทางทฤษฎี” เพื่อนำไปสู่การคาดคะเนที่เป็นประโยชน์ให้กว้างขวางขึ้นโดยเสนอแนะว่าประสิทธิผลขององค์กรในระยะเวลาที่แตกต่างกันสามารถเอามาเปรียบเทียบกันได้และ ประเมินผล โดยวัดจากตัวแปร ๔ ตัวได้แก่

^{๑๗} Talcott Parsons, *Suggestion for a Sociological Approach to the Theory of Organizations in Complex Organizations: A Sociological Reader* by Amitai Etzioni, (New York: Holt, Rinehart & Winston), p. 44.

^{๑๘} Lawrence, Paul R, and Lorsch, Jay W, *Organization and Environment: Managing Differentiation and Integration*, (Boston: Division of Research, Graduate School of Business Administration, Harvard University, 1967), pp. 133-134.

^{๑๙} Edgar H, Schein, *Organizational Psychology*, 2 nd, (Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, Inc, Encyclopedia of Education Evaluation, San Francisco: Jossey -Bass, 1970), pp. 18-19.

^{๒๐} Caplow, Theodore, *Principle of Organization*, (New York: Barcourt Brace&World, 1964), pp. 119-124.

๑. ความมั่นคง (Stability)
๒. ความผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Integration)
๓. ความสมัครใจ (Voluntarism)
๔. ความสัมฤทธิ์ผล (Achievement)

การวัดและประเมินประสิทธิผลโดยทั่วไป เป็นการวัดเพื่อดู ความแตกต่างระหว่างความคาดหวัง และผลการปฏิบัติ ถ้ามีความแตกต่างกันน้อยก็จะมีประสิทธิผลมาก แต่ถ้ามีความแตกต่างมากจะมีประสิทธิผลน้อยหรืออาจจะดูความสอดคล้องกันระหว่างผลผลิต กับเป้าหมายที่ได้ระบุไว้การประเมินประสิทธิผลขององค์การสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ^{๒๑}

๑. การวัดประสิทธิผลขององค์การโดยใช้ตัวบ่งชี้เดียว (Single criterion measures of effectiveness) เป็นการพิจารณาว่าองค์การจะมีประสิทธิผลหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับผลที่ได้รับว่าบรรลุเป้าหมาย ขององค์การหรือไม่หรือการใช้เป้าหมายขององค์การเป็นเกณฑ์ ซึ่งเป็นการใช้หลักการ อันใดอันหนึ่งในการ ประเมินผลขององค์การเป็นเกณฑ์ ซึ่งเป็นการใช้หลักเกณฑ์อันใดอันหนึ่งในการประเมินประสิทธิผลของ องค์การ เช่น วัดจากความสามารถในการผลิตวัดจากผลกำไร ฯลฯ

๒. การประเมินประสิทธิผลในแง่ของระบบ ทรัพยากร (The system resource model of organization effectiveness) เป็นการประเมินโดยพิจารณาความสามารถขององค์การในแสวงหาประโยชน์ จากสภาพแวดล้อม เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่ต้องการ อันจะทำให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ซึ่งเป็นการเน้น ที่ปัจจัยตัวป้อนเข้า (Input) มากกว่าผลผลิต (Output)

๓. ประเมินประสิทธิผลโดยหลายเกณฑ์ (The multiple criteria of effectiveness) เป็นการ วิเคราะห์ประสิทธิผลขององค์การโดยใช้เกณฑ์หลายอย่างในการวัดประเมินผล ซึ่งพิจารณาจากตัวแปรที่อาจมีผล ต่อความสำเร็จขององค์การ และพยายามแสดงให้เห็นว่าตัวแปรต่างๆ มีความสัมพันธ์ ผู้ที่ให้แนวคิดในการ ประเมินองค์การโดยวิธีนี้

นอกจากนี้ตามแนวคิดของนักวิชาการไทยอย่างธงชัย สันติวงษ์^{๒๒} ก็ได้สรุปวิธี ประเมินผลงานหรือประสิทธิผลของงานไว้ดังต่อไปนี้คือ

กลุ่มที่ ๑ เป็นวิธีการประเมินผลเฉพาะบุคคลแต่ละบุคคลใช้บุคคลประเมินผู้ที่ต้องการประเมินที่ ละคน โดยแยกกันในแต่ละครั้งและไม่นำไปเปรียบเทียบโดยตรงทันทีกับผู้ที่ต้องการประเมิน

^{๒๑} Seldin, Peter, *Evaluation and Developing Administration Performance*, (San Francisco: Jossey-Bass, 1988), p. 24,

^{๒๒} ธงชัย สันติวงษ์, *องค์การและการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕), หน้า ๒๐๒-๒๑๓.

กลุ่มที่ ๒ เป็นวิธีการประเมินที่ใช้กับคนหลาย ๆ คนพร้อม ๆ กัน วิธีนี้จะประเมินผู้ถูกประเมินจะ ถูกประเมินพร้อม ๆ กัน โดยเปรียบเทียบกับผู้ถูกประเมินอื่น ๆ ในครั้งเดียวกัน

กลุ่มที่ ๓ วิธีประเมินอื่น ๆ มี ๒ วิธีคือ

๑) วิธีทดสอบผลงาน (Perform test) วิธีการออกแบบผลการทดสอบผลการปฏิบัติงานเพื่อ นำไปใช้ในการทดสอบประเมินผล แล้วติดตามการประเมินว่ามีผลงานดีเลวอย่างไร

๒) วิธีการประเมินผลงานรอบด้าน (Field review technique) เป็นวิธีการที่ใช้ผู้ประเมินจากภายนอก โดยผู้ถูกประเมินและผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกประเมิน จะต้องตอบคำถามปากเปล่าต่อผู้มาตรวจหรือผู้ ประเมินจากภายนอก

ในทางปฏิบัติ วิธีวัดประสิทธิผลขององค์การจากความสามารถขององค์การในการบรรลุเป้าหมาย เป็นวิธีที่มีปัญหาและสลับซับซ้อน กล่าวคือ^{๒๓}

๑. เป้าหมายทางการขององค์การมีความแตกต่างไปจากเป้าหมายในทางปฏิบัติ (Actual goals) ปกติแล้ว เป้าหมายทางการขององค์การมักเขียนไว้เป็นประโยคที่สวยงาม

๒. การที่เราจะทราบว่าเป้าหมายขององค์การมีลักษณะประการใดกันแน่จำเป็นต้องเป็นผู้ศึกษา ต้องตั้ง คำถามว่าเป้าหมายขององค์การที่พิจารณาอยู่นั้นเป็นเป้าหมายของใคร ทั้งนี้เพราะเป้าหมายองค์การอาจมี ที่มาที่แตกต่างกันออกไป และไม่จำเป็นต้องมาจากนักบริหารระดับสูงสุด แต่เป้าหมายองค์การอาจ มาจากสมาชิกองค์การฝ่ายอื่น ๆ ก็ได้

๓. องค์การทั่วไปมีเป้าหมายหลาย ๆ เป้าหมายไปพร้อม ๆ กัน บางครั้งเป้าหมายเหล่านั้น อาจ ขัดแย้งกัน

๔. การที่องค์การมีเป้าหมายหลายเป้าหมายทำให้เกิดความจำเป็นที่เราจะต้องสามารถจัดลำดับ ความสำคัญของเป้าหมายแต่ละเป้าหมายเพื่อกำหนดชัดเจนว่าเป้าหมายอันไหนสำคัญกว่าอันไหน มิฉะนั้นแล้ว การวัดประสิทธิผลขององค์การโดยดูจากเป้าหมายที่จะใช้เป็นวิธีที่ใช้ไม่ได้ในทางปฏิบัติ ปรากฏว่า การ จัดลำดับเป้าหมายทั้งหลายซึ่งขัดแย้งกันนั้นกระทำได้ยากมาก และอาจสร้างความไม่พอใจกับคนซึ่งยึดถือ เป้าหมายที่ถูกเราจัดให้มีความสำคัญน้อยต่อว่าได้

๕. การพิจารณาเรื่องเป้าหมายขององค์การจำเป็นต้องนำเอามิติของเวลามาประกอบด้วย องค์การ จะมีเป้าหมายระยะสั้น เป้าหมายระยะกลาง เป้าหมายระยะยาว จึงเกิดปัญหาว่า เป้าหมายอันใดจะมี ความสำคัญมากกว่าในการนำไปใช้เป็นเกณฑ์เพื่อวัดประสิทธิผลขององค์การ

โดยสรุปแล้ว ผู้ศึกษาที่ต้องการใช้วิธีการวัดประสิทธิผลขององค์การโดยคำนวณจากความสามารถ ขององค์การในการบรรลุเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องใช้วิธีวัดนี้ด้วยความระมัดระวังอย่างไร

^{๒๓} พิทยา บวรวัฒนา, **ทฤษฎีองค์การสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๗๑-๗๗.

ก็ตามวิธีวัดที่นิยมใช้กันมานาน และก็คงยังมีประโยชน์อยู่บ้าง แต่ผู้ใช้จำเป็นต้องตระหนักถึงปัญหาและความสลับซับซ้อนต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในวิธีวัดนี้ ซึ่งถ้าดูผิวเผินแล้ว ถ้าจะเป็นวิธีที่ง่าย

ตารางที่ ๒.๓ สรุปแนวคิดหลักของนักวิชาการเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผลขององค์กร

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Talcott Parsons, (1964, p. 44)	อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ระบบขององค์การ เป็นเครื่องมือวัดความมีประสิทธิภาพขององค์การ โดยใช้ชื่อว่า AGIL
Lawrence, Paul R. and Lorsch, Jay W, (1967, pp. 133-134)	องค์การที่ปฏิบัติงานได้ผล สูงสามารถปฏิบัติงานสนองตอบข้อเรียกร้องของสภาพแวดล้อมมากกว่าองค์กรคู่แข่ง ทั้งยังมีความสามารถในการประสานความแตกต่าง ให้สามารถทำงานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้
Edgar H. Schein, (1970, pp. 18-19)	ประสิทธิผลขององค์การอยู่ที่ความสามารถในการผสมผสาน ส่วนย่อยขององค์การเข้าด้วยกันทั้งหมดเพื่อไม่ให้งานของแต่ละส่วนซึ่งแตกต่างกัน
Caplow, Theodore, (1964, pp. 119-124)	ประสิทธิผลขององค์การในระยะเวลาที่แตกต่างกันสามารถเอามาเปรียบเทียบกันได้และประเมินผลโดยวัดจากตัวแปร ๔ ตัว

๒.๑.๔ การวัดประสิทธิผลขององค์การในรูปแบบต่างๆ

๑. การวัดประสิทธิผลขององค์การโดยใช้ความคิดระบบ (The system approach) การใช้หลักการวัดประสิทธิผลขององค์การจากเป้าหมายขององค์การนั้น ทำให้นักวิชาการพุ่งความสนใจไปที่ปัจจัย นำออก (Outputs) ขององค์การการนำเอาความคิดระบบมาอธิบายองค์การทำให้เราตระหนักว่ายังมีส่วนอื่น ขององค์การนอกจากปัจจัยนำออกที่มีความสำคัญต่อองค์การ และถ้าเราหันมาวัดประสิทธิผลขององค์การจาก ส่วนอื่น ๆ ขององค์การ เช่นปัจจัยนำเข้า กระบวนการแปรปัจจัยนำเข้ามาปัจจัยนำออกแล้วจะทำให้เรา สามารถสร้างเกณฑ์การวัดประสิทธิผลเกณฑ์ใหม่ขึ้น

๒. วิธีวัดประสิทธิผลขององค์การโดยดูจากความสามารถขององค์การในการชนะใจผู้มีอิทธิพล (The strategic-Constituencies approach) ข้อสมมติฐานมีว่าองค์การได้รับความกดดันและข้อเรียกร้อง จากกลุ่มผลประโยชน์ บุคคลต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมตลอดเวลา ในจำนวนบุคคล

และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เหล่านี้มีเฉพาะบางส่วนเท่านั้นที่มีความสำคัญยิ่งต่อองค์การเพราะเป็นบุคคลและกลุ่มที่มีอิทธิพลสามารถ กำหนดความเป็นความตายขององค์การได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าบุคคลและกลุ่มดังกล่าวสามารถควบคุม ทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการอยู่รอดขององค์การ ดังนั้นนักวิชาการจึงถือหลักว่า องค์การที่มีประสิทธิผล ได้แก่ องค์การที่มีสายตาแหลมคมสามารถมองออกมาว่า บุคคลและกลุ่มผลประโยชน์ใดมีความสำคัญต่อองค์การ และยังคงเป็นองค์การที่สามารถชนะใจบุคคลและกลุ่มผลประโยชน์ที่สำคัญทั้งหลายเหล่านี้ ทำให้บุคคลและ กลุ่มผลประโยชน์ที่สำคัญไม่ดำเนินการขัดขวางการทำงานขององค์การ องค์การที่เอาตัวรอดอยู่ได้จะเป็น องค์การที่กำหนดเป้าหมายขององค์การให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคคลและกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งมี อำนาจควบคุมทรัพยากรที่จำเป็นต่อความอยู่รอดขององค์การ

๓. การวัดประสิทธิผลขององค์การจากค่านิยมที่แตกต่างกันของสมาชิกองค์การ (The Computing - values approach) นักวิชาการเชื่อว่าประสิทธิผลขององค์การ เป็นเรื่องของนานาจิตตังเกณฑ์วัดประสิทธิผลขององค์การที่จะใช้ขึ้นอยู่กับว่า ๆ ใครเป็นใครมีตำแหน่งอะไร และมีผลประโยชน์อย่างไรนั้น ดังนั้นจึงเป็นเรื่องธรรมดาที่องค์การจะมีเป้าหมายหลายเป้าหมายซึ่งขัดแย้งกันเพราะบุคคลทั้งหลายที่ กำหนดเป้าหมายขององค์การนั้น ต่างมีค่านิยมที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้การวัดประสิทธิผลขององค์การจึงต้อง พิจารณาค่านิยมต่าง ๆ ของผู้ประเมินผล องค์การซึ่งจะเป็นผู้เลือกที่จะใช้มาตรวัดประสิทธิผลขององค์การ แบบไหน ตัวอย่างเช่น สมาชิกองค์การสาธารณะที่อยู่ในฝ่ายต่างกัน (ฝ่ายนักบริหารงานระดับสูง ฝ่ายนัก บริหารงานระดับกลาง ฝ่ายปฏิบัติงานหลัก ฝ่ายสนับสนุน ฝ่ายเสนาธิการ) จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน เกี่ยวกับการใช้เกณฑ์วัดประสิทธิผลขององค์การ

ตามนิยามความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า ประสิทธิผลขององค์การประกอบด้วย ชุดนิยามหลัก ๒ ชุด คือ ชุดที่มีความหมายเกี่ยวกับ “ความสามารถขององค์การ ในการบรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ที่กำหนดไว้” การวัดประสิทธิผลขององค์การจึงพิจารณาจากผลลัพธ์สุดท้าย เนื่องจากการเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ขององค์การส่วนแล้วมีจุดมุ่งหมายให้เกิดความสำเร็จในเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอและ “ความสามารถขององค์การในการครองสถานภาพไว้ซึ่งความอยู่รอดและการปรับตัวให้เข้าสภาพแวดล้อม” สำหรับนิยามชุดหลัง ได้พิจารณาองค์การในฐานะระบบสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์กับ ส่วนต่าง ๆ การดำรงอยู่ขององค์การล้วนขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทั้งภายในและ ภายนอก นิยามชุดนี้จึงครอบคลุมการศึกษาประสิทธิผล 3 แนวทางหลัง ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละแนวทาง จะมุ่งให้ความสำคัญกับส่วนใดของระบบขององค์การนั่นเอง

อนึ่ง เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมชุดความหมายประสิทธิผลขององค์การ ผู้วิจัยจึง สรุปนิยามประสิทธิผลขององค์การ หมายถึง ระดับความสามารถขององค์การในการบรรลุเป้าหมาย การธำรงรักษาและพัฒนาคุณค่าระบบภายในขององค์การ รวมถึงการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับ สิ่งแวดล้อมภายนอก

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรม

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพระสอนศีลธรรม พบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมไว้ ดังนี้

๒.๒.๑ แนวคิดและความเป็นมาเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ได้เริ่มจากรัฐบาลของพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี, และมีนางอุไรวรรณ เทียนทอง เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม, นอกจากนี้ พระมหาพวงคันรินทร์ ฐิตวิโส วัดสุทัศน์เทพวราราม พระครูโสภณศาสนกิจ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร, และพระมหาสุริยา อาจิณณปุณโญ วัดชั้นเงิน อำเภอลำลูกกา จังหวัดชุมพร^{๒๔} ได้กล่าวถึงโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ดังนี้

โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ได้รับการอนุมัติจากที่ประชุมของคณะรัฐมนตรี ในวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๙ โดยให้กระทรวงวัฒนธรรมอุดหนุนโครงการดังกล่าว เพื่อมีเป้าหมายที่จะให้ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตำบลละ ๑ รูป ทั่วประเทศให้พระสงฆ์จำนวน ๔,๐๐๐ รูป สอนศีลธรรมในโรงเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา และก็ได้ดำเนินการตามโครงการทันทีโดยเน้นเรื่องหลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นประโยชน์มากๆ จะไม่เน้นเรื่องพิธีกรรม โดยให้เจ้าคณะจังหวัดทั่วประเทศเป็นผู้พิจารณาคัดเลือกและก็จะจัดส่งเข้ารับการอบรมถวายความรู้เสริมโดย เจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้าคณะหนทั้ง ๔ คน (หนกลาง หนตะวันออก หนเหนือ และหนใต้) เมื่ออบรมเสร็จแล้ว ก็จะส่งไปให้ความรู้กับนักเรียนนักศึกษาทั่วประเทศพร้อมกัน ๔,๐๐๐ โรงเรียน เพื่อทำหน้าที่เป็นครูพระช่วยสอนในสถานศึกษาร่วมกับครูปฏิบัติการจริงแต่ละสถานศึกษาโดยมีความคิดพื้นฐานที่ว่าการศึกษาของไทยในสมัยก่อนนั้นเริ่มต้นที่วัดโดยพ่อแม่จะส่งลูกหลานไปเล่าเรียนเขียนอ่าน ฟีกัดขัดเกลานิสัยกับพระสงฆ์ที่วัดแต่เมื่อวันเวลาผ่านไปรูปแบบการศึกษาก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปมีสถานศึกษาที่เรียกว่า “โรงเรียน” เข้ามาแทนที่ ทำให้บทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นครูลดน้อยลงไปเป็นลำดับจนในที่สุดวิชาศีลธรรมก็หลุดหายไปจากหลักสูตรการเรียนการสอน

โครงการ “พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ว่า เป็นโครงการหนึ่งที่กระทรวงวัฒนธรรม สนับสนุนให้กรมการศาสนาร่วมมือกับทางคณะสงฆ์เพื่อสนับสนุน “พระ” ที่มีความรู้ความสามารถ และเชี่ยวชาญกิจกรรมทางศาสนาเป็นพิเศษให้เข้ามามีบทบาทต่อการเรียนการสอนในโรงเรียน อันจะ

^{๒๔}สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๙), หน้า ๑ - ๔,

ก่อให้เกิดความเสื่อมใสศรัทธาเป็นสัมฤทธิ์ผลที่พึงปรารถนาของสังคมไทยมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนพัฒนาความรู้ควบคู่กับการพัฒนาคุณธรรมเพื่อให้เยาวชนสำนึกในคุณค่า และหวงแหนวัฒนธรรมประเพณีประจำชาติของตนที่มีแต่โบราณ^{๒๕}

โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไว้ว่า มีการบริหารโดยโรงเรียนเป็นฐาน (School Based management) เป็นไปตามความต้องการของโรงเรียน (ชุมชน ท้องถิ่น) โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและบทบาทครูพระสอนศีลธรรมจะสามารถพัฒนาคุณภาพของคนในสังคมไทยโดยผ่านกระบวนการของงาน/โครงการ/กิจกรรมของกรมการศาสนา ที่เสริมสร้างให้คนไทยเป็นคนดี เพื่อให้เป็นเด็กไทยที่มีคุณภาพในสังคมโลก สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดบ้านโรงเรียน ให้กลับสู่สังคมไทยในอดีต มุ่งเน้นให้เด็กยุคใหม่ต้องเป็นเด็กที่มีจุดแข็งจากความดีของศาสนา แต่มีศักยภาพและมีสมรรถนะที่ทันสมัยอยู่บนฐานใหม่ ที่สามารถแข่งขันได้อย่างสง่างามบนเวทีโลกในอนาคต^{๒๖}

โรงเรียนหลายแห่งที่เห็นความสำคัญของ “ครูพระ” มักจะนิมนต์ไปช่วยสอนอบรมบ่มนิสัยของเด็กๆ ที่โรงเรียนอาจจะสัปดาห์ละครั้งหรือเดือนละครั้ง ในขณะที่ฝ่ายพระสงฆ์เองก็พยายามที่จะเข้าไปสอนในโรงเรียน แม้ว่าจะต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายต่างๆ เองก็ตาม กระนั้นก็ยังถูกปฏิเสธจากโรงเรียนหลายแห่งว่าไม่มีชั่วโมงให้สอน และในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ กรมการศาสนาได้เริ่มโครงการ “ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา โดยร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้ให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โครงการนี้ได้เริ่มมาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ เป็นต้นมา

นอกจากนี้ กระทรวงวัฒนธรรม ได้ทำข้อตกลงความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการในการที่จะพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะความรู้ในเรื่องของศิลปวัฒนธรรม จริยธรรมให้แก่ นักเรียน นักศึกษาและครูอาจารย์ในแต่ละระดับการศึกษา และส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและการจัดหลักสูตรด้านศิลปวัฒนธรรม และหลักธรรมทางศาสนาทั้งหลักสูตรระยะสั้น ระยะยาวในสถานศึกษาทุกระดับและได้วางเป้าหมายที่จะขยาย ครูพระให้เข้าไปสอนในโรงเรียนให้พอกับความต้องการของกระทรวงศึกษาธิการ และให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ คือ ๑ ตำบล ต่อ ๑ ครูพระ โดยแบ่งตามภาค คือ ครูพระสอนศีลธรรม

^{๒๕}วีระ โจรณ์พจนรัตน์, “คำนิยม” ใน คู่มือโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (การเรียนการสอน) ปีงบประมาณ ๒๕๕๐, รวบรวมโดย สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้าคำนิยม.

^{๒๖}ศรีนวล ลักกิตโร, “โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน,,ปีงบประมาณ ๒๕๔๙”, ใน คู่มือดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, รวบรวมโดย สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๙), หน้า ๑๔๑ - ๑๔๘.

ภาคเหนือ จำนวน ๗๔๓ รูป ครูพระสอนศีลธรรมภาคใต้ จำนวน ๕๔๔ รูป ครูพระสอนศีลธรรมภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๑,๔๓๒ รูป และครูพระสอนศีลธรรมภาคกลาง (รวมกรุงเทพมหานคร) จำนวน ๑,๒๘๑ รูป รวมทั้งหมด ๔,๐๐๐ รูป

โดยในช่วงแรกได้กำหนดจำนวนครูพระสอนเข้าไปสอนในพื้นที่และแต่ละระดับ ดังนี้

๑. การศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้มี ๓ ตำบล ต่อ ๑ รูป

๒. ระดับอาชีวศึกษา กำหนด ๓ รูป ต่อ ๑ จังหวัด

๓. จำนวนครูพระสอนที่เหลือจากข้อ ๑ - ๒ ให้ลงพื้นที่ในกรุงเทพมหานคร โดยจะ กระจายไปตามสถานศึกษาแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา

ส่วนคุณสมบัติของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนั้น ต้องสำเร็จการศึกษานักธรรมชั้นเอก หรือประโยค ๑ - ๒ ขึ้นไป หรือสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง (มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย) หรือเป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นตรีขึ้นไป

นอกจากนี้ การดำเนินการตามโครงการดังกล่าว ถือว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีมาก ได้การตอบรับเป็นอย่างดี แม้ช่วงแรกๆ เด็กจะมีความรู้สึกต่อต้านที่พระเข้ามาสอน แต่เมื่อระยะเวลา ผ่านไปก็ได้รับการยอมรับจากเด็กที่ได้เรียนรู้ศีลธรรมจากครูพระโดยตรงทำให้เด็กมีจิตใจที่ดี จากเด็กที่ เอาแต่ใจตัวเองไม่ค่อยจะเชื่อฟัง เมื่อมีครูพระเข้าไปสอนในสถาบันทำให้เขามีความอ่อนโยนไม่แสดง กริยาก้าวร้าว

อย่างไรก็ตาม จะเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปูพื้นฐานเด็กตั้งแต่วัยอนุบาล เพราะวัยนี้เมื่อเขาได้ เรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ก็จะติดตัวไปตลอดชีวิต ดังนั้นต้องสอนให้มีสัมมาคารวะ สอนให้รู้จัก ฟังตนเองได้ มีความกตัญญู เพราะเด็กวัยนี้เขาชอบจินตนาการ ต้องมีนิทานเข้ามาช่วยในการสอน ใช้ สื่อเพลงธรรมะเข้ามาช่วย และอาจจะต้องมีสมุดภาพเป็นสื่อ แต่ถ้าเป็นเด็กโตจะชอบทำกิจกรรม มากกว่าจะมานั่งเรียน มีการตั้งเป็นประเด็นโดยให้เด็กจับกลุ่มกันมีการตัดข่าวจากหน้าหนังสือพิมพ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ว่าข่าวแต่ละข่าว มีเนื้อหาเป็นอย่างไร แล้วนำมาเปรียบเทียบวิเคราะห์ให้เด็กได้รู้ใน รูปแบบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ว่าพุทธศาสนามีหลักเหตุผลที่แท้จริง แต่ที่สำคัญที่สุดต้องให้ เขาเข้าถึงในวิถีชีวิตแบบพระพุทธศาสนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป และเป็นไปด้วยความเบิกบาน และเมื่อ เรียนจบในแต่ละเทอม ก็จะได้ให้นักเรียนสอบธรรมศึกษา เพราะฉะนั้นสิ่งสำคัญต่อการสอนที่ดีต้องมีสื่อเพื่อไม่ให้น่าเบื่อ เช่น ใช้นิทานธรรมะ เล่าเรื่องต่างๆ สอดแทรกให้เข้ากับตำราเรียน เพื่อให้เด็ก เกิดความสนใจ เกิดความเข้าใจและจดจำได้อย่างรวดเร็ว และง่ายแก่การจดจำ สามารถที่จะสื่อสารกับ บุคคลอื่นได้อย่างถูกต้องอีกด้วย

สรุปได้ว่า โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไว้ว่า มีการบริหารโดยโรงเรียนเป็นฐาน (School Based management) เป็นไปตามความต้องการของโรงเรียน (ชุมชน ท้องถิ่น) โดยเน้น

ผู้เรียนเป็นสำคัญและบทบาทครูพระสอนศีลธรรมจะสามารถพัฒนาคุณภาพของคนในสังคมไทยโดยผ่านกระบวนการของงาน/โครงการ/กิจกรรมของกรมการศาสนาที่เสริมสร้างให้คนไทยเป็นคนดีเพื่อให้เป็นเด็กไทยที่มีคุณภาพในสังคมโลก

๒.๒.๒ หน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทยพบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงหน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไว้ ผู้ศึกษาจึงใคร่ขอนำมาประกอบการศึกษา ดังนี้

การดำเนินชีวิตของพระภิกษุสงฆ์นับตั้งแต่ในครั้งพุทธกาล จนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า บทบาทและความผูกพัน ถูกกำหนดให้ชีวิตพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวเนื่องและผูกพันอยู่กับสังคมโดยพื้นฐานภายใต้กรอบของหลักพระธรรมและพระวินัย สามารถสรุปรูปแบบความสัมพันธ์ภายในของสังคมสงฆ์แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะด้วยกัน คือ ความสัมพันธ์ภายในสังคมสงฆ์ระหว่างพระภิกษุสงฆ์ด้วยกันเอง และความสัมพันธ์ภายในสังคมส่วนรวมระหว่างพระภิกษุสงฆ์กับคฤหัสถ์

๑. ความสัมพันธ์ภายในสังคมสงฆ์ เห็นได้จากบทบัญญัติต่างๆ ในวินัยของสงฆ์ให้มีการอยู่ร่วมกันโดยยึดหลักของ ศีลสามัญญตา คือความเสมอภาคด้วยศีล ซึ่งมีทั้งหมดถึง ๒๒๗ ข้อ ทั้งในส่วนที่เป็นข้อห้าม ซึ่งเมื่อล่วงละเมิดเข้าแล้ว ต้องอาบัติ คือโทษทางพระวินัยหนัก เบา ต่างกันไป และในส่วนที่เป็น ภิณฑลสามัญญตา คือความเห็นที่เป็นไปในทางเดียวกัน อันนำมาซึ่งความสุขสงบของสังคมสงฆ์ และในส่วนที่เป็นสถานที่พัก พำนัก เช่น ที่เป็นวัดหรือสำนักสงฆ์ ถูกกำหนดให้เป็นเขตพัทธสีมา อุโบสถ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับสงฆ์ เช่น การบวช การกรานกฐิน พุทธบัญญัติที่ให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเรียกว่า สังฆกรรม มีการอุปสมบท การระงับอธิกรณ์ ฯลฯ ตลอดจนถึงข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในคณะสงฆ์มีการเคารพกันตามอาวุโส เป็นต้น

๒. ความสัมพันธ์กับสังคมคฤหัสถ์ พระภิกษุสงฆ์ถูกกำหนดให้การดำรงชีวิตผูกพันไว้กับคฤหัสถ์ ตามข้อวินัย ทั้งนี้เพราะพระภิกษุสงฆ์คือ ผู้ที่สละเพศคฤหัสถ์ เข้ามาอุปสมบทเพื่ออุทิศตนให้แก่การศึกษาในส่วนที่เป็นปริยัติ เช่น ศีลสิกขา จิตสิกขา และปัญญาสิกขา และในส่วนที่ต้องปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง คือจะต้องละเว้นความสุข และความสะดวกสบายในการครองเรือนอย่างคฤหัสถ์ ปฏิบัติวัตรเป็นแบบอย่างให้ชาวบ้านเห็นจนเกิดความศรัทธา ซึ่งเปรียบเทียบให้เห็นว่า เป็นเนื่อนาบุญของโลก ที่ชาวบ้านทำบุญแล้วเกิดผลบุญ จึงเป็นบุคคลที่น่าเคารพยกย่องสรรเสริญของคฤหัสถ์ พร้อมจิตพร้อมใจที่จะช่วยเหลือ ส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติอย่างเต็มที่ด้วยการถวายอาหาร จตุปัจจัย ไทยทาน ไทยธรรมต่างๆ ที่จำเป็นต่อการยังชีพส่วนพระภิกษุก็ตอบแทนคุณของคฤหัสถ์ด้วยความเมตตา กรุณา นำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนที่ตนได้ศึกษา และปฏิบัติ มาเผยแผ่อบรมสั่งสอนต่อคฤหัสถ์ จนเป็นหลักว่าพระภิกษุสงฆ์อาศัยคฤหัสถ์ในด้านอาวาสถาน ส่วนคฤหัสถ์อาศัยพระภิกษุสงฆ์ด้านธรรมทาน อันเป็นการอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อันจะเป็นหนทางเพื่อนำไปสู่การสิ้นทุกข์ของทั้ง ๒ ฝ่าย

ด้วยเหตุที่พระภิกษุสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแน่นแฟ้นเช่นนี้ จึงสามารถกำหนดแนวทางหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ที่พึงมีต่อสังคมไว้ ๒ ด้าน คือ หน้าที่ต่อตนเอง และหน้าที่ต่อผู้อื่น

๑. หน้าที่ต่อตนเอง คือ ต้องศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้รู้และเข้าใจคำสั่งสอนนั้นๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วน จนสามารถบรรลุผลสำเร็จเป็นขั้นๆ ตามระดับความสามารถ และสามารถที่จะแนะนำหลักคำสั่งสอน และหลักปฏิบัติที่ตนเองได้ปฏิบัตินั้นๆ นำมาเผยแผ่ผู้อื่นได้ด้วย ในส่วนของการปฏิบัติก็คือปฏิบัติตนตามหลักธรรมเพื่อความบริสุทธิ์ของตนเอง อันมีผลต่อความมั่นคง ติงามของสถาบันสงฆ์และเพื่อสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนาต่อไป

๒. หน้าที่ต่อผู้อื่น คือ โดยทั่วไปแล้ว บทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อสังคมในด้านที่สร้างคุณประโยชน์ สามารถสรุปเป็นหลักได้อยู่ ๓ ด้านใหญ่ๆ คือด้านการให้การศึกษาด้านการเผยแผ่และด้านการสังคมสงเคราะห์ บทบาทในด้านต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นประจักษ์พยานได้เป็นอย่างดีว่าพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อชุมชนตั้งแต่ในครั้งอดีตกาลจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของสถาบันสงฆ์ในด้านการพัฒนาและสร้างสรรค์คุณประโยชน์ให้แก่ชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่ได้รับการกล่าวขานและรับรู้กันมาเป็นเวลานานแล้ว ดังปรากฏในรูปของการจาริกคำสอน และชาดกต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนาที่เผยแผ่อยู่ในปัจจุบันนี้

ด้านบทบาททางการศึกษาของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อชุมชน เมื่อมองโดยภาพรวมแล้ว ตั้งแต่ในอดีต จะเห็นได้ชัดในแง่ที่เกี่ยวกับการศึกษา เพราะกล่าวกันว่า การเกิดและการแพร่ไปของพระพุทธศาสนานั้น หมายถึง การเปิดและการขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนโดยแท้ และพร้อมๆ กับการขยายตัวของพระพุทธศาสนาได้สร้างความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาอย่างมากมาย เช่น ก่อนที่การศึกษาจะเข้าสู่ระบบสถาบันการศึกษาเหมือนอย่างเช่นปัจจุบันนี้ วัดเคยเป็นศูนย์กลางของการศึกษาทุกอย่างมาก่อน โดยบทบาทพระภิกษุสงฆ์เป็นตัวหลักในการถ่ายทอดวิชาความรู้ซึ่งเคยเจริญรุ่งเรืองมั่นคงจนยิ่งใหญ่สู่ระดับมหาวิทยาลัยในโลกสมัยโบราณ เช่น มหาวิทยาลัยนาลันทา ในอินเดียครั้งสมัย พระเจ้าอโศกมหาราช ราชายิ่งใหญ่ทั้งในทางโลก และทางธรรม แห่งราชวงศ์โมริยะ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๓ ถึงขนาดมีผู้สันนิษฐานไว้ว่า ประเทศอินเดียซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของพระพุทธศาสนาในยุคการศึกษารุ่งเรืองในอดีตนั้น มีสถิติผู้รู้หนังสือถึงร้อยละ ๖๐ ของจำนวนประชากรทั้งหมด นั่นหมายถึงบทบาทอันสำคัญด้านการศึกษาของพระภิกษุสงฆ์ ที่โดดเด่น แล้วนั่นเอง

ในสมัยครั้งพุทธกาลสังคมอินเดียอยู่ร่วมกันโดยระบบของชนชั้นวรรณะต่างๆ ซึ่งแบ่งแยกวรรณะกันอย่างชัดเจนและมีข้อแตกต่างระหว่างวรรณะ การแบ่งแยกวรรณะในสมัยพุทธกาลนั้นมีด้วยกันถึง ๔ วรรณะ คือ ๑. กษัตริย์ ๒. พราหมณ์ ๓. แพทย์ ๔. ศูทร โดย ๓ วรรณะแรก ได้มีโอกาสทางการศึกษา ส่วนวรรณะสุดท้ายซึ่งเป็นวรรณะต่ำจะหมดโอกาสเข้าถึงทางการศึกษา ดังนั้นในสมัยของพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงเล็งเห็นว่าการศึกษา สมควรที่จะเข้าถึงในทุกระดับชั้นวรรณะไม่ควรปิดกั้นทางการศึกษา จึงทำให้กลุ่มคนในวรรณะต่ำคือวรรณะศูทรได้มีโอกาสทางการศึกษาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ซึ่งพระองค์ได้ให้การศึกษาในหลักธรรมคำสอนของพระองค์ก่อนเป็นอันดับแรก โดยให้คณะของพระภิกษุสงฆ์ ของพระองค์เป็นผู้สั่งสอนอบรม และทำหน้าที่สืบทอดแนวความคิดในการให้การศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระองค์แก่ประชาชนด้วยหลักธรรมต่างๆ มากมาย ซึ่งคณะพระภิกษุสงฆ์จะต้องออกจาริกเดินธุดงค์เป็นพระธรรมทูตไปตามที่ต่างๆ ที่อยู่ห่างไกล ส่วนมากจะเป็นที่ที่การศึกษาเข้าไม่ถึงประชาชน เช่น ตามชนบทซึ่งประชาชนมีความยากจน และขาดโอกาสทางการศึกษาพระพุทธองค์จึงให้คณะพระภิกษุสงฆ์อยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขชี้แนวทางและหลักการในการครองชีวิตที่ดั่งามให้แก่ประชาชน ซึ่งเป็นการให้การศึกษาโดยตรงแก่ประชาชน และเป็นการศึกษาออกโรงเรียนแบบดั้งเดิมอีกด้วย ซึ่งถือว่าการศึกษามวลชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าก็กล่าวไว้อย่างชัดเจนในเรื่องการอบรมสั่งสอนและแนะนำผู้อื่นให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสงบสุขด้วยหลักธรรมและศีลธรรม

บทบาทของครูสอนศีลธรรมตามหลักการของพระพุทธเจ้าโดยสรุปไว้ว่า การสอนที่ดีมี ๔ ประการ หรือ ๔ ส. คือ ๑. สันตัสสนา (แจ่มแจ้ง) ๒. สมาทปนา (จงใจ) ๓. สมุตเตชนา (แก้วักล้า) ๔. สัมปหังสนา (ร่าเริง)

๑. สันตัสสนา (แจ่มแจ้ง) คือ สอนให้เด็กเข้าใจแจ่มแจ้งเหมือนเห็นกับตาตัวเองซึ่งครูต้องมีปัญญาก่อนจึงจะสอนเด็กให้มีปัญญาตามได้ ครูต้องเข้าใจในเรื่องที่ตนสอน อย่าสอนในเรื่องที่ตนไม่เข้าใจ

๒. สมาทปนา (จงใจ) การสอนที่ดีต้องมีผลทางเจตคติหรือพฤติกรรม คือจงใจให้เด็กน้อมรับเอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ถ้าเป็นการสอนศีลธรรม ครูต้องให้เด็กสมาทาน คือ เห็นดีเห็นชอบถือเป็นตัวแบบ เกิดค่านิยมที่ดั่งาม

๓. สมุตเตชนา (แก้วักล้า) ครูต้องให้กำลังใจด้วยการยกย่องตัวอย่างบุคคลผู้ประสบความสำเร็จหรือครูเองทำให้ดูเป็นแบบอย่าง

๔. สัมปหังสนา (ร่าเริง) เรียนแล้วไม่เครียดมีความสุข สนุกในการเรียน เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรม มีอารมณ์คล้อยตามบทเรียน ไม่เบื่อหน่าย แม้ในวิชาธรรมก็ไม่น่าเบื่อ

พระภิกษุสงฆ์ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกไปอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ทุกคนได้เข้าถึงหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่มีอยู่มากมายนั้น จำเป็นต้องให้พระภิกษุสงฆ์ ได้ศึกษาและปฏิบัติในหลักธรรมของพระองค์ ให้เข้าใจได้อย่างถูกต้องแม่นยำและแตกฉานในพระธรรม แม้กระนั้นพระพุทธองค์ก็ได้มอบหลักธรรมในการให้สาวกออกเผยแผ่ธรรม เพื่อให้ประชาชนน้อมนำมายึดถือเป็นหลักปฏิบัติแค่ ๓ ข้อคือ

๑. การไม่ทำความชั่วทั้งปวง
๒. การกระทำแต่ความดี
๓. การทำจิตใจให้บริสุทธิ์

และเพื่อจะทำให้ประชาชนถือหลักในการปฏิบัตินี้ พระสงฆ์จะต้องมีบทบาทดังกล่าว โดยการเผยแผ่ คือ การให้ความรู้ทางหลักธรรมซึ่งเป็นการช่วยให้มีการประพฤติปฏิบัติธรรมตามหลักของพระพุทธศาสนา แผ่ขยายออกไปในสังคมอย่างกว้างขวาง ซึ่งในครั้งพุทธกาลนั้นขณะที่พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานในชมพูทวีประยะแรก พระพุทธเจ้าได้ทรงส่งสาวกเดินทางออกไปเผยแผ่พระศาสนาตามที่ต่างๆ และได้ทรงวางวิธีการเผยแผ่พระศาสนาในด้านปฏิบัติตนของพระภิกษุสงฆ์ต่อประชาชน โดยการสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์ให้เป็นผู้ถือหลักการอดทน สวรรวมอยู่ในศีล ไม่ก่อศัตรูด้วยการค่อนแคะเบียดเบียนหรือก้าวร้าวผู้อื่น จึงปรากฏว่าการเผยแผ่เป็นไปอย่างได้ผล เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาต่อผู้ที่ได้พบเห็น สามารถชักจูงให้ประชาชนเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เจริญแนวตามพระพุทธองค์อย่างแท้จริง ยิ่งในสมัยหลังพุทธปรินิพพาน ได้มีการทำสังคายนาพระธรรมให้ถูกต้องตามที่พระพุทธเจ้าได้สั่งสอนไว้ และที่สำคัญอย่างยิ่งในครั้งนั้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ทวีความสำคัญอย่างมากและเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการสืบทอดพระศาสนาให้คงอยู่ และเพื่อสั่งสอนให้ประชาชนได้เจริญรอยตามแนวทางของพระพุทธเจ้าให้กว้างขวางออกไป การเผยแผ่ครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช โดยมีการจัดตั้งขบวน “พระธรรมทูต” เพื่อส่งพระภิกษุออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนต่างๆ ทั้งในและนอกเขตชมพูทวีปครั้งแรกในโลก ซึ่งยังผลให้พระพุทธศาสนาได้เข้ามาตั้งมั่นประดิษฐานในดินแดนที่เป็นที่ตั้งของประเทศไทยในปัจจุบัน และในดินแดนอื่นๆ อีกหลายแห่ง บทบาทของพระธรรมทูตดังกล่าวยังมีความสำคัญในฐานะเป็นต้นแบบของโครงการพระธรรมทูต อันเป็นโครงการพัฒนาชุมชนในชนบทของไทยที่ดำเนินการโดยพระภิกษุสงฆ์ในปัจจุบันนี้อีกด้วย^{๒๗}

พระภิกษุสงฆ์กับบทบาททางการสงเคราะห์ ไม่ว่าจะในอดีตหรือแม้แต่ปัจจุบันพระภิกษุสงฆ์ได้ให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน ไม่ว่าจะเป็ใครก็ตามแม้กระนั้นการสงเคราะห์ให้กับสังคมส่วนรวมพระภิกษุสงฆ์ก็มีบทบาทไม่น้อยในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและรวมถึงการสงเคราะห์ทางการศึกษาให้กับกุลบุตรและกุลธิดา และอบรมคุณธรรมศีลธรรมอันดีงามให้ชนชั้นนับได้ว่าพระภิกษุสงฆ์มีบทบาทอย่างมากในการสงเคราะห์ ในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาได้ปรากฏเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการสงเคราะห์และการพัฒนาชุมชน ทั้งในรูปของนิทานชาดก คำสอน และบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงๆ มากมาย เรื่องต่างๆ เหล่านี้ได้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาสนับสนุนการเข้าไปมีบทบาทในสังคมของพระภิกษุสงฆ์ และยกย่องการกระทำที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขต่อสาธารณชนกล่าวคือ ในนิทานธรรมบท เรื่องที่กล่าวถึงต้นกำเนิดของพระอินทร์หรือท้าวผกวนได้มีข้อความที่แสดงว่าการปรับปรุงท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าหรือที่เรียกกันในสมัยนี้ว่า การพัฒนา

^{๒๗} พระราชวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), เอกสารการบรรยายกรมวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕-๑๘.

ชุมชน นั้นเป็นงานที่ได้กระทำมาตั้งแต่ในอดีต โดยพระอินทร์หรือที่เชื่อกันในคติทางพระพุทธศาสนาว่าเป็นพระโพธิสัตว์ชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้าในสมัยที่เกิดเป็นมนุษย์ชื่อ มขมานพ ได้นำผู้คนทำการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการทำความสะอาดสถานที่ต่างๆ สร้างถนนหนทาง ศาลาที่พักคนเดินทาง ขุดบ่อน้ำกินน้ำใช้ สร้างสะพาน และสิ่งอันเป็นสาธารณประโยชน์อื่นๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งบุญกุศลที่เกิดจากการทำงานดังกล่าว ได้ส่งผลให้มขมานพและคนอื่นๆ ได้ขึ้นไปเสวยสุขบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นการตอบแทน^{๒๘}

บทบาทในการพัฒนาชุมชน ของพระสงฆ์เริ่มเด่นชัดอีกครั้งในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ คือ พระสงฆ์ส่วนหนึ่งเข้าไปพัฒนาโดยการร้องขอจากรัฐบาลหรือร่วมมือกับรัฐบาลในขณะที่บางส่วนต้องการทำงานอย่างอิสระ มีกลยุทธ์ในการพัฒนาเป็นของตนเอง^{๒๙} การที่พระสงฆ์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนากับทางราชการทั้งทางด้านกรอบมศีลธรรม การแนะนำด้านอาชีพ การศึกษา การอนามัย ตลอดจนถึงการก่อสร้างถาวรวัตถุจึงทำให้พระสงฆ์จำนวนหนึ่งมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน

บทบาทของพระสงฆ์ในทางตรงกันข้าม คือ มองว่าศาสนาควรมีหน้าที่ ๒ ประการ คือ ผดุงไว้ซึ่งสังคมอันดีงามและจะต้องเป็นผู้นำในการเรียกร้องและแสวงหาสังคมที่ดีกว่า ในด้านพระสงฆ์จะต้องเข้าไปรับรู้กับสภาพความเป็นจริงของสังคมเพื่อจะได้เข้าไปแก้ปัญหาและพัฒนา เพราะถ้าพระสงฆ์ไม่สนใจหรือมุ่งโลกุตรธรรมอย่างเดียวแล้ว ก็เท่ากับว่าพระสงฆ์ขาดเมตตาธรรม กรุณาธรรม และไม่เอื้ออาทรต่อเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขยิ่งพระสงฆ์ละปัญหาของสังคมออกไปเท่าใด สังคมก็จะไม่มองเห็นความสำคัญของศาสนาและพระสงฆ์ออกไปเท่านั้น ประการสำคัญที่สุดควรจะมีการอบรมพระสงฆ์ให้มีความรู้เข้าใจในสภาพสังคม เน้นหนักในทางความเป็นผู้นำและมีความรู้ในการพัฒนาสังคม ก็มีแนวคิดไปในทำนองเดียวกัน คือ ปัจจุบันพระสงฆ์ได้เปลี่ยนบทบาทจากพุทธเจตนาเดิม คือ สงเคราะห์ชาวโลกกลับกลายมาเป็นไม่เข้าใจและไม่สนใจความเป็นอยู่ของประชาชน ไม่เข้าใจเรื่องคนจน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทางสถาบันสงฆ์ควรกระตุ้นให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชนบทให้มากยิ่งขึ้น^{๓๐}

^{๒๘} ประสาท สุขเกษม, “บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน : กรณีศึกษาค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

^{๒๙} สมบูรณ์ สุขสำราญ, *การพัฒนาชนบทแนวพุทธศาสนา กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สวนจำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๓๓.

^{๓๐} สุลักษณ์ ศิวลักษณ์, *ศาสนากับการพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๗.

ความเห็นในเรื่องบทบาทของพระภิกษุสงฆ์อย่างเป็นทางการว่า บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนควรแบ่งออกเป็น ๒ ทาง คือ

๑. บทบาทหลัก หรือบทบาทโดยตรงของพระภิกษุสงฆ์ คือ การเป็นผู้นำชุมชนในทางด้านจิตใจ โดยมีการอบรมและเสริมสร้างศีลธรรมสติปัญญาที่ถูกต้องแก่ชุมชนซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งและเป็นรากฐานความเจริญความสุขของสังคมอย่างแท้จริง

๒. บทบาทรอง ในบางกรณีอาจมีบทบาทอื่นที่พระภิกษุสงฆ์อาจจำเป็นและสมควรที่จะเข้าไปเกี่ยวข้อง ในฐานะที่พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้รับแรงศรัทธาจากชาวบ้าน ซึ่งอาจแนะนำประชาชนในท้องถิ่น ให้เห็นลู่ทางในการพัฒนาทางด้านวัตถุที่เป็นโบราณสถานของวัดภายในชุมชนนั้นๆ อย่างเหมาะสม อาจจะเป็นผู้ประสานงานการรวมตัวของชาวบ้าน ในการพัฒนาและอาจให้วัดเป็นสถานที่รวมกลุ่มในการประชุมกันเป็นต้น^{๓๑}

สรุปได้ว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ตั้งแต่ในสมัยอดีตครั้งพุทธกาล จนถึงปัจจุบันนี้ พระภิกษุสงฆ์ก็ต้องปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ในส่วนที่ต้องเป็นผู้ดำรงรักษา และการสืบทอดหรือส่งต่อบุคคลอื่นต่อไป ทั้งบทบาทด้านการศึกษา การเผยแผ่ การสงเคราะห์ การพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นการส่งเสริมและสืบทอดต่อพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนยาวนานตลอดไป

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรม และผลการศึกษาของนักวิชาการต่างๆ ผู้วิจัยได้นำมาประมวลแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ตามตารางที่ ๒.๒ ดังนี้

---

^{๓๑} พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), สถาบันกับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๖๖.

ตารางที่ ๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรม

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
<p>สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, (๒๕๔๙, หน้า ๑-๔) วีระ โรจน์พจนรัตน์, (๒๕๕๐, หน้าคำนิยาม)</p>	<p>โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เพื่อทำหน้าที่เป็นครูพระช่วยสอนในสถานศึกษาร่วมกับครูปฏิบัติการจริงแต่ละสถานศึกษาโดยมีความคิดพื้นฐานกระทรวงวัฒนธรรมสนับสนุนให้กรมการศาสนา สนับสนุน “พระ” ที่มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญกิจกรรมทางศาสนาเป็นพิเศษให้เข้ามามีบทบาทต่อการเรียนการสอนในโรงเรียน</p>
<p>ศรีนวล ลักกิตโร, (๒๕๔๙, หน้า ๑๔๑-๑๔๘)</p>	<p>๑. เพื่อสร้างหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา ๒. เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน</p>
<p>พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (๒๕๔๓, หน้า ๑๕-๑๘) ประสาท สุขเกษม, (๒๕๔๕, หน้า ๒๑)</p>	<p>๑. ความสัมพันธ์ภายในสังคมสงฆ์ ๒. ความสัมพันธ์กับสังคมคฤหัสถ์</p>
<p>สมบุญ สุธำรง, (๒๕๓๐, หน้า ๓๓)</p>	<p>๑. พระพุทธศาสนาสนับสนุนการเข้าไปมีบทบาทในสังคมของพระภิกษุสงฆ์ ๒. พระภิกษุสงฆ์ก็มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ๓. รวมไปถึงการสงเคราะห์ทางด้านการศึกษาให้กับกุลบุตรและกุลธิดา ๔. อบรมคุณธรรมศีลธรรมอันดีงามให้แก่นักเรียนนับได้ว่าพระภิกษุสงฆ์มีบทบาทอย่างมากในการสงเคราะห์</p>
<p>สมบุญ สุธำรง, (๒๕๓๐, หน้า ๓๓)</p>	<p>บทบาทในการพัฒนาชุมชน ของพระสงฆ์เริ่มเด่นชัดอีกครั้งในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ</p>

ตารางที่ ๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรม (ต่อ)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
สุลักษณ์ ศิวลักษณ์, (๒๕๓๔, หน้า ๑๗)	๑. พระสงฆ์ผดุงไว้ซึ่งสังคมอันดีงาม ๒. พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้นำในการเรียกร้องและแสวงหาสังคมที่ดีกว่า ๓. พระสงฆ์จะต้องเข้าไปรับรู้กับสภาพความเป็นจริงของสังคมเพื่อจะได้เข้าไปแก้ปัญหาและพัฒนา
พระราชวรมุนี (ประยูรช ษิตโต), (๒๕๒๗, หน้า ๖๖)	บทบาทหลัก การเป็นผู้นำชุมชนในทางด้านจิตใจ บทบาทรอง พระภิกษุสงฆ์สมควรที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้รับแรงศรัทธาจากชาวบ้าน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการสอน

๒.๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสอน

แนวคิดเกี่ยวกับการสอน มีผู้กล่าวไว้หลายท่าน ซึ่งได้กล่าวถึงการสอนไว้ดังนี้
พื้นฐานการเป็นครูเป็นเรื่องของคุณสมบัติส่วนตัวหรือสิ่งที่มีอยู่ในตัวตนของครู เช่น ความเชื่อ ความคิด จิตใจ นิสัย รูปลักษณ์และการแสดงออกในทางบวกต่อศิษย์หรือผู้เรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นมิตรที่ดีหรือ“กัลยาณมิตรภาพ” ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ นอกจากความเป็นมิตรที่ดีแล้วพื้นฐานทางจิตใจอีกประการหนึ่งคือ “จิตวิญญานความเป็นครู” ได้แก่ ความรักและเมตตา ความเห็นอกเห็นใจและต้องการจะช่วยเหลือผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ใจและความสามารถแสดงออกซึ่งจิตวิญญานของความเป็นครูได้อย่างเป็นธรรมชาติ บุคคลใดปราศจากพื้นฐานเหล่านี้ แม้ว่าจะมีความรู้และทักษะทางวิชาชีพมากมายเพียงใด ก็ยากจะเป็นครูที่ดีมีคุณภาพได้^{๓๒}

การสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นการสอนศีลธรรมมีจุดมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ^{๓๓}

๑. ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องศีลธรรมและศาสนาอย่างถูกต้อง
๒. ให้นักเรียนนำความรู้ความเข้าใจไปประพฤติปฏิบัติ

ในจุดมุ่งหมายข้อ ๑ เป็นการสอนให้รู้ทางศาสนา เรียกว่า “ปริยัติธรรม”

^{๓๒} คำหามาน คนไค (นามแฝง), ๑๙๙ กระทบนทำของครูมี้ออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : สายธาร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๓๓} ชำนาญ นิสารัตน์, อ่างในประดิษฐ์ พรหมเสนา, “การนำวิธีสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้สอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๒๐.

การสอนให้รู้เป็นหน้าที่ของครูศีลธรรม ส่วนการอบรมเป็นหน้าที่ของครูทุกคนจะต้องช่วยกัน

ลักษณะของครูที่ดี^{๓๔}

๑. ภูมิรู้ ได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถด้านวิชาการที่จะสอน ตลอดจนการเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เป็นต้น ภูมิรู้อีกประการหนึ่งคือ การสอนดีและและปกครองดี สามารถอธิบายได้รวบรัด ชัดเจน สอนสนุก ทำเรื่องที่ยากให้ทำได้ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย เป็นต้น

๒. ภูมิธรรม ได้แก่ การประพฤติดี เว้นจากอบายมุขทั้งปวง กระทำแต่สิ่งที่ดีที่สุจริต ทั้งกาย วาจา และใจ นอกจากนี้ ครูต้องมีรยาบรรณและคุณธรรมครู ชื่อสัตย์ เสียสละ มีเมตตากรุณา ยุติธรรมและมานะอดทน เป็นต้น

๓. ภูมิฐาน ได้แก่ บุคลิกภาพดีรูปร่างท่าทางดี แต่งกายสะอาดเรียบร้อย พุดจาไพเราะ นุ่มนวล น้ำเสียงชัดเจน มีลักษณะเป็นผู้นำและยังต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น

หลักการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลไว้ใน “คุณธรรมสำหรับครู” ว่า^{๓๕}

๑. การวิเคราะห์ตนเอง (Self Analysis) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบตัวเองว่ามีสิ่งดีหรือสิ่งใดบกพร่องแล้วก็ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมเพิ่มพูนต่อไป

๒. การปรับปรุงตนเอง (Self Improvement) หมายถึง การวิเคราะห์ตนเองเป็นเบื้องต้นนั้นคือจะต้องฝึกตนให้เป็นคนรู้จักเหตุผล

๓. การฝึกตนเอง (Self Training) หมายถึง การหมั่นฝึกฝนปฏิบัติตนเป็นประจำให้เกิดเป็นนิสัย การฝึกตนเองจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความจริงใจ

๔. การประเมินผล (Self Evaluation) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบครั้งสุดท้าย หลังจากได้กระทำตามขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้หรือตั้งใจไว้แล้ว

แนวคิดและการวิจัยของนักการศึกษาที่ได้กล่าวถึงสมรรถภาพในการเป็นครู ประสิทธิภาพของครูคุณลักษณะของครูที่ดีและครูที่ดีไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอนคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง” ดังนี้^{๓๖}

^{๓๔} อีริคส์ คี อัครบรร, *ความเป็นครูไทย*, (กรุงเทพมหานคร : ก.พลพิมพ์ (1996) จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๗๕.

^{๓๕} พระมหาดิศร ธีรสีโล, *ความเป็นครูไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โอ,เอส,พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๐), หน้า ๙๖.

^{๓๖} พัชราภรณ์ พสุวัต, “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง”, *โครงการวิจัยภาควิชาหลักสูตรและการสอน* (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๙-๒๐.

๑. มีบุคลิกภาพดี คือมีรูปร่างท่าทางดี ใบหน้าสะอาด เสื้อผ้าสะอาด เรียบร้อยสุภาพ เหมาะสมกับกาลเทศะ ฟันสะอาด มีอารมณ์ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีกิริยาสุภาพ

๒. มีคุณธรรมและจริยธรรมของครู การแสดงออกในสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติมีความ ยุติธรรมมีความตั้งใจสอนนักเรียน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครูมีความสามารถในการสั่งสอนอบรมนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีของครู ดูแลช่วยเหลือ แนะนำครูใหม่และนิสิต นักศึกษาที่ฝึกสอนด้วยความรักและมีความเมตตากรุณาไม่นินทาหรือให้ร้ายต่อผู้อื่น รักษาความลับ ของนักเรียน อุทิศตนต่ออาชีพครู ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่เด็กโดยไม่ปิดบังอำพราง

๓. เป็นผู้ที่มีสมรรถภาพทางด้านวิชาสามัญ วิชาเฉพาะและวิชาอาชีพครูเป็นอย่างดี โดยเป็นผู้ที่มีสมรรถภาพในด้านความรู้ความเข้าใจเนื้อหาวิชา มีสมรรถภาพในด้านการสอนเป็นอย่างดี โดยนำ หลักจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม กับความต้องการของนักเรียนและสภาพสังคม มีเทคนิคในการสอนนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว มีความสามารถในการนำวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ตลอดจนนำมาปรับปรุง การสอนและสามารถทำการศึกษาค้นคว้าเป็นรายบุคคล

๔. สมรรถภาพในด้านการเตรียมการสอน คือมีการเตรียมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือ แบบเรียน ตำรา เอกสารและวัสดุอุปกรณ์การสอน รวมทั้งมีการเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมให้ สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา

๕. สมรรถภาพในด้านการดำเนินการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีลำดับขั้นตอน การสอนชัดเจน รู้จักจับจุดสำคัญมาอธิบายให้เข้าใจ มีความรู้ด้านวิธีสอน รู้จักใช้อุปกรณ์การสอน มี ความสามารถดัดแปลงการสอนให้เหมาะสม มีการใช้ภาษาที่ชัดเจน ไม่วกวน สามารถสร้างบรรยากาศ ในการเรียนการสอนได้ดี มีอารมณ์ขัน มีวิธีการเสริมสร้างกำลังใจให้แก่นักเรียนได้อย่างเหมาะสม ทา ให้นักเรียนเกิดกำลังใจ เกิดความมั่นใจในการเรียนรู้ เน้นให้นักเรียนเกิดทักษะในทุกด้าน ไม่ว่าจะ เป็น ด้านจริยธรรมหรือด้านความคิดสร้างสรรค์และมีการสรุปทบทวน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอด ได้ตรงตามจุดประสงค์ที่วางไว้

๖. สมรรถภาพในด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่มีคุณธรรม รักษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนเป็นผู้ที่ สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชนและร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี ด้วยความเสียสละและ รับผิดชอบ

๗. สมรรถภาพในด้านการพัฒนาตนเอง โดยรู้จักเพิ่มพูนความรู้ให้แก่อาชีพครูด้วยการ เขียน พูด การค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับวิชาการศึกษาและใช้การสังเกต เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับระเบียบ ต่างๆ ของโรงเรียน

๒.๓.๒ แนวคิดการสอนในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงค้นพบสิ่งที่เป็นจริง หรือ สัจธรรมที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติและทรงสั่งสอนให้มนุษย์พันทุกซ์ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ศาสนธรรม หรือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นแก่นแท้ของศาสนา ส่วนศาสนธรรม ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี และศาสนาบุคคล ถือเป็นเปลือก หรือ กระจังของศาสนา

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมต่างๆ ที่เป็นแนวทางให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาและยึดถือปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ธรรมจริยา ความหมายของธรรมจริยา แปลว่า ความประพฤติธรรม ธรรมจริยา เป็นคำสมาสจากคำว่า ธรรม กับ จริยา ส่วนคำจริยา แปลว่า ความประพฤติ กิริยาอาการปฏิบัติ รวมความแล้วธรรมจริยาจึงหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตนที่อยู่ในคุณงามความดี หรือการปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะสังคมไทยได้ยึดมั่นหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยตลอดมา ทำให้สังคมไทยมีความสุข และเกิดความมั่นคงทางสังคม

นอกจากนี้ยังมีคำว่า “ศีลธรรม” ซึ่งใช้ในสังคมไทยมานาน มีความหมายว่าความประพฤติที่ดีที่ชอบ เดิมเป็นชื่อวิชาที่ว่าด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรในระดับประถมและมัธยมศึกษา ปัจจุบันนักปราชญ์บางท่านใช้คำว่าศีลธรรมในความหมายเดียวกับจริยธรรม พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้ให้ความหมายและความสัมพันธ์ของคำว่า “พุทธิศึกษา” และ “จริยศึกษา” ไว้ดังนี้

ตามความหมายของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงแล้ว พุทธิศึกษาจะไม่แยกจากจริยศึกษา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์มีจริยะมาพร้อมเสร็จทรงสมบูรณ์ด้วยพุทธคุณทั้งสองคือ ปัญญาที่แท้มากับคุณธรรม มีกรุณา เป็นต้น และเป็นพื้นฐานของการแสดงออกที่ถูกต้องอย่างแท้จริงซึ่งเป็น จริยธรรมในตัวของมันเอง เพราะฉะนั้นในแง่ของพุทธศาสนาจึงถือว่า พุทธิศึกษาและจริยศึกษาคืออันเดียวกัน^{๓๗}

จากแนวคิดต่างๆ ที่กล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน นอกจากให้นักเรียน เรียนรู้เนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ แล้วเป้าหมายสำคัญอีกประการหนึ่งคือให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอน จนมีธรรมจริยาหรือจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาด้วย เพื่อความง่ายต่อการศึกษา ผู้ศึกษาได้แยกมาเป็นประเด็นการศึกษา ดังนี้

^{๓๗} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๓.

๑. แนวความคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการศึกษา

พระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่ต้องมีการถ่ายทอด เผยแพร่ ซึ่งจำเป็นต้องมีผู้ที่จะต้องเข้ามาศึกษาในหลักพระพุทธศาสนานั้น และมีผู้กล่าวถึงพระพุทธศาสนากับการศึกษา ไว้หลายท่าน ดังนี้

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้แสดงทัศนะเรื่องความหมายของคำว่า การศึกษา จากรากฐานแห่งพระพุทธศาสนาไว้ว่า “คำว่า ศึกษา ในภาษาไทย ก็คือ คำว่า สิกขาในภาษาบาลี หรือศึกษาในภาษาสันสกฤต สำหรับในประเทศอินเดีย คำว่า ศึกษา หรือ สิกขา หมายถึง การประพฤติปฏิบัติ ที่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ไม่ได้หมายถึงการเล่าเรียนหนังสือในภาษาธรรมดา หมายถึงการอบรม ศึกษาอบรมให้เกิดความสว่างแห่งปัญญารอดพ้นจากความทุกข์”

คำว่า “ศึกษา” ในภาษาบาลีใช้คำว่า สิกขา แปลว่า เห็นด้วยตัวเองประจักษ์ด้วยตัวเอง สิกขา จึงเป็นการเรียนเข้าไปภายในแทนที่จะเรียนเรื่องที้ออกไปภายนอก แม้ว่าจะต้องเรียนภายนอกในส่วนที่เกี่ยวข้องภายในก็ตาม แต่ สิกขามาจากคำว่า สะ บวกกับ อิกขะ รวมความแล้วแปลว่า เห็นด้วยตัวเอง

แนวทางการศึกษาเพื่อบรรลุจุดหมายของการศึกษาที่ถูกต้อง ๔ ทาง ดังนี้^{๓๘}

๑. แนวทางแห่งยถาภูตสัมมัมปัญญา ปัญญา แปลว่า รอบ ญา แปลว่า รู้ สัมม, แปลว่า ถูกต้อง ภูต แปลว่า เป็น, วถา แปลว่า เช่นนั้น รวมความแล้ว หมายถึง การรอบรู้กระจ่างแจ้งถึงภาวะการณ์ที่มันเป็นจริง

๒. แนวทางแห่งไตรสิกขา หรือมรรคมีองค์ ๘ ที่มีคำว่า สัมมานาหน้าทั้งหมด คำว่า สัมมา แปลว่า ถูกต้อง คือถูกต้องตามกฎของธรรมชาติแล้วนำกฎเกณฑ์นั้นมาควบคุมตัวเอง การกระทำของตนเอง การดำรงชีวิตอยู่และความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวสัมมาทิวฐิเป็นจุดเริ่มต้นการนำสัมมาทิวฐิมามาเป็นแนวทางศึกษาจะนำไปสู่การศึกษาที่สมบูรณ์

๓. แนวทางปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นวงจรที่มุ่งสู่ความระงับทุกข์ โดยการควบคุมสิ่งที่เรียกว่า สรรพผัสสะ เราก็สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยไม่เป็นเหยื่อสิ่งแวดลอม คือมีชีวิตได้อย่างมีปัญญา

๔. แนวทางของจิตภาวนา คือการพัฒนาจิตใจ เรียกว่า อานาปานสติเพื่อความรู้ธรรมอันลึกซึ้ง

การศึกษา คือ การหล่อหลอมจิตลักษณะของมนุษย์ ถึงแม้มีรูปร่างเป็นของคนเหมือนกัน แต่จิตลักษณะของมนุษย์แตกต่างกันมากกว่าความแตกต่างของความรู้ปร่างวัตถุที่มีอยู่ในโลกเสียอีก จิตลักษณะกำเนิดการรับรู้ การแปลผลสิ่งรับรู้ความรู้สึก ความคิดและความประพฤติกกรรม การศึกษาจึง

^{๓๘} พุทธทาสภิกขุ, เป้าหมายของการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, มปป), หน้า ๑๕.

กำหนดชีวิตทัศน์ โลกทัศน์ ความรู้สึก สุขทุกข์และความรู้สึกของเราต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม หรือสรุปอีกอย่างว่ามนุษย์เป็นอยู่อย่างไรเพราะการศึกษา^{๓๙}

พระพุทธศาสนา เป็นกระบวนทัศน์การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) ของมนุษย์และเป็นกระบวนทัศน์ในรูปของการจัดกระบวนกรให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) อันประกอบด้วย การดำเนินการตลอดชีวิตของมนุษย์ การจัดที่มีการวางแผนทำให้ได้รับความรู้ ทักษะและเจตคติอันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาจนในที่สุด ทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองใช้แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ (Formal) นอกกระบวน (non formal) และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย (informal) อย่างแท้จริงและสมบูรณ์ของการศึกษา^{๔๐}

การศึกษาคือ “การฝึกฝนพัฒนาตน การฝึกฝนพัฒนาเป็นตัวหลักของการศึกษา” การศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือเป็นการพัฒนาตัวบุคคลขึ้น โดยพัฒนาตัวคนทั้งคนหรือชีวิตทั้งชีวิต ตัวคนพัฒนานั้น คือ การศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้วก็เอาคุณสมบัติที่ตัวซึ่งเกิดจากการศึกษานี้ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การศึกษาก็เลยเป็นเครื่องมือของการพัฒนา

การพัฒนามนุษย์หรือการพัฒนาชีวิตจะเป็นไปได้ด้วยดี ต้องอิงอาศัยความเชื่อ ความมั่นใจ และความรู้ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ๒ ประการ คือ^{๔๑}

๑. ความเชื่อ ความมั่นใจในธรรมชาติของมนุษย์ว่า เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้และมีวิสัยแห่งการพัฒนาได้อย่างสูงสุด การพัฒนานั้นมีลักษณะเด่นอันหนึ่ง คือ การตั้งศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์แต่ละคน ออกมาพัฒนาให้งอกงามอย่างเต็มที่และใช้ให้ได้ผลดีที่สุด

๒. การทำให้บุคคลแต่ละคนรู้จักตัวเองและความพร้อมความสามารถในการที่จะรองรับสิ่งภายนอก

^{๓๙} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗.

^{๔๐} พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมโม, กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔,” ของพระพุทธศาสนา เป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง, (สุรินทร์ : โรงพิมพ์ศิริรัตนออฟเซต, ๒๕๔๕), หน้า ๗๕ -๗๖.

^{๔๑} พระราชวรมุนี (ประยูร ธิ์ ปยุตโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๘.

๒. วิธีการจัดการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา

มีดังนี้^{๔๒}

๑. พุทธิศึกษา คือ ควรจัดเรื่องความรู้ สติปัญญา ความคิดที่มีเหตุผลอบรมปัญญา สามารถรู้เรื่องสำคัญที่สุดของชีวิต ตลอดจนรู้ว่าชีวิตเกิดมาทำไม จะเรียนหนังสือจะทำอะไรก็ต้องรู้

๒. จริยศึกษา ต้องเป็นการทำลายความเห็นแก่ตัวแก่พวกพ้อง รู้จักสำรวม มัธยัสถ์ รู้หน้าที่

๓. พลศึกษา พละ หรือกำลังมี ๒ ประเภท

๑) กำลังทางวัตถุ (กาย) แข็งแรง มีอนามัยดี

๒) กำลังวิญญาณ (จิต สมาธิ) สะอาด ว่องไว มั่นคง แล้วนำกำลังกายไปตามทางที่ถูกต้อง

๔. หัตถศึกษา หมายถึง การใช้มือ ทักษะเทคนิคทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

ดังนั้น การศึกษาตามแนวพุทธศาสนา ก็คือการเข้ามาเพื่อทำลายสัญชาตญาณอย่างสัตว์ให้สิ้นไป มีการประพฤติปฏิบัติถูกต้องดีงาม คือ การยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น

๓. เป้าหมายของการศึกษาของพระพุทธศาสนา

เป้าหมายของการศึกษา มีดังนี้^{๔๓}

๑. การไม่ตกเป็นทาสวัตถุนิยม ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕

๒. การมีความรู้เรื่องชีวิตตามความเป็นจริง

๓. ความสุขที่ถูกต้อง สะอาด บริสุทธิ์

๔. การนึกคิดสิ่งใดให้ร้อนใจ

๕. มีจิตวิญญาณสูงส่ง สัมกับความเป็นมนุษย์

๔. วัตถุประสงค์ของการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา

ประเด็นแห่งการศึกษา มีดังนี้^{๔๔}

๑. ในแง่อิสรภาพพื้นฐานของชีวิต การศึกษาช่วยให้มนุษย์เข้าใจโลกแห่งชีวิตของตนเอง เข้าใจความจริงอันลึกลับของธรรมชาติที่แวดล้อมตนอยู่และรู้วิธีจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับธรรมชาติเหล่านั้น ในทางที่เป็นประโยชน์ของตนรู้จักปรับตัวเข้ากับธรรมชาติได้อย่างดีที่สุด มนุษย์จึงกระทำการต่างๆ เพื่อกำจัดความอดอยากโรคร้ายไข้เจ็บความร้อนหนาวและภัยธรรมชาติต่างๆ

^{๔๒} พุทธศาสนิกชน, เป้าหมายของการศึกษา, หน้า ๒๐.

^{๔๓} อ่างแล้ว, หน้า ๒๒.

^{๔๔} พระราชวรมุนี (ประยูร ทรัพย์ ปยุตฺโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖) หน้า ๗๐.

๒. ในแง่อิสรภาพทางสังคม มนุษย์เน้นปัจจัยแวดล้อม เรียกว่า ปัจจัยแวดล้อมทางสังคมมีลักษณะพิเศษแตกต่างกันไปจากปัจจัยแวดล้อมอื่นในธรรมชาติ มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ด้วยกัน เรียนรู้การที่จะทาดนให้เป็นประโยชน์ร่วมกัน การทาดนให้อำนวยประโยชน์ต่อสังคม การที่จะร่วมมือสร้างสรรค์พัฒนาสิ่งต่างๆ และการที่จะสร้างระบบการอยู่ร่วมกันด้วยดี

จุดหมายแห่งการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจ ฐานความรู้และเศรษฐกิจแบบพหิมิติ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วหมายถึง คนที่มีภาวะ ๔ ได้แก่ กายภาวนา สีสภาวนา จิตภาวนาและปัญญาภาวนา เทียบได้กับจุดสมมติของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอิทธิฐานธรรม ๔ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะและสันติ^{๔๕}

๕. หลักแห่งการสอนธรรมของพระพุทธเจ้า

หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วนั้น ถือว่าเป็นคำสั่งสอนอันแท้จริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ พระองค์เป็นเพียงแต่ผู้ค้นพบเท่านั้น แล้วนำมาเปิดเผยให้ทราบทั่ว หลักธรรม คือ ความจริง เหล่านี้คงมีอยู่ตามธรรมชาติไม่ได้สูญหายไปไหนเป็นความจริงตลอดเวลา ทุกหมู่เหล่าความจริงอันนี้คือความจริงแท้ ซึ่งการที่พระองค์นำหลักธรรมที่ตรัสรู้นี้มาสั่งสอนทั่วไปก็เพราะมีจุดมุ่งหมายในการสั่งสอน ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น หมายความว่า สิ่งใดที่พระองค์รู้แล้ว เห็นแล้ว เมื่อทรงเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับคำสอน พระองค์ก็จะไม่ทรงสอนสิ่งนั้น จะสอนแต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เหมือนบิดา มารดา แม้มีทรัพย์มาก แต่จะให้ทรัพย์แก่บุตรตามสมควรแก่วัยและความจำเป็นเท่านั้น

๒. ทรงมีความมุ่งหวังเพื่อให้ผู้ฟังตรึกตรองเห็นจริงได้ ได้แก่ ทรงแสดงมีเหตุผล ที่ผู้ฟังพอจะตรองตามให้เห็นได้ด้วยตนเอง การสอนที่ไม่ยากและไม่ง่ายจนเกินไปจนไม่ต้องนึกตรึงตรอง แต่สอนให้ใช้ปัญญาพิจารณา

๓. ทรงสอนให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการสอนในเชิงปฏิบัติ สามารถจะทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตนๆ ทรงเน้นการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์เพื่อประโยชน์ของผู้ปฏิบัติว่าเป็นการบูชาพระองค์อย่างยิ่งดังเช่น ที่ตรัสกับพระอานนท์ว่า “การทำบูชา

^{๔๕} พระเทพโสมถ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ทิศทางการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕.

ตลกด้วยดอกไม้ของหอมนั้นไม่ชื่อว่า บุษาลอย แต่ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้นั้นแหละได้ชื่อว่า บุษาทลกตอย่างยิ่ง

ในการสอนธรรมะสำหรับพระพุทธองค์แล้วได้ทรงมองเห็นถึงระดับสติปัญญาของมนุษย์ว่ามี ๔ ระดับด้วยกันจึงต้องสอนธรรมตามความเหมาะสมกับสติปัญญาของแต่ละบุคคลไป โดยคำนึงถึงผู้ฟังเป็นสำคัญ หลักการสอนโดยทั่วไปแล้วมี ๒ ประการ คือ

๑. เกี่ยวกับตัวผู้เรียนพระองค์จะสอนธรรมให้เหมาะสมกับจริตของบุคคลหรือประเภทของบุคคล นอกจากนั้นทรงคำนึงถึงความพร้อมว่ามีความสุกอมแห่งญาณอินทรีย์มากน้อยเพียงใดอันนี้จะทรงพิจารณาเป็นรายๆ ไปเมื่อได้เวลาแล้วทรงคิดว่าควรจะสอนในลักษณะใดดี เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนและได้ผลจริง

๒. เกี่ยวกับการสอนในเรื่องนี้พระองค์จะสร้างสิ่งโน้มน้าวจิตใจก่อนแล้วจึงเข้าสู่เนื้อหาที่หลังแล้วจะทรงเริ่มสนทนากับผู้ที่มาพบกับเรื่องที่เข้าใจอยู่แล้วหรือเรื่องที่เขาสงสัยอยู่ขณะนั้นแล้วพระองค์ยังทรงสอนภิกษุผู้ธรรมดึกอีกกว่าควรตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในใจก่อนที่จะแสดงธรรม คือ^{๔๖}

๑) จักแสดงธรรมไปตามลำดับ หมายถึง แสดงธรรมไปตามเนื้อหาสาระ เช่น เรื่องทานกถา สীগถา เป็นต้น ไม่ตัดลำดับ ไม่ตัดลัดให้ขาดความ

๒) จักแสดงธรรมอ้างเหตุ หมายถึง ชี้แจง โดยยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ มีการยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบ เพื่อเข้าใจง่ายขึ้น

๓) จักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู โดยมุ่งแสดงธรรมด้วยจิตที่มีความเมตตาหาวังอนุเคราะห์แก่ผู้อื่น

๔) จักไม่แสดงธรรมเพราะเห็นอามิส

๕) จักไม่แสดงธรรมกระทบตนและกระทบผู้อื่น

การสอนธรรมของพระพุทธเจ้า มีลักษณะเฉพาะพระองค์เอง ทรงประกาศธรรมหรือทำการสอนในท่ามกลางความเจริญของศาสนาอื่นๆ หลายศาสนาในสมัยนั้น โดยวิธีการดังนี้ คือ^{๔๗}

๑. การสอนโดยวิธีเอียงลักษณะ ได้แก่ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ความดีมีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ กุศลเป็นสิ่งควรเจริญ อกุศลเป็นสิ่งควรละ

๒. ทรงสอนโดยวิธีปฏิบัติคุณลักษณะ คือ ทรงย้อนถาม เสียก่อนแล้วจึงตรัสสอน

๓. ทรงสอนโดยวิธีวิวิธลักษณะ คือ ทรงแยกแยะประเด็นให้ชัดเจน เช่น เรื่องที่ทรงแสดงแก่ อภิยราชกุมาร

^{๔๖} อง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

^{๔๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑.

๔. สอนโดยรูปนลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ ไม่ทรงพยากรณ์ คือยังไม่ทรงตอบเรื่องนั้น เพราะเห็นว่าไม่มีประโยชน์หรือยังไม่ได้เวลา

ท่าทีที่ทรงสอนของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ

๑. ทรงสอนอย่างละมุนละม่อม เช่น ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายจะเป็นความงามหาหน้อยไม่ถ้าหากพวกเธอผู้บวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวไว้ดีแล้วยังเป็นผู้มีความอดทนมีความสุข”

๒. ทรงสอนอย่างเข้มงวดรุนแรง แสดงถึงวิธีสอนอย่างเข้มงวดรุนแรงของพระพุทธเจ้าทั้งนี้ เพื่อให้เหมาะสมกับอุปนิสัยหรืออินทรีย์ของเวไนยชนทำนองเดียวกับช่างเหล็กจะต้องใช้ไฟแรงแก่เหล็กที่แข็ง

๓. ทรงสอนอย่างขอร้องวิงวอน เช่น พระองค์ทรงสั่งสอนภิกษุว่า “เธอทั้งหลายพึงเป็นธรรมทายาทของเราเถิด อย่าเป็นอามิสทายาทเลย”

ในเชิงปฏิบัติจริงพระองค์ทรงใช้วิธีสอนธรรมหรือปลูกฝังจริยธรรมหลากหลายวิธี เช่น

๑. ทรงใช้วิธีการแบบปฏิวัติ วิธีนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงการเชื่อถือของคนในสมัยนั้นทั้งหมด เช่น เรื่อง การทรมานตน

๒. ทรงใช้วิธีการแบบปฏิรูป ได้แก่ ทรงดัดแปลงเสียใหม่ ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงทันทีทันใด

๓. ทรงใช้วิธีการสอนโดยจัดคำสอนที่เป็นพุทธศาสนาล้วนๆ พระพุทธองค์ทรงสอนแตกต่างกันไป จากการสอนแบบเดิมที่ไม่อยู่ในสมัยนั้น เช่น ทรงสอนเรื่องทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ แนวทางแห่งการดับทุกข์ เป็นต้น

๔. ทรงใช้การสอนโดยบรรยาย ในการสอนแบบบรรยาย พระพุทธองค์ทรงมีการสอนอยู่ ๕ แนวด้วยกัน คือ

๑) สอนโดยวิธีที่มีผู้ฟัง เป็นจุดศูนย์กลาง

๒) ทรงสอนโดยใช้วิธีอุปมาอุปมัย วิธีสอนแบบนี้ พระองค์ใช้เพื่อเป็นการเปรียบเทียบจากรูปธรรมไปสู่นามธรรม

๓) ทรงใช้วิธีการสอนโดยการสาธิตและอุปกรณ์ การสอนโดยวิธีนี้ เพื่อให้บุคคลทุกระดับได้ประจักษ์แจ้งในธรรมะทรงสอนให้ชัดเจนจากสภาพแวดล้อม

๔) ทรงใช้วิธีการสอนแบบอริยสัจ ๔ วิธีนี้เป็นการสอนตามขั้นตอนของอริยสัจ ๔ ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นการมองขั้นตอนตั้งแต่จุดเริ่มต้นของเหตุผลต่างๆ จนถึงแนวทางที่จะใช้ดับต้นเหตุต่างๆ ตลอดถึงแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง

๕. ทรงใช้วิธีการสอนโดยการอนุสาสน์วิธี เป็นการสอนโดยวิธีการชักไซร์ไล่เสียงของพระองค์ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจในเรื่องธรรมะการสอนจะพิจารณาถึงความรู้เดิมๆ ของบุคคล ที่ทรงตรัสสอนด้วยเหตุผล ดังที่ปรากฏในอนัตตลักขณสูตร เป็นตัวอย่าง

การทดลองการประเมินผลการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธองค์ได้ทดสอบภิกษุบางรูปบางคนว่า ได้ประสบความสำเร็จหรือไม่อย่างไรจากการที่พระองค์ได้สอนธรรมะโดยภิกษุที่พระองค์จะทดสอบนั้นไปจำวัดในป่าช้าก่อนถ้าหากว่าภิกษุมีความกลัวแล้วก็แสดงว่ากิเลสยังไม่หมดไปยังไม่สำเร็จตามมรรคผลที่มุ่งหวัง การทดสอบตามแนวของพระองค์ พอสรุปได้ดังนี้ คือ^{๔๘}

๑. การทดสอบด้านปริยัติธรรม ได้แก่ การมุ่งให้เกิดการจดจำและเข้าใจว่าผู้ที่ได้รับการปลูกฝังอบรมแล้วมีความคิดเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงเพียงใด

๒. การทดสอบทางด้านปฏิบัติการวัดผลตามแนวทางพระพุทธศาสนานี้จะไม่เพียงแต่ทางด้านการจดจำ การเป็นพหูสูตเท่านั้น แต่จะมุ่งไปทางการปฏิบัติด้วย

๓. ทดสอบวัดผลเกี่ยวกับฌาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบำเพ็ญหรือทำสมาธิจนบรรลุฌานส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจที่สงบเย็น

๒.๓.๓ หลักการสอนของพระพุทธเจ้า

การสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสอนเท่าที่จำเป็น แม้ว่าพระองค์จะมีพระนามว่าเป็นสัพพัญญู อันหมายถึงผู้รู้สิ่งทั้งปวง แต่สิ่งที่ไม่จำเป็นเพื่อกำจัดทุกข์พระองค์ก็ไม่ทรงแสดงดังที่ปรากฏในสี่สฬาวนสูตรมีความว่า^{๔๙}

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ประทับอยู่ ณ สีสฬาวน ใกล้กรุงโกสัมพี พระองค์ทรงหยิบใบประดู่ลาย ๒ - ๓ ใบไว้ในพระหัตถ์แล้วตรัสถามพระภิกษุทั้งหลายว่าใบประดู่ลายที่อยู่ในพระหัตถ์กับใบไม้ประดู่ลายที่อยู่บนต้นไม้มีมากกว่ากัน พวกภิกษุได้กราบทูลว่าใบประดู่ลายที่อยู่ในพระหัตถ์ พระพุทธองค์ทรงตรัสกับพระภิกษุว่าใบไม้ประดู่ที่อยู่ในพระหัตถ์น้อยนิดเหมือนพระองค์ทรงรู้ธรรมะมากแต่ในการสอนนั้นสอนเท่าที่จำเป็นเพื่อระงับดับทุกข์เหมือนใบไม้ในกำมือพระหัตถ์ส่วนธรรมที่รู้แล้วมิได้ทรงแสดงเหมือนใบไม้ทั้งหมดและตรัสแสดงเหตุผลในการที่มีได้ทรงสอนทั้งหมดเท่าที่ตรัสรู้ไว้ เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่เป็นประโยชน์ มิใช่หลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐไม่ช่วยให้เกิดความรู้ถูกต้องที่จะนำไปสู่จุดหมาย คือนิพพานได้^{๕๐}

^{๔๘} พระราชวรมนู (ประยุทธ์ ปยุตโต), การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่รอกทางออก, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลดคีมทอง, ๒๕๒๙), หน้า ๖๗.

^{๔๙} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๕๐} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, คิดเป็นทาเป็นตามแนวพุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗.

พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนเฉพาะเนื้อหาที่จำเป็นต่อผู้ฟังเท่านั้น เมื่อพระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรืออาจไม่ได้เกิดประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน ก็ไม่ทรงสอนสิ่งนั้นทรงสอนให้รู้ยิ่งกว่านั้นเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นแก่บุคคล เหมือนบิดามารดาแม้จะมีทรัพย์มากก็ตามย่อมให้เท่าที่จำเป็นแก่บุตรเท่านั้น กล่าวตามแบบแผนทั่วไปการสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการสอนให้รู้ในสิ่งที่พระองค์สอนและเกิดผลจริงจากการปฏิบัติในสิ่งนั้น ๑. พระองค์ทรงสอนให้รู้ยิ่งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น ๒. ทรงสอนมีเหตุผลที่ผู้ฟังอาจตรงตามใจให้เห็นจริงได้ ๓. ทรงสั่งสอนเป็นอัจฉริยที่ผู้ปฏิบัติย่อมได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ โดยแบ่งหลักการสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ๓ อย่างคือ^{๕๑}

๑. ทรงสั่งสอนโดยการปฏิวัติเป็นการเปลี่ยนแปลง หลักการสอนดั้งเดิมของศาสนาอื่นๆ มาประกอบการสอนและพระองค์ทรงรับรองตามที่เป็นจริงและเป็นประโยชน์

๒. ทรงสั่งสอนโดยการปฏิรูปเป็นการสอนโดยวิธีดัดแปลง ของเก่าที่ยังไม่ดีให้ดีขึ้นหรือของเก่ามีความหมายอย่างหนึ่งแต่นำมาแปลความหมายเสียใหม่เพื่อให้ตรงกับหลักเหตุผลของพระองค์

๓. ทรงสั่งสอนโดยตั้งหลักขึ้นใหม่ที่ยังไม่มีสอนในที่อื่นแต่ก็เป็นไปตามหลัก สัจธรรมที่ทรงค้นพบ

คุณสมบัติของผู้สอน

พระพุทธศาสนาถือว่าผู้เผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้นมีความสัมพันธ์กันในฐานะ กัลยาณมิตร นักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจึงมีลักษณะคุณสมบัติซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร ดังนี้^{๕๒}

๑. บีโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนให้ผู้ฟังอยากสนใจที่จะซักถาม

๒. ครุ เป็นที่เคารพ คือ มีความประพฤติเหมาะสมแก่ฐานะ ชวนให้เกิดความอบอุ่นใจ เป็นที่ฟังได้อย่างปลอดภัย

๓. ภาวนีโย เป็นที่ยกย่อง คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่ยกย่องนำเอาอย่างทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาได้

๔. วัตตา เป็นนักพูดโดยอาจจะเลือกใช้วิธีการเผยแผ่ในรูปแบบต่างๆ เพื่ออธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจ

๕. ว่าจะนักรุขะโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมทั้งจะรับฟังคำไต่ถามคำถามคำล่วงเกินคำตักเตือน วิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อดทนได้ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์แม้บางครั้งอาจถูกต่อต้านจาก ลัทธิภายนอกมาขัดขวางต้องงานเผยแผ่

^{๕๑} สุชีพ ภูญญาณุกาพ, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕.

^{๕๒} อัง. สดตคก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

๖. คัมภีร์อังคะ กะถัง กัตตา เป็นผู้พูดคำที่ลึกซึ้งได้ ให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย นักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีความรู้ในศาสตร์หลายๆ อย่างและต้องฉลาดในการเลือกใช้วิธีเผยแผ่แบบต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ฟัง เพื่อให้เกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตาม

๗. โน จัญฐานา นิโยชะเย ไม่ชักนำในอฐานะ ไม่ชักนำให้ผู้ฟังให้เดินผิดทางไปนอกพุทธดำรัส แต่ต้องรู้จักชักจูง แนะนำในทางที่ถูกต้อง

ลีลาการสอน

เมื่อมองกว้างๆ การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง จะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จ โดยมีคุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่าเป็นลีลาในการสอน ๔ อย่าง ดังนี้^{๕๓}

๑. สันทัสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา
๒. สมหาปนา จูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ
๓. สมุตเตชชา เรายใจให้แกลั้วกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นและย่อท้อต่อความเหนื่อยยาก
๔. สัมปหังสนา ขโลมใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติอาจถูกเป็นคำสั้นๆ ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า ร่าเริง หรือชี้ชัด เชิญชวน คึกคัก เบิกบาน

วิธีสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสอนหลากหลายรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับบุคคล วิธีการสอนของพระองค์ที่พบบ่อย คือ

๑. แบบสากัจฉา หรือสนทนา วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักธรรม วิธีการสนทนานี้พระพุทธองค์ทรงส่งเสริมให้พระสาวกใช้กันดังทรงยกย่องว่า “การสนทนาธรรมตามอุดมกาลเป็นมงคล” และจะมีศาลาเป็นที่นั่งสนทนาธรรมของพระภิกษุสงฆ์ทุกบ่าย เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้ ในบางเรื่อง พระองค์ก็จะเสด็จมาเอง^{๕๔}

๒. แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจ ก็มีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกัน พอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้างๆ ได้

^{๕๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ, ปยุตฺโต), *พุทธวิธีในการสอน*, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๘), หน้า ๔๖.

^{๕๔} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, *พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก*, (กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔.

๓. แบบตอบปัญหา ในการตอบปัญหาพระองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหา และใช้วิธีตอบให้เหมาะสม ผู้ถามอาจถามด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ กันบางคนถามเพื่อให้ตอบคำถามในเรื่องที่สงสัยมานาน บางคนถามเพื่อลองภูมิ บางคนถามเพื่อข่มหรือปราบให้ผู้ตอบ อับอายบางคนถามเพื่อเทียบเคียงกับความเชื่อหรือหลักคำสอนในลัทธิศาสนาของตน พระองค์ตรัสว่า “การตอบปัญหาใดๆ ต้องดูลักษณะปัญหาและเลือกวิธีตอบให้ถูกต้องเหมาะสม” จึงทรงจำแนกวิธีตอบปัญหาไว้ ๔ ประเภทคือ^{๕๕}

๓.๑) เอกังสพพยากรณ์ปัญหา ปัญหาบางอย่างต้องตอบตรงไปตรงมา ตอบแบบตายตัว ไม่มีเงื่อนไข เช่น ถามว่า จักขุเป็นอนิจจังหรือ พึงตอบไปทีเดียวว่า ถูกแล้ว

๓.๒) ปฏิจจุจฉายาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่พึงย้อนถามแล้วจึงแก้ เช่น โสตะก็เหมือนจักขุ พึงย้อนถามว่า ที่ถามหมายถึงแ่งไหน ถ้าบอกว่าในแ่งเป็นเครื่องมอง พึงตอบว่าไม่เหมือนกัน ถ้าถามว่า ในแ่งอนิจจัง จึงควรตอบรับว่า เหมือนกัน

๓.๓) วิภังชพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ต้องแยกความตอบเป็นเรื่องๆ เป็นประเด็น เช่น พระพุทธองค์ทรงติเตียนตบะใช่หรือไม่ อย่ารีบตอบว่าใช่หรือไม่ใช่ เพราะมีส่วนผิด ต้องแยกตอบว่า พระพุทธองค์ทรงติเตียนตบะที่ทรมานตนเอง แต่ทรงสรรเสริญว่าความอดกลั้นเป็นยอดแห่งตบะ เป็นต้น

๓.๔) ฐปนียปัญหา ปัญหาบางอย่างต้องตัดบทไปไม่ตอบหรือพึงยับยั้งเสียเพราะถ้าตอบไปจะเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดความทะเลาะ ตอบไปแล้วไม่ทำให้เกิดประโยชน์ เช่น ศาสดานั้นสอนอย่างนั้น อย่างนี้ อย่าทราบบว่าคำสอนของใครถูก คำสอนของใครผิด พระองค์มักจะตัดบทว่าเรื่องนั้นจงพักไว้ก่อน เราตถาคตจะแสดงธรรมให้ฟัง นี่คือนิพัทธ์ปัญหาของพระองค์

๔. แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำ ความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือประชาชนเล่าลือโพนทนาติเตียนกันอยู่ มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำ ความผิดเมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็ทรงตำหนิชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น จากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบบว่า จะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ ในท่ามกลางสงฆ์ และโดยความรับทราบร่วมกันของสงฆ์^{๕๖}

^{๕๕} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑.

^{๕๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป,อ, ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๕๑.

จึงอาจกล่าวได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้คำถามเป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดแสวงหาคำตอบหรือแก้ปัญหาของตนเอง นอกจากนี้ ยังทรงใช้คำถามเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนความคิดของผู้ที่เข้าใจพระองค์และคำสอนของพระองค์ ไม่ถูกต้องด้วย ทั้งนี้ พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึง พื้นฐานของผู้เรียนเป็นสำคัญ แล้วทรงเลือกใช้คำถามที่เหมาะสมกับผู้เรียน และสรุปบทเรียนจากคำตอบของผู้เรียนนั่นเอง ต่อไปนี้ จะได้กล่าวถึง หลักการตั้งคำถาม พร้อมทั้งยกตัวอย่าง จากที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๒.๔ ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย

เกี่ยวกับ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๒ โรงเรียนมีดังนี้

๑. โรงเรียนสนามชัยเขต ตำบลคูยายหมี อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา ประจำอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา มีนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน ๕๘๔ คน^{๕๗} มีพระครูสุตสีตลาธิคุณ เป็นครูพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียน

๒. โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา มีนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน ๒๙๐ คน^{๕๘} มี ๑) พระครูอุดมวิรามภรณ์, ๒) พระอธิการณรงชัย ผาสุกโก, ๓) พระจิระ จนทโชโต เป็นครูพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผล

พระมหาบุญล้อม ธีรปัญญา (วิบุลยะ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลของการเผยแพร่พุทธธรรมในชมรมผู้สูงอายุ ศึกษาเฉพาะกรณีชมรมผู้สูงอายุวัดสมรโกฏิ” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุวัดสมรโกฏิส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุมากกว่า ๔๑ ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่มีอาชีพแม่บ้านและทั้งหมดอาศัยอยู่ในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร โดยความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการจัดกิจกรรมให้ความรู้และการสื่อสารธรรมะ มีความคิดเห็นด้วยในระดับมาก ในเรื่องบทบาทการใช้สื่อของพระวิทยากร มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง สำหรับปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุในฐานะผู้รับสาร มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม คือ ให้มีการส่งเสริมธรรมะในเยาวชนด้วย

^{๕๗} ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๖, ข้อมูลพื้นฐาน โรงเรียนสนามชัยเขต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://data,bopp-obec,info/> [๒๕๖๓, ธันวาคม ๓].

^{๕๘} โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, บัญชีรายชื่อนักเรียนประจำปีการศึกษาที่ ๒๕๖๓ สํารวจข้อมูลนักเรียน ณ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๓, (จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๖๓), (อัดสำเนา).

รวมทั้งจัดค่ายธรรมะในโอกาสต่างๆ เพิ่มมากขึ้นและต้องให้พระสงฆ์มีบทบาทเข้าร่วมแก้ไขปัญหของ
 ชมรมผู้สูงอายุ รวมทั้งต้องการให้สนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากรให้แก่ชมรมผู้สูงอายุ และเพิ่มการ
 ประชาสัมพันธ์ด้วย สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระวิทยากรในเรื่องบทบาทในการจัดกิจกรรมให้ความรู้
 และการสื่อสารธรรมะมีความเห็นด้วยในภาพรวมในระดับมาก และในเรื่องบทบาทการใช้สื่อของพระ
 วิทยากร มีความเห็นด้วยในระดับมากเช่นกัน และเมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นในประเด็น
 เดียวกันโดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก^{๕๙}

พระมหาจรรย์พันธ์ ธมมปสฺสฺฐ (นาประเสริฐ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหาร
 กิจการคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ๑. พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นว่าการบริหาร
 กิจการคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี มีประสิทธิผลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นราย
 ด้านพบว่าพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมาก ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่วนด้าน
 อื่น ๆ พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ๒. พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาสามัญ
 ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี โดยรวม แตกต่าง
 กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ สำหรับพระสังฆาธิการที่มีอายุ พรรษา ระดับการศึกษา
 เปรียบดูธรรมตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน
 ในทุกด้าน ๓. ผลการศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะต่อประสิทธิผลการบริหารกิจการของคณะสงฆ์
 จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ๑) ไม่มีการวางแผนในการดำเนินงานของคณะสงฆ์ระยะยาวและขาด
 งบประมาณดำเนินการทุกด้าน ๒) ไม่มีการทำโครงสร้างการบริหารจัดการเป็นระบบหรือการบริหาร
 ทรัพยากรของคณะสงฆ์ที่มีอยู่ให้ได้ประโยชน์มากเท่าที่ควร ๓) ยังให้ความสำคัญต่อการศึกษาน้อยไป
 โดยมองว่าเรียนจบไปก็ไม่สามารถพัฒนาอะไรได้มากเพราะคณะสงฆ์ติดระบบศักดินาพอสมควร
 ๔) ขาดเจ้าหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการกับคณะสงฆ์ที่โดดเด่นหรือมีความสามารถ
 เฉพาะด้านทำให้ระดมทุนในการบริหารงานคณะสงฆ์ได้น้อย ๕) ไม่มีการประเมินหรือขาดความ
 รับผิดชอบระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ปฏิบัติงาน อีกทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องหรือเห็นความสำคัญในการบริหาร
 จัดการของคณะสงฆ์ก็น้อยเกินไป ๔. ข้อเสนอแนะ คือ ๑) ต้องมีการวางแผนในการหาแหล่ง
 งบประมาณที่จะมาใช้ในการบริหารวัดในทุกด้าน ๒) ต้องใช้โครงสร้างการบริหารงานในการกระจาย
 อำนาจให้วัดให้ทุกคนมีส่วนร่วมจะวางแผนอย่างไร ๓) ต้องส่งบุคลากรเข้ารับการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อ
 เสริมทักษะให้กับครูพระที่สอนทั้งพระและเด็กนักเรียนจะได้มีเทคนิคในการสอนอย่างไร ๔) ต้อง
 แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ในการประสานงานกับระดับผู้บังคับบัญชาและแหล่งงบประมาณที่จะจัดหาอย่างไร

^{๕๙} พระมหาบุญล้อม ธีรปญฺโญ (วิปุละ), “ประสิทธิผลของการเผยแผ่พระพุทธธรรมในชมรมผู้สูงอายุ
 ศึกษาเฉพาะกรณีชมรมผู้สูงอายุวัดสมรโกฏิ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

๕) ต้องมีการติดตามผลการปฏิบัติงานทุกครั้งที่ส่งงานเพื่อให้ได้ผลงานตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้โดยต้องวางแผนการปฏิบัติอย่างไร^{๖๐}

ปิติชาย ต้นปิติ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพขององค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” เป็นการศึกษปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงบรรยาย แนวคิดในการวิจัย ประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎีระบบเปิด แนวคิดการประเมินประสิทธิผลองค์การโดยใช้ตัวแบบหน้าที่ทางสังคมของ Parsons เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และแบบวัดประสิทธิผลองค์การ ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย และการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พหุคูณ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความสามารถในการปรับตัว ความสามารถในการบรรลุเป้าหมาย ความสามารถในการบูรณาการ และความสามารถในการรักษาแบบแผนทาง วัฒนธรรมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของ องค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า มีตัวแปรจำนวน ๑๒ ตัวแปรที่สามารถอธิบายความแปรปรวน ประสิทธิภาพขององค์การ ได้ ๗๘% ดังนี้ ๑) ระบบย่อยการจัดการ (การควบคุม) ๒) ระบบย่อยการจัดการ (การนำ) ๓) ระบบย่อยเทคโนโลยี ๔) ระบบย่อยการจัดการ การจัดองค์การ) ๕) การจัดทำหลักสูตร ๖) ความร่วมมือจากชุมชน ๗) ความสามารถของนักเรียน ๘) ระบบย่อยโครงสร้าง ๙) ความเพียงพอของ วัสดุ อุปกรณ์ ๑๐) ระบบย่อยจิตสังคม ๑๑) ความสามารถของผู้บริหาร และ ๑๒) ระบบย่อยเป้าหมาย^{๖๑}

กิงพร ทองใบ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยลักษณะองค์การกับประสิทธิภาพขององค์การภาครัฐบาล ในการบริหารราชการไทย” โดยศึกษาหน่วยงานของราชการระดับกรม จำนวน ๖๘ กรม ใน ๑๑ กระทรวง ปัจจัยลักษณะองค์การที่ทำการศึกษาแบ่งเป็น ๓ มิติ คือ โครงสร้าง องค์การการจรรูปแบบขององค์การ และกลยุทธ์ทางการบริหาร ผลการวิจัยพบว่าตัวแปรความซับซ้อนของโครงสร้างองค์การ สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงในประสิทธิภาพการใช้งบประมาณ และประสิทธิผลรวมขององค์การได้ร้อยละ ๔๒ อย่างมีนัยสำคัญ ตัวแปรลักษณะองค์การทุกมิติ ย่อมรวมกัน สามารถอธิบายประสิทธิภาพการใช้งบประมาณ ประสิทธิภาพภายใน และประสิทธิผลรวมขององค์การได้ร้อยละ ๔๒, ๒๓ และ ๕๐ ตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับตัวแปรการจัดรูปแบบขององค์การ พบว่า ไม่มีอิทธิพลในการอธิบายประสิทธิภาพขององค์การได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้ศึกษาได้เสนอแนะ การปฏิรูปการบริหารงานของระบบราชการให้มีประสิทธิผลว่า การ

^{๖๐} พระมหาจรรย์พันธ์ ธรรมปสฺสวโร (นาประเสริฐ), “ประสิทธิผลการบริหารกิจการของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๖๑} ปิติชาย ต้นปิติ, “การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, *วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

พิจารณา ปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยงานราชการควรเน้นที่การลดระดับความซับซ้อนทางโครงสร้างองค์การ โดยการกำหนดจำนวน มาตรฐานของตำแหน่งในสายงานหลัก การกำหนดมาตรฐานการแบ่งส่วนราชการ จำนวนรองอธิการบดี และการกำหนดความสัมพันธ์ของหน่วยงานราชการสังกัดกรมที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคสำหรับด้านกลยุทธ์ทางการบริหารควรเน้นการชะลอ การขยายตัวของหน่วยราชการ และการกำหนดความสัมพันธ์ของหน่วยงาน ราชการสังกัดกรมที่ตั้งอยู่ในภูมิภาค สำหรับด้านกลยุทธ์ทางการบริหาร^{๖๒}

เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างประสิทธิผลของการนำ นโยบายการให้บริการแก่ประชาชนไปปฏิบัติ กรณีศึกษาสำนักงานเขตของกรุงเทพมหานคร ใน ๔ มิติ” คือ ความพึงพอใจของผู้รับบริการ ความรวดเร็วในการให้บริการความเสมอภาคในการให้บริการ และ ความเป็นธรรมในการให้บริการ ผลวิจัยพบว่า มีตัวแปรอิสระคือ ความชัดเจนในเป้าหมายของนโยบาย ความ ซับซ้อนของโครงสร้าง ความพร้อมของทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการ พบว่า ประสิทธิภาพในมิติความพึงพอใจนั้น ตัวแปรอิสระทั้ง ๔ ตัว สามารถอธิบายได้ ประสิทธิภาพในมิติความรวดเร็วตัวแปรอิสระ ๓ ตัว สามารถอธิบายได้ ยกเว้น การมีส่วนร่วมของผู้รับบริการ ประสิทธิภาพใน มิติความเสมอภาค ตัวแปรอิสระทั้ง ๕ ตัว สามารถอธิบายได้ และประสิทธิภาพในมิติความเป็น ธรรม นั้น มีเพียงตัวแปรความชัดเจน ในเป้าหมายนโยบายเท่านั้นที่สามารถอธิบายได้ โดยได้เสนอแนะ แนวทางการแก้ไขไว้ คือ การจัดระบบงานการให้บริการที่ง่ายและรวดเร็วขึ้นเน้นการกระจาย อำนาจให้เจ้าหน้าที่ ผู้ให้บริการส่งเสริมการทำงานเป็นทีม เน้นประโยชน์อยู่ที่ประชาชน ประชาสัมพันธ์ ขั้นตอนต่าง ๆ ในการบริการ สร้างจิตสำนึกรับผิดชอบแก่เจ้าหน้าที่ สนับสนุนให้นำอุปกรณ์การ ปฏิบัติงานที่ทันสมัยมาใช้เพื่อการบริการที่รวดเร็ว สร้างความสมดุลระหว่างปริมาณงานและคน เน้น การกำกับดูแลจากผู้บริหารระดับสูง การจัดหน่วยบริการเคลื่อนที่จัดให้มีหน่วย ประชาสัมพันธ์ และ สร้างสิ่งจูงใจ^{๖๓}

วรกร สัชชวงษา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการบริหารจัดการองค์การด้าน งานผังเมือง : กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา” การวิจัย ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการบริหารงานผังเมืองขององค์การบริหารส่วน ตำบล ๒) เพื่อศึกษาระดับการบริหารจัดการองค์การด้านงานผังเมืองขององค์การบริหารส่วนตำบล ๓) เพื่อ

^{๖๒} กิ่งพร ทองโน, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยลักษณะองค์การกับประสิทธิผลขององค์การภาครัฐในการ บริหารราชการไทย”, *ดุชนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรดุชนิพนธ์*, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๓).

^{๖๓} เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างประสิทธิผลของการนำนโยบายการให้บริการแก่ประชาชนไปปฏิบัติกรณีศึกษาสำนักงานเขตของกรุงเทพมหานคร, *ดุชนิพนธ์การพัฒนากาการบริหารดุชนิพนธ์* (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒).

ศึกษาปัจจัยด้านการบริหารจัดการองค์การที่มีผลต่อประสิทธิผลขององค์การดำเนินงานผังเมือง ของ องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา และ ๔) เพื่อสร้างรูปแบบใหม่ เกี่ยวกับ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการองค์การดำเนินงานผังเมืองขององค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ผลการศึกษาพบว่า ๑) ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลการ บริหารจัดการองค์การดำเนินงาน ผังเมืองขององค์การบริหารส่วนตำบลพื้นที่บริเวณชายแดนไทยกัมพูชา พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยระดับ ความสำเร็จค่อนข้างมาก เมื่อพิจารณาประสิทธิผลการบริหาร จัดการในแต่ละด้าน พบว่า ด้านการ บริหารจัดการมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ด้านความพึงพอใจ ในงาน และด้านการพัฒนาองค์การ ตามลำดับ ๒) ผลการวิเคราะห์ระดับการบริหารจัดการองค์การ ด้านงานผังเมืองขององค์การบริหาร ส่วนตำบลพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่า มีคะแนน เฉลี่ยการปฏิบัติอยู่ในระดับปรับปรุงให้ดีขึ้น อยู่เสมอ เมื่อพิจารณาการปฏิบัติในการบริหารจัดการที่ ดีในแต่ละด้าน พบว่า ด้านวัฒนธรรม องค์การ มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ด้านทรัพยากรการ บริหาร และด้านสมรรถนะทางการบริหาร ตามลำดับ และ ๓) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการ ถดถอยเชิงพหุคูณ (Stepwise Multiple Regression) พบว่า ปัจจัยสำคัญที่สามารถอธิบายประสิทธิผล การบริหารจัดการองค์การดำเนินงาน ผังเมืองขององค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดน ไทย-กัมพูชา ประกอบด้วย ด้านวัฒนธรรม องค์การ ด้านนโยบาย กลยุทธ์ ยุทธวิธี ด้านโครงสร้าง องค์การ ด้านกระบวนการเทคโนโลยี ด้าน ทรัพยากรการบริหาร และด้านสมรรถนะทางการบริหาร ๔) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการ วิเคราะห์เส้นโยง (Path Analysis) พบว่า ประสิทธิภาพการ บริหารจัดการองค์การดำเนินงานผังเมืองของ องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทยกัมพูชา ได้รับอิทธิพลทางตรงเชิงบวกจากตัว แปรด้านวัฒนธรรมองค์การ ด้านโครงสร้างองค์การ และด้านทรัพยากรการบริหาร^{๖๔}

กมลลักษณ์ ยินติยม^{๖๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการบริหารองค์การตาม หลักการ บริหารจัดการที่ดี : กรณีศึกษา เทศบาลตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา” การวิจัย ครั้งนี้มี วัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการบริหารองค์การของเทศบาลตำบล ๒) เพื่อ ศึกษา ระดับการบริหารองค์การของเทศบาลตำบล ๓) เพื่อศึกษาระดับการบริหารจัดการที่ดีของ เทศบาล ตำบล ๔) เพื่อศึกษาปัจจัยด้านการบริหารองค์การตามหลักการบริหารจัดการที่ดีที่มีผลต่อ ประสิทธิภาพ การบริหารของเทศบาลตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ๕) เพื่อสร้างรูปแบบ ประสิทธิภาพ

^{๖๔} วรากร สังข์วงษา, “ประสิทธิผลการบริหารจัดการองค์การดำเนินงานผังเมือง : กรณีศึกษาขององค์การ บริหารส่วนตำบลในพื้นที่ บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา”, **ดุชนิพนธ์บัณฑิตมหาวิทยาลัยปทุมธานี**, (รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๓).

^{๖๕} กมลลักษณ์ ยินติยม, “ประสิทธิผลการบริหารองค์การตามหลักการบริหารจัดการที่ดี : กรณีศึกษา เทศบาลตำบลในพื้นที่ บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา”, **ดุชนิพนธ์บัณฑิตมหาวิทยาลัยปทุมธานี**, (รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต : มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๔).

การบริหารองค์การตามหลักการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลตำบลในพื้นที่บริเวณ ชายแดนไทย-กัมพูชา ผลการศึกษาพบว่า ผลการวิเคราะห์การบริหารองค์การของเทศบาลตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา โดยรวมมีระดับการปฏิบัติถ่ายทอดเรียนรู้ทั้งองค์การ เมื่อพิจารณา การบริหารองค์การเป็นรายด้าน พบว่า อันดับแรก คือ ด้านวัฒนธรรมองค์การ รองลงมา คือ ด้าน สมรรถนะทางการบริหาร และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านโครงสร้างองค์การ ผลการวิเคราะห์ การบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา โดยรวมมีระดับการ ปฏิบัติถ่ายทอดเรียนรู้ทั้งองค์การ เมื่อพิจารณาการบริหารจัดการที่ดีเป็นรายด้าน พบว่า อันดับแรกคือ ด้านองค์กรแห่งการเรียนรู้ รองลงมา คือ ด้านหลักความคุ้มค่า และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการบริหารจัดการ ผลการวิเคราะห์ประสิทธิผลการบริหารของเทศบาลตำบลในพื้นที่บริเวณ ชายแดนไทย-กัมพูชา โดยรวมมีระดับความสำเร็จมาก เมื่อแยกพิจารณาประสิทธิผลการบริหารเป็น รายด้าน พบว่า อันดับแรก คือ ด้านผลลัพธ์การดำเนินการ รองลงมา คือ ด้านความสามารถในการ สร้างความพึงพอใจ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการจัดหาและการจัดสรรทรัพยากร ผล การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression) พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ สามารถอธิบายประสิทธิผลการบริหารองค์การของเทศบาลตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทยกัมพูชา ประกอบด้วย ด้านทรัพยากรการบริหาร ด้านการบริหารจัดการ ด้านหลักความคุ้มค่า ด้าน นโยบาย กลยุทธ์ ยุทธวิธี ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และด้านสมรรถนะทางการ บริหาร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้น โยง (Path Analysis) พบว่า ประสิทธิผลการบริหารของเทศบาลตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ได้รับอิทธิพล ทางตรงจากด้านนโยบาย กลยุทธ์ ยุทธวิธี ด้านทรัพยากรการบริหาร ด้านสมรรถนะทางการบริหาร ด้านหลักความคุ้มค่า ด้านการบริหารจัดการ และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ตารางที่ ๒.๕ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผล

นักวิจัย	ผลการวิจัย
พระมหาบุญล้อม ธีรปัญญา (วิปุละ), (๒๕๔๘)	ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลของการเผยแพร่พุทธธรรมในชมรมผู้สูงอายุ ศึกษาเฉพาะกรณีชมรมผู้สูงอายุวัดสมรโกฏิ” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการจัดกิจกรรมให้ความรู้และการสื่อสารธรรมะ มีความเห็นด้วยในระดับมาก ในเรื่องบทบาทการใช้สื่อของพระวิทยากร มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง สำหรับปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุในฐานะผู้รับสาร มีความเห็นในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๒.๕ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผล (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
<p>พระมหาจীরพันธ์ ธรรมปสฺสภูโฐ (นาประเสริฐ), (๒๕๕๔)</p>	<p>ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ๑.พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดกาญจนบุรี มีประสิทธิผลโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับดีมาก</p>
<p>ปิติชาย ตันปิติ, (๒๕๔๗)</p>	<p>ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์กรของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า มีตัวแปรจำนวน ๑๒ ตัวแปรที่สามารถอธิบายความแปรปรวน ประสิทธิภาพองค์กรได้ ๗๘% ดังนี้ ๑) ระบบย่อยการจัดการ (การควบคุม) ๒) ระบบย่อยการจัดการ (การนำ) ๓) ระบบย่อยเทคโนโลยี ๔) ระบบย่อยการจัดการ (การจัดองค์การ) ๕) การจัดทำหลักสูตร ๖) ความร่วมมือจากชุมชน ๗) ความสามารถของนักเรียน ๘) ระบบย่อยโครงสร้าง ๙) ความเพียงพอของ วัสดุ อุปกรณ์ ๑๐) ระบบย่อยจิตสังคม ๑๑) ความสามารถของผู้บริหาร และ ๑๒) ระบบย่อยเป้าหมาย</p>
<p>กิ่งพร ทองใบ, (๒๕๕๓)</p>	<p>ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยลักษณะองค์การกับประสิทธิผลขององค์การภาครัฐบาล ในการบริหารราชการไทย” ผลการวิจัยพบว่าตัวแปรความซับซ้อน ของโครงสร้างองค์การ สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงในประสิทธิผลการใช้งบประมาณ และประสิทธิผลรวมขององค์การได้ร้อยละ ๔๒ อย่างมีนัยสำคัญ ตัวแปรลักษณะองค์การทุกมิติ ย่อม รวมกันสามารถอธิบายประสิทธิผลการใช้งบประมาณ ประสิทธิภาพภายใน และประสิทธิผลรวมของ องค์การได้ร้อยละ ๔๒, ๒๓ และ ๕๐ ตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับตัวแปรการ จัดรูปแบบองค์การ พบว่า ไม่มีอิทธิพลในการอธิบายประสิทธิผลขององค์การได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ</p>

ตารางที่ ๒.๕ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผล (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
<p>เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, (๒๕๕๒)</p>	<p>ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างประสิทธิผลของการนำ นโยบายการให้บริการแก่ประชาชนไปปฏิบัติ กรณีศึกษาสำนักงานเขตของกรุงเทพมหานคร ใน ๔ มิติ”</p> <p>ผลวิจัยพบว่า มีตัวแปรอิสระคือ ความชัดเจนในเป้าหมายของนโยบาย ความซับซ้อนของโครงสร้าง ความพร้อมของทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการ พบว่า ประสิทธิภาพในมิติความพึงพอใจนั้น ตัวแปรอิสระทั้ง ๔ ตัว สามารถอธิบายได้ ประสิทธิภาพในมิติความรวดเร็วตัวแปรอิสระ ๓ ตัว สามารถอธิบายได้ ยกเว้นการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการ ประสิทธิภาพใน มิติความเสมอภาค ตัวแปรอิสระทั้ง ๕ ตัว สามารถอธิบายได้ และ ประสิทธิภาพในมิติความเป็น ธรรมนั้น มีเพียงตัวแปรความชัดเจน ในเป้าหมายนโยบายเท่านั้นที่สามารถอธิบายได้</p>
<p>กมลลักษณ์ ยินตียม, (๒๕๕๔)</p>	<p>ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการบริหารองค์การตาม หลักการบริหารจัดการที่ดี : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา” การวิจัย ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการบริหารองค์การของเทศบาลตำบล ๒) เพื่อ ศึกษาระดับการบริหารองค์การของเทศบาลตำบล ๓) เพื่อศึกษาระดับการบริหารจัดการที่ดีของ เทศบาลตำบล ๔) เพื่อศึกษาปัจจัยด้านการบริหารองค์การตามหลักการบริหารจัดการที่ดีที่มีผลต่อ ประสิทธิภาพการบริการของเทศบาลตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ๕) เพื่อสร้างรูปแบบประสิทธิผลการบริหารองค์การตามหลักการบริหารจัดการที่ดีของเทศบาลตำบลในพื้นที่บริเวณ ชายแดนไทย-กัมพูชา</p>

ตารางที่ ๒.๕ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผล (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
<p>วรากร สังข์วงษา, (๒๕๕๓)</p>	<p>ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการบริหารจัดการองค์การด้าน งานผังเมือง : กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา” พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยระดับความสำเร็จค่อนข้างมาก เมื่อพิจารณาประสิทธิผลการบริหารจัดการ จัดการในแต่ละด้าน พบว่า ด้านการบริหารจัดการมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ด้านความพึงพอใจ ในงาน และด้านการพัฒนาองค์การ ตามลำดับ ๒) ผลการวิเคราะห์ระดับการบริหารจัดการองค์การ ด้านงานผังเมืองขององค์การบริหารส่วนตำบลพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยการปฏิบัติอยู่ในระดับปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ เมื่อพิจารณาการปฏิบัติในการบริหารจัดการที่ดีในแต่ละด้าน พบว่า ด้านวัฒนธรรมองค์การ มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ๓) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการ ถดถอยเชิงพหุคูณ (Stepwise Multiple Regression) พบว่า ปัจจัยสำคัญที่สามารถอธิบายประสิทธิผล การบริหารจัดการองค์การด้านงานผังเมืองขององค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดน ไทย-กัมพูชา ประกอบด้วย ด้านวัฒนธรรมองค์การ ด้านนโยบาย ด้านโครงสร้างองค์การ ด้านกระบวนการเทคโนโลยี ด้านทรัพยากรการบริหาร และ ด้านสมรรถนะทางการบริหาร ๔) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) พบว่า ประสิทธิภาพการ บริหารจัดการองค์การด้านงานผังเมืองขององค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย กัมพูชา ได้รับอิทธิพลทางตรงเชิงบวกจากตัวแปรด้าน วัฒนธรรมองค์การ ด้านโครงสร้างองค์การ และด้าน ทรัพยากรการบริหาร</p>

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรม พบว่า มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมไว้มากมาย ดังนี้

พระสถิต มหาลาโภ (ศรีเมือง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถิปุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า ผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผลของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสอน ผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติและผลของกิจกรรมการทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ทำให้นักเรียนได้พัฒนาตนตามหลักพุทธธรรมต่างๆ อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ กล่าวคือ มีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนดียิ่งขึ้น รู้จักการปรับตัวเข้ากับสังคมและกลุ่มเพื่อนได้ดี รู้จักยับยั้งอารมณ์ฝ่ายอกุศลที่แสดงออกทางกาย วาจา เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทะเลาะกับเพื่อนๆ ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้ปกครองและชุมชน รู้จักกตัญญูทวดเวทิต่อผู้ปกครองและสถานศึกษา ประพฤติตนเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจร่าเริงแจ่มใสไม่หดหู่ มีความเมตตาต่อเพื่อนๆ และคนอื่น รู้จักมารยาทเรียบร้อยดีงามทางสังคมไทย แต่งกายเรียบร้อย มีวาจาสุภาพ ให้ความเคารพบูชาผู้มีพระคุณ รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ตรงต่อเวลา ลดเลิกสิ่งเสพติดให้โทษซึ่งเป็นเหตุให้เสียทรัพย์ เสียสุขภาพ^{๖๖}

พระมานิตย์ โชติธมโม (อรรคชาติ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า ระดับปัญหาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวม รายด้าน และรายข้อส่วนใหญ่ อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ มีปัญหาการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางนั้น อันเนื่องมาจากปัจจุบันข้อมูลข่าวสารในเกือบทุกด้านมีความพร้อมและสามารถติดต่อประสานงานกันได้ตลอดเวลา เพราะแต่ละอำเภอได้มีแกนนำพระสอนศีลธรรมประจำอำเภอที่คอยอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ให้มีความพร้อมมากที่สุดในการปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่พระสอนศีลธรรมแต่ละรูปได้ทำหน้าที่อยู่ จึงทำให้ลักษณะปัญหาที่เกิดขึ้นโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง^{๖๗}

^{๖๖} พระสถิต มหาลาโภ (ศรีเมือง), “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถิปุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๖๗} พระมานิตย์ โชติธมโม (อรรคชาติ), “การศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระปิยะ ปิยะมโฆ (เมฆแสน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมืองแพร์” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านการวางแผนการสอน ด้านกระบวนการสอน ด้านวิธีการสอน และด้านการประเมินผลการสอน พบว่าในภาพรวม และรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอมืองแพร์ ทั้ง ๔ ด้าน พบว่าครูประจำ การและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่๓ (ม. ๑ - ม. ๓) อำเภอมืองแพร์โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ เมื่อพิจารณาการเปรียบเทียบในแต่ละคะแนนแต่ละด้านพบว่าครูประจำการกับครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕ ทุกด้าน

สรุปว่า ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมืองแพร์มีการสอนวิชาพระพุทธศาสนาดีกว่าครูประจำการ^{๖๘}

รศ.ดร.พรชูลี อาชาวอรุณ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” พบว่า เมื่อพิจารณาการลงทุนโดยงบประมาณใน ๒ ปี ที่ผ่านมา และประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการนี้นับว่าคุ้มค่ามาก ทั้งนี้โครงการได้อาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในโรงเรียน ในวัด และในชุมชน เพื่อเกื้อหนุนโครงการโดยไม่ต้องใช้งบประมาณจัดซื้อ จัดจ้างทุกเรื่อง เช่น ครูพระนำวัสดุอุปกรณ์ พระพุทธรูป ฯลฯ มาจากวัด โรงเรียนได้อาศัยรากฐานของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ และความเชื่อมโยง จากการมีพระนิสิตมาฝึกสอนมาก่อน หรือมีการนิมนต์ครูพระมาเองก่อนเกิดโครงการหลายโรงเรียนได้อาศัยเครือข่ายชุมชนเอื้ออำนวยการเดินทางของครูพระ และวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการสอนด้วย^{๖๙}

สรุปได้ว่า สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา ควรร่วมกันการพัฒนาจริยธรรม สำหรับเยาวชน โดยสถาบันครอบครัวควรมีหน้าที่ในการให้ความร่วมมือกับ

^{๖๘} พระปิยะ ปิยะมโฆ (เมฆแสน), “ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมืองแพร์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๖๙} รศ.ดร.พรชูลี อาชาวอรุณ และคณะ, รายงานฉบับย่อ **โครงการศึกษาวิจัย การศึกษาทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๘.

สถาบันการศึกษาในการ ดูแลพฤติกรรมของเยาวชนที่บ้าน ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่ในการขัดเกลา แนวเรื่องของศีล ๕ ส่วน สถาบันการศึกษา ควรอบรมด้านจริยธรรมให้กับเยาวชนนอกจากการให้ การศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ เยาวชนได้มีจริยธรรมขั้นพื้นฐานและจริยธรรมตามหลักศาสนา โดยการ ประสานกับทางสถาบัน ศาสนา สำหรับสถาบันศาสนาซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาจริยธรรมต้อง ทำบทบาทดังกล่าวให้ สมบูรณ์ โดยการส่งครูพระสอนศีลธรรมไปร่วมพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนเรียน

พระมหาไชยา ขยสิทธิ์ (เสนแสนยา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาทัศนคติและความ คาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุที่สอนธรรมศึกษาและศึกษาทัศนคติและความ คาดหวังของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาที่มีต่อความเหมาะสมของหลักสูตรธรรมศึกษา” ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้ ๑.บทบาทและวิธีการสอนของพระภิกษุ ครูในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของ พระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาว่ามีความเหมาะสมในระดับค่อนข้างมาก และมีความคาดหวังต่อพระภิกษุ ที่ทำการสอนธรรมศึกษาไว้สูงมากในด้านการสอน โดยต้องการให้พระภิกษุใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย ไม่เน้นการสอนแบบบรรยายจะทำให้ นักเรียนเบื่อธรรมะ และพระภิกษุบางรูปยังมีความไม่พร้อมใน การสอนหลายอย่าง เช่น ความรู้ ความแม่นยำในหลักสูตร และความหลากหลายในวิธีการสอนเด็ก ๒. วิธีการสอนของพระภิกษุ นักเรียนธรรมศึกษา เห็นว่าวิธีการสอนของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษามีความ เหมาะสมในระดับเหมาะสมค่อนข้างมาก มีความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการใช้อุปกรณ์การสอนที่ หลากหลาย สร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้สนุกสนานไม่เครียดกับวิชาการ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ แสดงความคิดเห็น และมีกิจกรรมร่วมอื่นๆ ในการเรียนการสอนวิชาธรรมะ ๓.หลักสูตรธรรมศึกษา พระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา มีความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรธรรมศึกษาทั้งในส่วนที่เป็นข้อดีและข้อเสีย ตามประสบการณ์การสอนไม่แตกต่างกันนักดังนี้

ข้อดี เนื้อหาหลักสูตร สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรพอสมควร โดยเน้น ให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านทฤษฎีมากกว่าด้านปฏิบัติ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแก้ไขปัญหาและยอมรับฟัง ความคิดเห็นของผู้อื่น และส่งเสริมให้คนเป็นคนดีรู้จักนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่าง มาก มีเนื้อหาหลักสูตรที่ทันสมัยเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ที่ผู้นำไปปฏิบัติสามารถดำรงชีวิตเป็น สุขได้ตลอดชีวิต

ข้อเสีย เนื้อหาวิชาที่ทำการสอนมากเกินไปเกินความต้องการของนักเรียน และมีศัพท์ ธรรมะที่ยากเกินความสามารถของนักเรียน ซึ่งมีวุฒิภาวะเพียงชั้นประถมศึกษาเท่านั้น^{๗๐}

^{๗๐} พระมหาไชยา ขยสิทธิ์ (เสนแสนยา), “ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อ พระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ตารางที่ ๒.๖ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรม

นักวิจัย	ผลการวิจัย
<p>พระสถิต มหาลาโภ (ศรีเมือง), (๒๕๕๓, หน้า ๘๒-๘๓)</p>	<p>ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถิปุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” พบว่า กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ทำให้นักเรียนได้พัฒนาตนตามหลักพุทธธรรมต่างๆ อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์</p>
<p>พระมานิตย์ โชติธมฺโม (อรรคชาติ), (๒๕๕๓, หน้า ๑๓๒-๑๓๓)</p>	<p>ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ” พบว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ มีปัญหาการปฏิบัติงาน อันเนื่องมาจากปัจจุบันข้อมูลข่าวสารในเกือบทุกด้านมีความพร้อมและสามารถติดต่อประสานงานกันได้ตลอดเวลา เพราะแต่ละอำเภอได้มีแกนนำพระสอนศีลธรรมประจำอำเภอที่คอยอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ให้มีความพร้อมมากที่สุดในการปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่พระสอนศีลธรรมแต่ละรูปได้ทำหน้าที่อยู่ จึงทำให้ลักษณะปัญหาที่เกิดขึ้นโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง</p>
<p>พระปิยะ ปิยธมฺโม (เมฆแสน), (๒๕๕๔, หน้า ๗๘-๘๐)</p>	<p>ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมืองแพร่” พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านการวางแผนการสอน ด้านกระบวนการสอน ด้านวิธีการสอน และด้านการประเมินผลการสอน พบว่าในภาพรวม และรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน</p>

ตารางที่ ๒.๖ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรม (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
<p>รศ.ดร.พรชูลี อาชวอำรุง และคณะ, (๒๕๔๙, หน้า ๘.)</p>	<p>ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” พบว่า เมื่อพิจารณาการลงทุนโดยงบประมาณใน ๒ ปี ที่ผ่านมา และประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการนี้นับว่าคุ้มค่ามาก ทั้งนี้โครงการได้อาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในโรงเรียน ในวัด และในชุมชน เพื่อเกื้อหนุนโครงการโดยไม่ต้องใช้งบประมาณจัดซื้อ จัดจ้างทุกเรื่อง เช่น ครูพระนำวัสดุอุปกรณ์ พระพุทธรูป ฯลฯ มาจากวัด โรงเรียนได้อาศัยรากฐานของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ และความเชื่อมโยง จากการมีพระนิสิตมาฝึกสอนมาก่อน หรือมีการนิมนต์ครูพระมาเองก่อนเกิดโครงการหลายโรงเรียนได้อาศัยเครือข่ายชุมชนเอื้ออำนวยการเดินทางของครูพระ และวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการสอนด้วย</p>
<p>พระมหาไชยา ขยสิทธิ (เสนแสนยา), (๒๕๕๗)</p>	<p>ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุที่สอนธรรมศึกษาและศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาที่มีต่อความเหมาะสมของหลักสูตรธรรมศึกษา” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ๑.บทบาทและวิธีการสอนของพระภิกษุ มีความเหมาะสมในระดับค่อนข้างมาก และมีความคาดหวังต่อพระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษาไว้สูงมาก ๒. วิธีการสอนของพระภิกษุ มีความเหมาะสมในระดับเหมาะสมค่อนข้างมาก ๓.หลักสูตรธรรมศึกษา พระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา มีความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรธรรมศึกษาทั้งในส่วนที่เป็นข้อดีและข้อเสียตามประสบการณ์การสอนไม่แตกต่างกัน</p>

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนมัธยมศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้วิจัยได้คัดเลือกมาเพื่อใช้ประกอบการศึกษา ดังนี้

พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์” จากผลการวิจัยพบว่ามีการจัดทำโครงการอย่างเป็นระบบในการอบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเนื้อหาสาระสำคัญของหลักสูตรอบรม ประกอบไปด้วย การบรรยายธรรม และกิจกรรมต่างๆ และการสอนให้รู้จักบุญคุณพ่อแม่และครูบาอาจารย์ โดยมีผู้ส่งสารคือพระวิทยากรนำเสนอตัวสารคือหลักธรรม ผ่านสื่อต่างๆ ที่ทันสมัย ทำให้เยาวชนและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง^{๗๑}

พระปลัดเรวัต เรวัตโต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัยพบว่าการจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๑ ด้านสถานที่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๑ และด้านการวัดและประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๔^{๗๒}

พระมหาสิงห์ชัย ธมมชโย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมเยาวชน ในตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ตามความคาดหวังของกลุ่มผู้ปกครอง มีความเห็นว่า พระสงฆ์ทำบทบาทในด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศเป็นอันดับหนึ่ง และคาดหวังให้พระสงฆ์แสดงบทบาทในการอบรมเยาวชนให้ตั้งอยู่ในจริยธรรมให้มากขึ้น และการเป็นตัวอย่งที่ดีของเยาวชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและ

^{๗๑} พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ, “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘)ง

^{๗๒} พระปลัดเรวัต เรวัตโต, “การจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ครอบครัวเนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนอกบ้าน ทำให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานทำได้ไม่เต็มที่^{๗๓}

พระมหาดานินทร จิตวิโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ” จากผลการวิจัยพบว่า การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์โดยจำแนกตามลักษณะตัวแปร พบว่าทุกระดับอายุของกลุ่มนักเรียนมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในระดับมาก นักเรียนที่มีระดับการศึกษา ก่อนเข้าเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมในระดับประถมศึกษาปีที่ ๕ มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนที่มีระดับการศึกษา ก่อนเข้าเรียนในระดับอื่นๆ คือ ประถมศึกษาปีที่ ๖ มัธยมศึกษาปีที่ ๓ และอื่นๆ มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในระดับมาก^{๗๔}

สิริพิชญ์ เตชะไกรศรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแพร่ธรรมะเชิงรุกตามวิถีพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีการจัดกิจกรรมธรรมะในสวน ณ สวนหลวง ร.๙” จากผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการธรรมะในสวน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับโดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับอยู่ในระดับมากที่สุด ในเรื่อง กิจกรรมในธรรมะในสวนทำให้สมาชิกในครอบครัวใช้เวลาว่างในวันหยุดให้เป็นประโยชน์ ทำให้เกิดการพบปะและสนทนาธรรมะระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน สำหรับเรื่องอื่นๆ ผู้เข้าร่วมโครงการธรรมะในสวนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับอยู่ในระดับมาก^{๗๕}

สรุปได้ว่า การส่งเสริมหรือปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ปัจจุบันทุกฝ่ายมุ่งไปที่เยาวชนเป็นสำคัญ โดยผู้ที่ได้รับหน้าที่และเป็นความหวังในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชน ได้แก่ บุคลากรทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ซึ่งเข้าไปมีบทบาทในเรื่องนี้ร่วมกับสถาบันการศึกษา ดังนั้น พระสงฆ์จึงต้องมีการพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพที่จะสามารถส่งเสริม ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนหรือผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาต่างๆ เพื่อให้สามารถเติบโตเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติได้ในอนาคต

^{๗๓} พระมหาสิงห์ชัย ฐมขโย, “บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน ในตำบลศรีดงเย็น อำเภอยะปริงการ จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๙).

^{๗๔} พระมหาดานินทร จิตวิโร, “การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

^{๗๕} สิริพิชญ์ เตชะไกรศรี, “การเผยแพร่ธรรมะเชิงรุกตามวิถีพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีการจัดกิจกรรมธรรมะในสวน ณ สวนหลวง ร.๙”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

ตารางที่ ๒.๗ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนมัธยมศึกษา

นักวิจัย	ผลการวิจัย
<p>พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ, (๒๕๔๘, หน้า ๘๙-๙๐)</p>	<p>ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแพร่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์” จากผลการวิจัยพบว่า มีการจัดทำโครงการอย่างเป็นระบบในการอบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเนื้อหาสาระสำคัญของหลักสูตรอบรม ประกอบไปด้วย การบรรยายธรรม และกิจกรรมต่างๆ และการสอนให้รู้จักบุญคุณพ่อแม่และครูบาอาจารย์ โดยมีผู้ส่งสารคือพระวิทยากรนำเสนอตัวสารคือหลักธรรม ผ่านสื่อต่างๆ ที่ทันสมัย ทำให้เยาวชนและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง</p>
<p>พระปลัดเรวัต เรวตโต, (๒๕๕๔, หน้า ๑๒๓)</p>	<p>ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวกจังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๑ ด้านสถานที่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๑ และด้านการวัดและประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๔</p>

ตารางที่ ๒.๗ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนมัธยมศึกษา (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
<p>พระมหาสิงห์ชัย ธรรมชโย, (๒๕๔๙, หน้า ๙๔)</p>	<p>ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมเยาวชน ในตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ตามความคาดหวังของกลุ่มผู้ปกครอง มีความเห็นว่า พระสงฆ์ทำบทบาทในด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศเป็นอันดับหนึ่ง และคาดหวังให้พระสงฆ์แสดงบทบาทในการอบรมเยาวชนให้ตั้งอยู่ในจริยธรรมให้มากขึ้น และการเป็นตัวอย่างที่ดีของเยาวชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและครอบครัว เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนอกบ้าน ทำให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานทำได้ไม่เต็มที่</p>
<p>พระมหาธานินทร์ จิตวิโร, (๒๕๔๕, หน้า ๕๕)</p>	<p>ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ” จากผลการวิจัยพบว่า การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์โดยจำแนกตามลักษณะตัวแปร พบว่า ทุกระดับอายุของกลุ่มนักเรียนมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในระดับมาก นักเรียนที่มีระดับการศึกษา ก่อนเข้าเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมในระดับประถมศึกษาปีที่ ๕ มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนที่มีระดับการศึกษา ก่อนเข้าเรียนในระดับอื่นๆ คือ ประถมศึกษาปีที่ ๖ มัธยมศึกษาปีที่ ๓ และอื่นๆ มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในระดับมาก</p>

ตารางที่ ๒.๗ สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนมัธยมศึกษา (ต่อ)

นักวิจัย	ผลการวิจัย
สิริพิชญ์ เตชะไกรศรี, (๒๕๕๙, หน้า ๗๗)	ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแพร่ธรรมะเชิงรุกตามวิถีพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีการจัดกิจกรรมธรรมะในสวน ณ สวนหลวง ร.๙” จากผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการธรรมะในสวน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับโดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับอยู่ในระดับมากที่สุดในเรื่อง กิจกรรมในธรรมะในสวนทำให้สมาชิกในครอบครัวใช้เวลาว่างในวันหยุดให้เป็นประโยชน์ ทำให้เกิดการพบปะและสนทนาธรรมะระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน สำหรับเรื่องอื่นๆ ผู้เข้าร่วมโครงการธรรมะในสวนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับอยู่ในระดับมาก

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา” จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

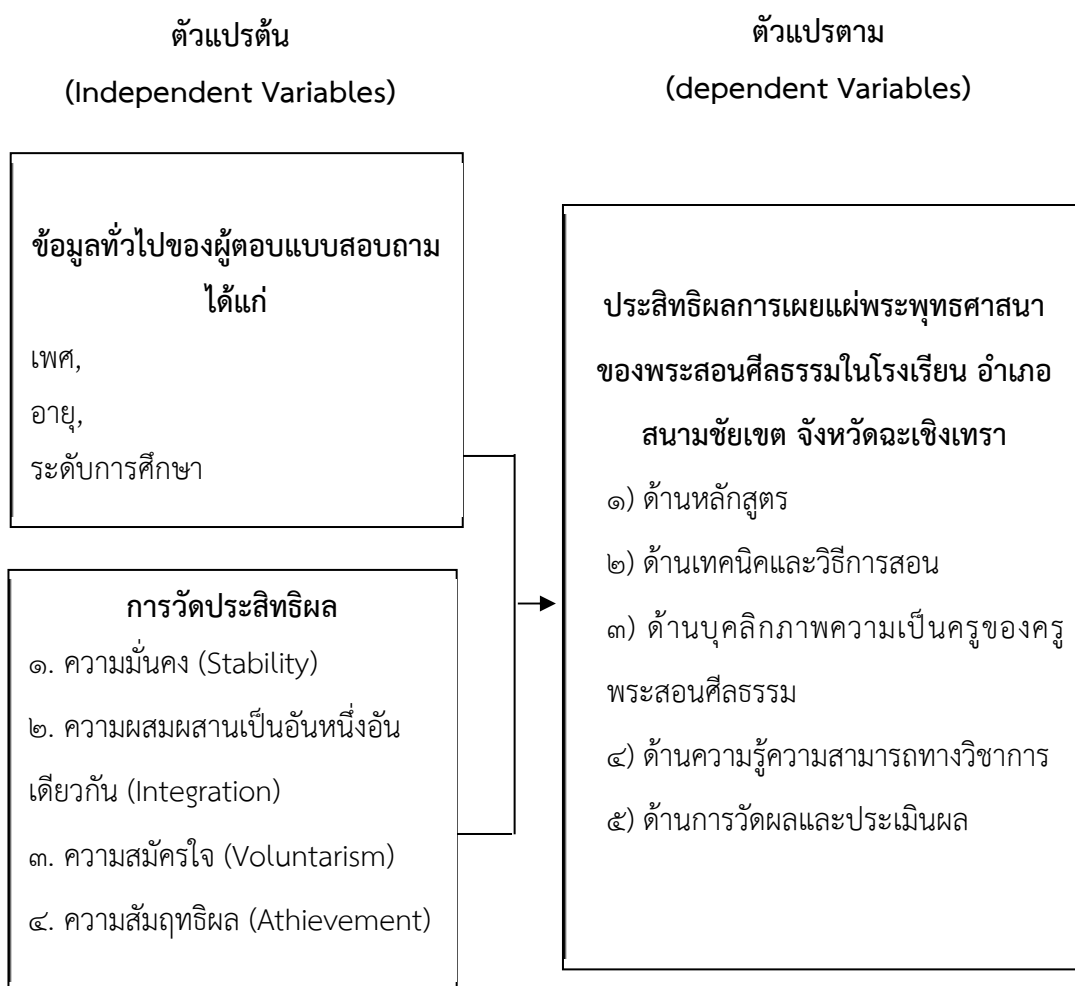
ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่

- ๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ, อายุ, ระดับชั้นที่กำลังศึกษา
- ๒) ศึกษาแนวคิดทฤษฎี ของ Theodore Caplow^{๗๖} การวัดประสิทธิผล ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ความมั่นคง (Stability) ๒. ความผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Integration) ๓. ความสมัครใจ (Voluntarism) ๔. ความสัมฤทธิ์ผล (Achievement)

^{๗๖} Caplow, Theodore, *Principle of Organization*. (New York: Barcourt Brace&World. 1964), pp. 119-124.

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยสังเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎีของ ประเสริฐ ธรรมโฆหาร^{๗๗} ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านหลักสูตร ๒) ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ๓) ด้านบุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระสอนศีลธรรม ๔) ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล ดังแผนภาพที่ ๒.๖

แผนภาพที่ ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๗๗} ประเสริฐ ธรรมโฆหาร, หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕๐.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ไว้ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) จากกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดหัวข้อปัญหา วัตถุประสงค์ในการวิจัย และสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย
๓. กำหนดประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
๔. สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
๕. นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
๖. ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Try out)
๗. ดำเนินการส่งข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล
๙. สรุปและรายงานผลการศึกษาวิจัย

๓.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ

๓.๒.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึก จำนวน ๘ รูป/คน แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย

- ๑) พระสังฆาธิการ ฝ่ายบริหารสถานศึกษา
- ๒) ครูพระสอนศีลธรรม
- ๓) ผู้บริหารโรงเรียน

๑) พระสังฆาธิการ ฝ่ายบริหารสถานศึกษา

ลำดับที่ ๑. พระพระครูอุดมวิราภรณ์ ตำแหน่งเจ้าสำนักเรียนปริยัติธรรม แผนกธรรม ร.ร.มนย.วัดทุ่งเหียง ครูพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว

ลำดับที่ ๒. เจ้าอธิการพวงเงิน ทีฆายุโก ตำแหน่งครูพระสอนศีลธรรมวัดคลองยายสร้อย

ลำดับที่ ๓. พระสมุห์ทวีศักดิ์ เทวธมโม ตำแหน่งผู้ช่วยครูใหญ่สำนักวัดนางาม (แผนกธรรม) วัดคลองเตย

๒) ครูพระสอนศีลธรรม

ลำดับที่ ๔. พระครูสมุห์สุข สุขิโต ตำแหน่งครูพระสอนศีลธรรมวัดคลองเตย

ลำดับที่ ๕. พระจิระ จนทโชโต ตำแหน่งพระสอนศีลธรรมวัดทุ่งเหียง

ลำดับที่ ๖. พระวินัยธรมานะ หิริธมโม ตำแหน่ง เลขานุการสนามสอบธรรมศึกษา ร.ร.ตชด.บ้านนายาว วัดนางาม

๓) ผู้บริหารโรงเรียน

ลำดับที่ ๗. พ.ท.เจริญ บุรารมณ ตำแหน่ง ผอ.โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว

ลำดับที่ ๘. สิบตำรวจโท นิภาภรณ์ ทองนอก อจ.โรงเรียนมัธยมวัดนายาว

๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตอนที่ ๒ เป็นข้อความคำถามจำนวน ๓๖ ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้วยการหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) โดยการหาค่า IOC ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญ (Experts) จำนวน ๕ รูปหรือคน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาทฤษฎี ด้านระเบียบวิธีวิจัย และด้านพระพุทธศาสนาหรือด้านการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัยเป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสัมภาษณ์ ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๘ ถึง ๑.๐ และมีการใช้ภาษาไม่เหมาะสมในบางข้อ จึงต้องปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๒ ระยะ คือ

ระยะที่หนึ่ง เป็นขั้นตอนการเตรียมการสัมภาษณ์ แบ่งเป็น ๔ ขั้นตอนดังนี้

- ๑) ทำการนัดหมายวันเวลาที่จะไปขอสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๒) ขออนุญาตจากผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
- ๓) ส่งหนังสือแนะนำและแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญล่วงหน้าอย่างน้อย ๗ วัน
- ๔) เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

ระยะที่สอง เป็นขั้นตอนการดำเนินการสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอนดังนี้

- ๑) แนะนำตัวผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสร้างความคุ้นเคย
- ๒) แจ้งวัตถุประสงค์ของการมาสัมภาษณ์ และอธิบายลำดับขั้นตอนในการสัมภาษณ์
- ๓) ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการใช้เครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป ในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ เพื่อใช้อ้างอิงในการสรุปผลการวิจัย

๓.๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๓.๓ การวิจัยเชิงปริมาณ

๓.๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๘๘๐ คน ประกอบด้วยนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสนามชัยเขต จำนวน ๕๘๔ คน^๑ โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว จำนวน ๒๙๖ คน^๒

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้ทำการสุ่มมาจากประชากรจำนวน ๘๘๐ รูป โดยคำนวณตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ดังนี้^๓

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ เท่ากับ ๐.๐๕

$$\begin{aligned} \text{แทนค่าในสูตร} \quad n &= \frac{880}{1 + 880(0.05)^2} \\ &= 275 \end{aligned}$$

ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๗๕ คน

^๑ ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๖, ข้อมูลพื้นฐาน โรงเรียนสนามชัยเขต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://data.bopp-obec.info/> [๒๕๖๓, ธันวาคม ๓].

^๒ โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา, บัญชีรายชื่อนักเรียนประจำปีการศึกษาที่ ๒๕๖๓ สํารวจข้อมูลนักเรียน ณ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๓, (จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๖๓), (อัดสำเนา).

^๓ สุวรรีย์ ศิริโกคาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.

จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างข้างต้นผู้วิจัยจึงนำมาคำนวณตามสัดส่วนที่เหมาะสม โดยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{สูตร} \quad n &= \frac{nN}{N^1} \\ \text{โดยที่} \quad n &= \text{ขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด} \\ N &= \text{จำนวนประชากรในแต่ละกลุ่ม} \\ N^1 &= \text{จำนวนประชากรทั้งหมด} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{ตัวอย่างเช่น โรงเรียนสนามชัยเขต ม.๔} &= \frac{๒๑๘ \times ๒๗๕}{๘๘๐} \\ &= ๖๘ \end{aligned}$$

ตารางที่ ๓.๑ แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

กลุ่มประชากรที่ศึกษา	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (คน)	
	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
โรงเรียนสนามชัยเขต ม.๔	๒๑๘	๖๘
โรงเรียนสนามชัยเขต ม.๕	๒๐๕	๖๔
โรงเรียนสนามชัยเขต ม.๖	๑๖๑	๕๐
โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว ม.๔	๙๓	๒๙
โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว ม.๕	๑๐๗	๓๔
โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว ม.๖	๙๖	๓๐
รวม	๘๘๐	๒๗๕

๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งสังเคราะห์มาจากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะประเด็นศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

ก. การสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาหลักการและเอกสารแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือการวิจัย

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อที่ปรึกษาสารนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัย

๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

ข. ลักษณะสร้างเครื่องมือ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทราซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) หรือตรวจสอบรายการโดยถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ การศึกษา

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมปลาย ที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่ รวม ๔ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

๑. ความมั่นคง(Stability) มีคำถามทั้งหมด ๔ ข้อ

๒. ความผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน(Integration) มีคำถามทั้งหมด ๔ ข้อ

๓. ความสมัครใจ(Voluntarism) มีคำถามทั้งหมด ๔ ข้อ

๔. ความสัมฤทธิ์ผล(Achievement) มีคำถามทั้งหมด ๔ ข้อ

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมปลาย ที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา รวม ๕ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

๑. ด้านหลักสูตร มีคำถามทั้งหมด ๔ ข้อ

๒. ด้านเทคนิคและวิธีการสอน มีคำถามทั้งหมด ๔ ข้อ

๓. ด้านบุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระสอนศีลธรรม มีคำถามทั้งหมด ๔ ข้อ

๔. ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ มีคำถามทั้งหมด ๔ ข้อ

๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล มีคำถามทั้งหมด ๔ ข้อ

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

๔ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

๓ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

๒ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

๑ หมายถึง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๔ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

ตอนที่ ๔ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อประสิทธิผล

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

ค. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่สร้างไว้ไปดำเนินการตรวจสอบหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

๑) การวิเคราะห์ Face validity (ความตรงเชิงพินิจ) ซึ่งเป็นการตรวจสอบประเมินคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย โดยที่ปรีกษาสารนิพนธ์ ทั้ง ๒ ท่าน ด้วยการตรวจสอบประเมินกรอบเนื้อหา ขอบเขตของแบบสอบถามประเด็นสำคัญของการสอบถาม ตลอดจนการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาเชิงวิชาการที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ในการเก็บข้อมูล

๒) การวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Contents validity) โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของประเด็นคำถามการวิจัยกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในรูปแบบของเทคนิคการวิเคราะห์ IOC (Index of Congruence)^๕ โดยผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยและเนื้อหาวิจัยไม่น้อยกว่า ๕ ท่าน ได้ผลการหาค่า IOC เท่ากับ ๑.๐๐ ทุกข้อ โดยมีรายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบการหาค่า IOC จำนวน ๕ ท่าน

^๔ ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

^๕ พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการเชิงพุทธ, (พระนครศรีอยุธยา : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๒๔-๒๒๖.

๓) การหาค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามโดยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงจากขั้นตอนการหาค่า IOC แล้วไปแจกให้กลุ่มบุคคลที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่ประชากรของงานวิจัย จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach's Alpha coefficient)^๖ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่นแบบสอบถาม (Try Out) ทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๒๖

๔) ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัยที่วิเคราะห์ผลได้จากการทดลองใช้ (Try Out) ตามคำแนะนำของที่ปรึกษาสารนิพนธ์

๕) สร้างเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำเสนอต่อที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อขอความเห็นและจัดพิมพ์ใช้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ในการเก็บข้อมูลการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างจริงต่อไป

๓.๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม

๒) ผู้วิจัยเสนอติดต่อขอหนังสือจากหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้อำนวยการโรงเรียน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อเข้าแจกแบบสอบถาม (Questionnaire)

๓) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบการแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) กับกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนมัธยม จำนวน ๒.๑๐๙ คน และกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนมัธยม จำนวน ๒๗๕ คน โดยในการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจก และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยผู้วิจัย ระหว่างวันที่ ๑-๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ รวมใช้ระยะเวลา ๑ สัปดาห์ ซึ่งจำนวนแบบสอบถามที่สามารถเก็บคืนได้ มีจำนวน ๒๗๕ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

๔) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่รับกลับมา ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสังคมศาสตร์

๓.๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องแล้ว ทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

^๖ Lee J. Cronbach, *Essentials of Psychological Testing*, 4th ed., (New York: Harper & Row, 1971), p. 67.

๓.๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

๓) ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis technic)

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๗๕ คน มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

๔.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

๔.๕ บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

๔.๖ องค์กรความรู้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษาข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามนักเรียน จำนวน ๒๗๕ คน จำแนกตาม เพศ อายุ ชั้นเรียน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = ๒๗๕)

ข้อมูลพื้นฐานส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๘๖	๓๑.๓
หญิง	๑๘๙	๖๘.๗
รวม	๒๗๕	๑๐๐.๐
อายุ		
๑๕ ปี	๑๐	๓.๖
๑๖ ปี	๑๐๑	๓๖.๗
๑๗ ปี	๙๕	๓๔.๕
๑๘ ปีขึ้นไป	๖๙	๒๕.๑
รวม	๒๗๕	๑๐๐.๐
ชั้นเรียน		
ม.๔	๙๗	๓๕.๓
ม.๕	๙๘	๓๕.๖
ม.๖	๘๐	๒๙.๑
รวม	๒๗๕	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ ชั้นเรียน ดังนี้

เพศ พบว่านักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๗ รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน ๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๓ ตามลำดับ

อายุ พบว่านักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๑๖ ปี จำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๗ รองลงมาคืออายุ ๑๗ ปี จำนวน ๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๕ ถัดรองลงมาอายุ ๑๘ ปี ขึ้นไป จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๑ และที่น้อยที่สุดคืออายุ ๑๕ ปี จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๖ ตามลำดับ

ชั้นเรียน พบว่า นักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ในชั้น ม.๕ จำนวน ๙๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๖ รองลงมากำลังศึกษาอยู่ในชั้น ม.๔ จำนวน ๙๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๓ และที่น้อยที่สุดกำลังศึกษาอยู่ในชั้น ม.๖ จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๑ ตามลำดับ

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่เกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ ๑) การวัดประสิทธิผล ๒) ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ดังรายละเอียดที่แสดงตัวอย่างค่าเฉลี่ย (Mean = $\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.)

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ในภาพรวม

(n=๒๗๕)

ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัย เขต จังหวัดฉะเชิงเทรา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ด้านการวัดประสิทธิผล	๓.๗๕	๐.๖๒๗	มาก
๒. ด้านประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๓.๗๙	๐.๖๓๒	มาก
รวม	๓.๗๗	๐.๖๐๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77, S.D. = 0.609$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้งสองด้าน คือ ด้านประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และด้านการวัดประสิทธิผล ตามลำดับ

๔.๒.๑ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่เกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล โดยภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ ๑) ความมั่นคง (Stability) ๒) ความผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Integration) ๓) ความสมัครใจ (Voluntarism) และ ๔) ความสัมฤทธิ์ผล (Achievement) ดังรายละเอียดที่แสดงตัวอย่างค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.)

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ในภาพรวม

(n=๒๗๕)

การวัดประสิทธิผล	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ด้านความมั่นคง(Stability)	๓.๖๙	๐.๖๔๑	มาก
๒. ด้านความผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Integration)	๓.๘๒	๐.๗๐๑	มาก
๓. ด้านความสมัครใจ(Voluntarism)	๓.๘๐	๐.๖๙๘	มาก
๔. ด้านความสัมฤทธิ์ผล(Achievement)	๓.๗๑	๐.๗๒๗	มาก
รวม	๓.๗๕	๐.๖๒๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๗๕, S.D.=๐.๖๒๗) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการ
วัดประสิทธิผล ด้านความมั่นคง(Stability)

(n=๒๗๕)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. เนื้อหาที่นำมาสอนส่งเสริมคุณภาพในการดำรงชีวิต	๓.๖๕	๐.๖๘๖	มาก
๒. เนื้อหาที่สอนสามารถอธิบายถึงหลักธรรมตามพุทธศาสนา	๓.๖๘	๐.๗๕๐	มาก
๓. นักเรียนสามารถนำความรู้จากการเรียนมาประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้	๓.๗๘	๐.๗๙๖	มาก
๔. เนื้อหาที่สอนทำให้นักเรียนเข้าใจถึงพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น	๓.๖๕	๐.๖๘๖	มาก
รวม	๓.๖๙	๐.๖๔๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ด้านความมั่นคง(Stability) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๖๙ , S.D.=๐.๖๔๑)

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการ
วัดประสิทธิผล ด้านความผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน(Integration)

(n=๒๗๕)

การวัดประสิทธิผล	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. เนื้อหารายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอน ศีลธรรมใน โรงเรียนนำมาสอนสามารถสร้าง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ พุทธประวัติได้อย่าง ชัดเจน	๓.๘๔	๐.๗๔๔	มาก
๒. เนื้อหารายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอน ศีลธรรมใน โรงเรียนนำมาสอนสามารถทำให้ นักเรียนเกิดความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับพุทธคุณ พุทธจริยา อย่างถูกต้อง	๓.๘๐	๐.๗๖๓	มาก
๓. บรรยากาศในชั้นเรียนมีความเป็นกันเอง สนุกสนาน ทำ ให้มีความสนใจในรายวิชาที่เรียน	๓.๗๙	๐.๗๖๕	มาก
๔. มีกิจกรรมเสริมในการเรียนการสอนอันน่าสนใจ	๓.๘๔	๐.๗๔๔	มาก
รวม	๓.๘๒	๐.๗๐๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ด้านความ
ผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน(Integration) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๘๒ ,
S.D.=๐.๗๐๑)

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการ
วัดประสิทธิผล ด้านความสมัครใจ (Voluntarism)

(n=๒๗๕)

การวัดประสิทธิผล	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. รู้สึกดีทุกครั้งที่ได้เรียนกับพระสอนศีลธรรม	๓.๗๖	๐.๗๔๖	มาก
๒. เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอนเข้าใจง่าย	๓.๘๖	๐.๘๖๐	มาก
๓. เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอนน่าสนใจ สร้างแรงบันดาลใจ	๓.๘๓	๐.๗๕๕	มาก
๔. มีความสนใจในพระพุทธศาสนา	๓.๗๖	๐.๗๔๖	มาก
รวม	๓.๘๐	๐.๖๙๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ด้านความ
สมัครใจ (Voluntarism) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๘๐ , S.D.=๐.๖๙๘)

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการ
วัดประสิทธิผล ด้านความสัมฤทธิ์ผล(Achievement)

(n=๒๗๕)

การวัดประสิทธิผล	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอนเข้าใจง่าย และทำให้ รู้จักพุทธประวัติมากขึ้น	๓.๘๓	๐.๗๘๗	มาก
๒. เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอนช่วยให้เข้าใจ หลักธรรมมากขึ้น	๓.๗๑	๐.๘๑๗	มาก
๓. เนื้อหาในการสอนของพระสอนศีลธรรมสามารถนำมา ปรับทัศนคติของเราไปในเชิงบวกมากขึ้น	๓.๖๑	๐.๘๐๐	มาก
๔. จากที่ได้เรียนกับพระสอนศีลธรรมทำให้รักพุทธศาสนา มากขึ้น	๓.๗๑	๐.๘๑๗	มาก
รวม	๓.๗๑	๐.๗๒๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ความ
สัมฤทธิ์ผล(Achievement) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๗๑ , S.D.=๐.๗๒๗)

๔.๒.๒ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ ๑) ด้านหลักสูตร ๒) ด้านเทคนิคและวิธีการสอน ๓) ด้านบุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระสอนศีลธรรม ๔) ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ และ ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล ดังรายละเอียดที่แสดงตัวอย่างค่าเฉลี่ย (Mean = $\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D.)

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ในภาพรวม

(n=๒๗๕)

การส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัด ฉะเชิงเทรา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ด้านหลักสูตร	๓.๘๔	๐.๖๖๓	มาก
๒. ด้านเทคนิคและวิธีการสอน	๓.๘๓	๐.๖๖๖	มาก
๓. ด้านบุคลิกภาพของครูพระสอนศีลธรรม	๓.๗๙	๐.๖๖	มาก
๔. ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ	๓.๖๙	๐.๗๘๒	มาก
๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล	๓.๗๘	๐.๖๗๑	มาก
รวม	๓.๗๙	๐.๖๓๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๗๙, S.D. = ๐.๖๓๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับ
แนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา **ด้านหลักสูตร**

(n=๒๗๕)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอ สนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอนสอดคล้องกับจุด ประสงค์รายวิชา	๓.๘๑	๐.๗๖๑	มาก
๒. เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอน ส่งผลให้คุณภาพ ชีวิตดีขึ้น	๓.๘๓	๐.๗๔๖	มาก
๓. เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอน ทำให้เข้าใจแก่นแท้ ของพุทธศาสนา	๓.๘๗	๐.๗๓๕	มาก
๔. เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอนทำให้เข้าใจใน เรื่องศาสนพิธี	๓.๘๗	๐.๗๓๕	มาก
รวม	๓.๘๔	๐.๖๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผล
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา
ด้านเนื้อหาการเผยแผ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๘๔ , S.D.=๐.๖๖๓)

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับ
แนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านเทคนิคและวิธีการสอน

(n=๒๗๕)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอ สนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. พระสอนศีลธรรม มีการประยุกต์ใช้วิธีการสอนที่ทันสมัย	๓.๘๔	๐.๖๖๑	มาก
๒. พระสอนศีลธรรม ใช้การสอนที่เหมาะสม	๓.๘๓	๐.๗๗๔	มาก
๓. พระสอนศีลธรรม เปิดโอกาสให้นักเรียนศึกษาค้นคว้า ด้วยตัวเอง	๓.๗๘	๐.๘๔๓	มาก
๔. พระสอนศีลธรรมให้ความสำคัญต่อความแตกต่างของ นักเรียน	๓.๘๗	๐.๗๓๕	มาก
รวม	๓.๘๓	๐.๖๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริม
ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา ด้านเทคนิคและวิธีการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๘๓ , S.D.=๐.๖๖๖)

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านบุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระสอนศีลธรรม

(n=๒๗๕)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. พระสอนศีลธรรมนุ่งห่มจีวรสะอาดเรียบร้อย	๓.๗๖	๐.๗๔๖	มาก
๒. พระสอนศีลธรรมมีจรรยาสมกับสมณะसारูป	๓.๘๖	๐.๘๖๐	มาก
๓. มีความไว้วางใจที่จะปรึกษาปัญหาต่างๆกับพระสอนศีลธรรม	๓.๘๓	๐.๗๕๕	มาก
๔. พระสอนศีลธรรมมีท่าทีน่าเคารพเลื่อมใส	๓.๗๖	๐.๗๔๖	มาก
รวม	๓.๗๙	๐.๖๖๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านบุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระสอนศีลธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๗๙ , S.D.=๐.๖๖๐)

ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับ
แนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านความรู้ความสามารถทาง
วิชาการ

(n=๒๗๕)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอ สนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. พระสอนศีลธรรมมีการให้นักเรียนนำข่าว บทความที่ เกี่ยวข้องกับศาสนาเคลื่อนไหวใน พระพุทธศาสนา มารายงาน	๓.๗๔	๐.๘๖๘	มาก
๒. พระสอนศีลธรรมมีการนำภาพนิ่ง เช่น ภาพวาด ภาพถ่าย การ์ตูน มาใช้ประกอบการ เรียนการสอน	๓.๖๖	๐.๘๕	มาก
๓. พระสอนศีลธรรมมีการนชีตธรรมะ ที่มีเนื้อหาที่ เกี่ยวข้องกับบทเรียนมาใช้ในการประกอบการ สอน เนื้อหา สาระของสื่อการเรียนการสอนที่พระสอน	๓.๖๘	๐.๘๕๓	มาก
๔. พระสอนศีลธรรมมีการใช้สื่อการสอนที่สร้างจาก โปรแกรมคอมพิวเตอร์ มาใช้ประกอบการสอน	๓.๖๘	๐.๘๕๓	มาก
รวม	๓.๖๙	๐.๗๘๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริม
ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัด
ฉะเชิงเทรา ด้านด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๖๙ ,
S.D.=๐.๗๘๒)

ตารางที่ ๔.๑๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับ
 แนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมใน
 โรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านการวัดผลและประเมินผล
 (n=๒๗๕)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอ สนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย มี จุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียน	๓.๘๗	๐.๗๓๕	มาก
๒. พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการสอน	๓.๗๘	๐.๘๔๓	มาก
๓. พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียน	๓.๘	๐.๗๔	มาก
๔. พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย ต่อเนื่อง ด้วยการเลือกใช้วิธีการที่หลากหลาย และเหมาะสม	๓.๖๘	๐.๘๕๓	มาก
รวม	๓.๗๘	๐.๖๗๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริม
 ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัด
 ฉะเชิงเทรา ด้านการวัดผลและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =๓.๗๘ , S.D.=๐.๖๗๑)

๔.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความคิดเห็น ของนักเรียน ต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามเพศ

(n=๒๗๕)

ประสิทธิผลการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียน	เพศ				t	Sig.
	ชาย (๘๖ คน)		หญิง (๑๘๙ คน)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑. ด้านหลักสูตร	๓.๙๒	๐.๗๐๒	๓.๘๑	๐.๖๔๓	๑.๒๘๓	๐.๒๘๔
๒. ด้านเทคนิคและวิธีการสอน	๓.๙๐	๐.๗๗๑	๓.๘๐	๐.๖๑๒	๑.๑๘๔**	๐.๐๐๒
๓. ด้านบุคลิกภาพของครูพระ สอนศีลธรรม	๓.๘๕	๐.๖๗๕	๓.๗๖	๐.๖๕๓	๑.๐๔๗	๐.๔๗๑
๔. ด้านความรู้ความสามารถ ทางวิชาการ	๓.๗๖	๐.๙๖๔	๓.๖๖	๐.๖๘๕	๐.๙๑๕*	๐.๐๑๔
๕. ด้านการวัดผลและ ประเมินผล	๓.๘๗	๐.๗๖๒	๓.๗๔	๐.๖๒๓	๑.๔๙๔**	๐.๐๐๒
รวม	๓.๘๖	๐.๗๐๘	๓.๗๕	๐.๕๙๓	๑.๒๘๒*	๐.๐๑๐

จากตารางที่ ๔.๑๔ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ t-Test แบบข้อมูล ๒ กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกันที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่านักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม แตกต่างกัน (t=๑.๒๘๒, Sig.=๐.๐๑๐) ดังนั้น จึงเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย และรายด้านพบว่า ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ แตกต่างกันอย่างมีนัยทางสถิติ ๐.๐๕ และด้านเทคนิคและวิธีการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล แตกต่างกันอย่างมีนัยทางสถิติ ๐.๐๑

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามอายุ (n=๒๗๕)

ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านหลักสูตร	ระหว่างกลุ่ม	๑.๓๔๗	๓	๐.๔๔๙	๑.๐๒๓	๐.๓๘๓
	ภายในกลุ่ม	๑๑๘.๙๑๓	๒๗๑	๐.๔๓๙		
	รวม	๑๒๐.๒๖๐	๒๗๔			
๒. ด้านเทคนิคและวิธีการสอน	ระหว่างกลุ่ม	๑.๖๔๕	๓	๐.๕๔๘	๑.๒๓๘	๐.๒๙๖
	ภายในกลุ่ม	๑๑๙.๙๖๘	๒๗๑	๐.๔๔๓		
	รวม	๑๒๑.๖๑๒	๒๗๔			
๓. ด้านบุคลิกภาพของครูพระสอนศีลธรรม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๖๐๕	๓	๐.๒๐๒	๐.๔๖๑	๐.๗๑๐
	ภายในกลุ่ม	๑๑๘.๗๐๕	๒๗๑	๐.๔๓๘		
	รวม	๑๑๙.๓๑๐	๒๗๔			
๔. ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ	ระหว่างกลุ่ม	๒.๒๒๒	๓	๐.๗๔๑	๑.๒๑๓	๐.๓๐๕
	ภายในกลุ่ม	๑๖๕.๔๗๓	๒๗๑	๐.๖๑๑		
	รวม	๑๖๗.๖๙๕	๒๗๔			
๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๕๓	๓	๐.๔๘๔	๑.๐๗๘	๐.๓๕๙
	ภายในกลุ่ม	๑๒๑.๗๕๒	๒๗๑	๐.๔๔๙		
	รวม	๑๒๓.๒๐๕	๒๗๔			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๔๘	๓	๐.๓๘๓	๐.๙๕๙	๐.๔๑๓
	ภายในกลุ่ม	๑๐๘.๑๖๔	๒๗๑	๐.๓๙๙		
	รวม	๑๐๙.๓๑๒	๒๗๔			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-Test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า

นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ไม่แตกต่างกัน ($F=๐.๙๕๙$, $Sig.= ๐.๔๑๓$) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามระดับการศึกษา

(n=๒๗๕)

ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านหลักสูตร	ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๔๖	๒	๐.๐๒๓	๐.๐๕๒	๐.๙๔๙
	ภายในกลุ่ม	๑๒๐.๒๑๕	๒๗๒	๐.๔๔๒		
	รวม	๑๒๐.๒๖๐	๒๗๔			
๒. ด้านเทคนิคและวิธีการสอน	ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๙๔	๒	๐.๒๔๗	๐.๕๕๕	๐.๕๗๕
	ภายในกลุ่ม	๑๒๑.๑๑๙	๒๗๒	๐.๔๔๕		
	รวม	๑๒๑.๖๑๒	๒๗๔			
๓. ด้านบุคลิกภาพของครูพระสอนศีลธรรม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๘๒๙	๒	๐.๔๑๔	๐.๙๕๑	๐.๓๘๘
	ภายในกลุ่ม	๑๑๘.๔๘๑	๒๗๒	๐.๔๓๖		
	รวม	๑๑๙.๓๑๐	๒๗๔			
๔. ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ	ระหว่างกลุ่ม	๑.๓๙๕	๒	๐.๖๙๘	๑.๑๔๑	๐.๓๒๑
	ภายในกลุ่ม	๑๖๖.๒๙๙	๒๗๒	๐.๖๑๑		
	รวม	๑๖๗.๖๙๔	๒๗๔			
๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล	ระหว่างกลุ่ม	๐.๘๖๗	๒	๐.๔๓๓	๐.๙๖๔	๐.๓๘๓
	ภายในกลุ่ม	๑๒๒.๓๓๙	๒๗๒	๐.๔๕๐		
	รวม	๑๒๓.๒๐๕	๒๗๔			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๒๖	๒	๐.๒๑๓	๐.๕๓๓	๐.๕๘๘
	ภายในกลุ่ม	๑๐๘.๘๘๖	๒๗๒	๐.๔๐๐		
	รวม	๑๐๙.๓๑๒	๒๗๔			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-Test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า

นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน ไม่แตกต่างกัน ($F=๐.๕๓๓$, $Sig.=๐.๕๘๘$) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

ตารางที่ ๔.๑๗ ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลตาม สมมติฐานที่ ๑-๓

(n=๒๗๕)

สมมติฐาน	ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	ค่า t	ค่า F	Sig.	ผลการศึกษา	
						ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑.	เพศ	ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๑.๒๘๒	-	๐.๐๑๐	✓	-
๒.	อายุ	ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	-	๐.๙๕๙	๐.๔๑๓	-	✓
๓.	ระดับการศึกษา	ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	-	๐.๕๓๓	๐.๕๘๘	-	✓

จากตารางที่ ๔.๑๗ ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อ ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามรายด้าน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๗

ตารางที่ ๔.๑๘ ปัญหา และอุปสรรค เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านหลักสูตร

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
การสอนของพระสงฆ์ยังขาดการอบรมและปลูกฝังจริยธรรมที่เพียงพอ	เกี่ยวกับเนื้อหาที่จะสอน ข้อเสนอแนะการสอนแนวการสอน เนื้อหาควรมีความหลากหลายแต่ไม่ซ้ำซ้อนกับช่วงชั้นอื่น และเน้นไปที่การบริหารจิตเจริญปัญญา โดยมุ่งให้นักเรียนมีความกตัญญู รู้จักการให้อภัยผู้อื่น
เนื้อหาวิชาที่พระสงฆ์สอนไม่สอดคล้องกับหลักสูตร	การจัดหลักสูตรควรจัดให้กะทัดรัดเหมาะสมกับแต่ละช่วงชั้นมีความเป็นมืออาชีพและมีมาตรฐานเดียวกันทุกโรงเรียน ทางสำนักงานครูพระสอนศีลธรรม ควรออกคู่มือครูที่มีรายละเอียด ควรให้พระสอนศีลธรรมเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำหลักสูตรเพื่อจะได้เข้าใจในแนวคิด และวิธีการจัดทำหลักสูตร ซึ่งหลักสูตรที่ได้จากวิธีการนี้ จะมีความสอดคล้องกับการนำไปใช้จริง และจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนของครูพระด้วย

จากตารางที่ ๔.๑๘ ปัญหาและอุปสรรค คือ การสอนของพระสงฆ์ยังขาดการอบรมและปลูกฝังจริยธรรมที่เพียงพอ เนื้อหาวิชาที่พระสงฆ์สอนไม่สอดคล้องกับหลักสูตร

ข้อเสนอแนะ คือ เกี่ยวกับเนื้อหาที่จะสอน ข้อสอบแผนการสอน แนวการสอน เนื้อหา ควรมีความหลากหลายแต่ไม่ ซ้ำซ้อนกับช่วงชั้นอื่น และเน้นไปที่การบริหารจิต เจริญปัญญา โดยมุ่งให้นักเรียนมีความกตัญญู รู้จักการให้อภัยผู้อื่น การจัดหลักสูตรควรจัดให้กะทัดรัดเหมาะสมกับแต่ละช่วงชั้นมีความเป็นมืออาชีพและมีมาตรฐานเดียวกันทุกโรงเรียน ทางสำนักงานครูพระสอนศีลธรรม ควรออกคู่มือครูที่มีรายละเอียด ควรให้พระสอนศีลธรรมเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำหลักสูตรเพื่อจะได้เข้าใจในแนวคิด และวิธีการจัดทำหลักสูตร ซึ่งหลักสูตรที่ได้จากวิธีการนี้จะมีคุณสมบัติคล้องกับการนำไปใช้จริง และจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนของครูพระด้วย

ตารางที่ ๔.๑๙ ปัญหา และอุปสรรค เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านเทคนิคและวิธีการสอน

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
พระสงฆ์ส่วนมากทำงานตามความถนัดของตนเองไม่ค่อยสนสังคัม	ควรจัดให้มีพระนิเทศก์ออกนิเทศติดตามและประเมินสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับเทคนิคการพัฒนาครูพระ หรือจัดถวายความรู้เพิ่มเติมแก่ครูพระสอนศีลธรรม
พระสงฆ์มีปัญหาเรื่องเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ไม่มีความแน่ชัด	ควรจัดให้มีพระนิเทศก์ออกนิเทศติดตามและประเมินสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมอย่างต่อเนื่อง
ขาดความสามารถในการผลิตสื่อหรือ การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน	ควรมีแผนพัฒนาบุคลากรด้านการผลิตและการใช้สื่อ สมัยใหม่ สมควรจัดให้มีการอบรมหรือส่งพระสอนศีลธรรมไปเรียนรู้เกี่ยวกับหลักสูตรการผลิตและการใช้ สื่อสำหรับพระสอนศีลธรรม โดยครูพระที่เข้าไปสอนในโรงเรียนจะต้องผ่านการศึกษาหลักสูตร ดังกล่าว

จากตารางที่ ๔.๑๙ ปัญหาและอุปสรรค คือ ครูพระสอนศีลธรรมส่วนมากทำงานตามความถนัดของตนเองไม่ค่อยสนสังคัม มีปัญหาเรื่องเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ไม่มีความแน่ชัด ทั้งยังขาดความสามารถในการผลิตสื่อการเรียนการสอน หรือการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะ ควรจัดให้มีพระนิเทศก์ออกนิเทศติดตามและประเมินสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับเทคนิคการพัฒนาครูพระ หรือจัดถวายความรู้เพิ่มเติมแก่ครูพระสอนศีลธรรม ควรมีแผนพัฒนาบุคลากรด้านการผลิตและการใช้สื่อสมัยใหม่ สมควรจัดให้มีการอบรมหรือส่งพระสอนศีลธรรมไปเรียนรู้เกี่ยวกับหลักสูตรการผลิตและการใช้ สื่อสำหรับพระสอนศีลธรรม โดยครูพระที่เข้าไปสอนในโรงเรียนจะต้องผ่านการศึกษาหลักสูตร ดังกล่าว

ตารางที่ ๔.๒๐ ปัญหา และอุปสรรค เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านบุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระสอนศีลธรรม

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
การนุ่งห่มไม่ค่อยเรียบร้อย	ควรประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน เพื่อจัดอบรมถวายความรู้เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนในโรงเรียน และเพื่อหาแนวทางสร้าง แรงจูงใจให้ครูพระมีความมุ่งมั่นในการสอน

จากตารางที่ ๔.๒๐ ปัญหาและอุปสรรค คือ การนุ่งห่มไม่ค่อยเรียบร้อย

ข้อเสนอแนะ ควรประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน เพื่อจัดอบรมถวายความรู้เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนในโรงเรียน และเพื่อหาแนวทางสร้าง แรงจูงใจให้ครูพระมีความมุ่งมั่นในการสอน ควรมีแนวทางพัฒนาและส่งเสริมอย่างเป็นระบบ เช่น มี การประเมินและติดตามครูพระที่ทำการสอน และเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข สมควรมีการคัดเลือกครูพระที่มีอุดมคติ มีศีลาจารวัตรที่เหมาะสม มีใจรักในการสอนอย่างแท้จริง ไม่ควรเอาผู้ที่ไม่อยู่ในสภาพที่พร้อมไปสอนนักเรียน เพราะจะทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาศีลธรรม

ตารางที่ ๔.๒๑ ปัญหา และอุปสรรค เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
กิจกรรมการเรียนการสอนขาดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน	สำนักงานพระสอนศีลธรรม ควรจัดให้มีหน่วยงานกลางซึ่งมีหน้าที่ในการผลิต และให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิต และการใช้สื่อ ในการถวายเป็นความรู้ควรเน้นให้ท่านเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการใช้สิ่งแวดลอมรอบตัวเป็นสื่อ การเรียนการสอน พร้อมทั้งจัดหาคู่มือเทคนิควิธีการสอนที่อ่านเข้าใจง่าย

จากตารางที่ ๔.๒๑ ปัญหาและอุปสรรค คือ กิจกรรมการเรียนการสอนขาดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน

ข้อเสนอแนะ สำนักงานพระสอนศีลธรรม ควรจัดให้มีหน่วยงานกลางซึ่งมีหน้าที่ในการผลิต และให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิต และการใช้สื่อ ในการถวายเป็นความรู้ควรเน้นให้ท่านเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการใช้สิ่งแวดลอมรอบตัวเป็นสื่อ การเรียนการสอน พร้อมทั้งจัดหาคู่มือเทคนิควิธีการสอนที่อ่านเข้าใจง่าย และ ตัวอย่างครูพระที่มีรูปแบบการสอนที่ดีประสบผลสำเร็จมาเป็นตัวอย่างในรูปของซีดี หรืออื่น ๆ แจก ครูพระสอนศีลธรรม และควรจัดให้มีการวัดผลประเมินผลครูพระผู้สอนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงพัฒนาการ จัดการเรียนการสอนของครูพระให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ ครูพระเองจะต้องหมั่นศึกษาหา ความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ควรจัดให้มีการประชุมครูพระผู้สอนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนอย่างสม่ำเสมอ

ตารางที่ ๔.๒๒ ปัญหา และอุปสรรค เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
ขาดการวัดและประเมินผลก่อนและหลังการเรียนการสอนเสมอ	ควรหารูปแบบ หรือเทคนิคการวัดผลที่สามารถจูงใจ นักเรียนให้สนใจเรียน เช่น เมื่อมีการประเมินว่านักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ก็ควรให้ตกจริง ๆ เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสนใจที่จะเรียน มากขึ้น
ขาดวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนที่สอดคล้องตามจุดประสงค์ในการเรียนรู้ของแต่ละบท และครอบคลุมครบถ้วนทุกจุดประสงค์	การประเมินผลควรประเมินจากความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนา และการประพฤติปฏิบัติเป็นหลัก และควรมีมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด ทางโรงเรียนควรให้พระสอนศีลธรรมเข้าไปมีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผล

จากตารางที่ ๔.๒๒ ปัญหาและอุปสรรค คือ ขาดการวัดและประเมินผลก่อนและหลังการเรียนการสอนเสมอ ขาดวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนที่สอดคล้องตามจุดประสงค์ในการเรียนรู้ของแต่ละบท และครอบคลุมครบถ้วนทุกจุดประสงค์

ข้อเสนอแนะ ควรหารูปแบบ หรือเทคนิคการวัดผลที่สามารถจูงใจ นักเรียนให้สนใจเรียน เช่น เมื่อมีการประเมินว่า นักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ก็ควรให้ตกจริง ๆ เพื่อกระตุ้น ให้นักเรียนสนใจที่จะเรียน มากขึ้น การประเมินผลควรประเมินจากความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนา และการประพฤติปฏิบัติเป็นหลัก และควรมีมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด ทางโรงเรียนควรให้พระสอนศีลธรรมเข้าไปมีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผล และให้ครูพี่เลี้ยง แนะนำช่วยเหลือพระสอนศีลธรรม ในระหว่างการจัดการเรียนการสอน ในเรื่องเกณฑ์การวัดผล ประเมินผล เด็กนักเรียนให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน หรืออาจให้มีให้ ผู้ปกครอง นักจิตวิทยาการศึกษา หรือนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน นักเรียนด้วย

๔.๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน ๘ รูป/คน

ประกอบด้วยประเด็นการสัมภาษณ์จำนวน ๒ ตอน คือ ๑. ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๒. ข้อคำถามความคิดเห็นที่มีต่อ ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปได้ดังนี้

๑. ด้านหลักสูตร

การจัดหลักสูตรควรจัดให้กะทัดรัดเหมาะสมกับแต่ละช่วงชั้นมีความเป็นมืออาชีพและมีมาตรฐานเดียวกันทุกโรงเรียน พร้อมทั้งมีคู่มือครูที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาที่จะสอน ข้อสอบ แผนการสอน แนวการสอน^๑

เนื้อหาควรมีความหลากหลายแต่ไม่ซ้ำซ้อนกับช่วงชั้นอื่น บางส่วนที่มากเกินไป ไม่สอดคล้องกับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันควรตัดออก ควรเน้นไปที่การบริหารจิตเจริญปัญญาโดย มุ่งให้นักเรียนมีความกตัญญู รู้จักการให้อภัยผู้อื่น ควรบูรณาการศาสตร์สาขาต่าง ๆ เข้ากับคำสอนทางพระพุทธศาสนา” เช่น เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ จิตวิทยาเชิงพุทธ รัฐศาสตร์เชิงพุทธ เป็นต้น^๒

โดยครูต้องเป็นหลักที่จะต้องเข้าถึงและจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลายกว่า พร้อมทั้งคอยประสานงานกับพระสงฆ์ในเรื่องบางอย่างที่ครูไม่สามารถให้ความรู้แก่นักเรียนเท่าที่ควรได้^๓

ในการเรียนการสอนในสถานศึกษา กำหนดการสอนหลักสูตร ในการเรียนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนา การวางแผนการจัดการ เรียนการสอนรายเนื้อหาหรือบทเรียน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยความสนุกจาก การคิดค้น ทดลอง โต้ตอบ วิพากษ์ แสดงผลงาน และพฤติกรรมแสดงออก ทั้งระดับกลุ่มและเกี่ยว สร้างทักษะในการแสวงหาความรู้ ความสัมพันธ์และความเป็นผู้นำ^๔

นักเรียนพร้อมที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่พระสอนศีลธรรมนำเสนอ ตัวอย่างในสมัยก่อนนั้น เรามีวิชาหน้าที่พลเมือง และ ศีลธรรม ซึ่งเป็นวิชาที่มีประโยชน์ต่อผู้เรียนในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม การที่

^๑ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^๒ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^๓ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^๔ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๔ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

ได้พระมาสอนศีลธรรม โดยตรงและตรงกับขอบข่ายของเนื้อหาเป็นอย่างมาก เพราะพระเป็นผู้ศึกษาเรียนรู้ทั้งด้านลึกและ ด้านกว้าง^๕

พระสอนศีลธรรมมีความรู้ความสามารถที่ ศึกษามาเฉพาะทาง และยังสามารถปฏิบัติกิจของสงฆ์ได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเรื่องของพิธีกรรม ต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาที่ครูอาจารย์ไม่สามารถอธิบายให้ละเอียด หรือปฏิบัติจริงได้อย่างถูกต้อง^๖

ซึ่งพระสอนศีลธรรมก็ได้มีการเตรียมตัวก่อนมาสอนเป็นอย่างดี โดยมีการวางแผนทางการสอน สำหรับเนื้อหาตรงตามหลักสูตรของทางโรงเรียน มีความรับผิดชอบสูงมาก มีการเอาใจใส่ในสิ่งที่ท่านทำ และประสานงานกับทางโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ได้ทุ่มเทให้กับนักเรียนด้วยความจริงใจนำ เนื้อหาสาระใหม่ๆ มานำเสนออยู่ตลอดเวลา^๗

มีการเตรียมด้านการสอนเป็นอย่างดี พร้อมทั้งให้สาระเนื้อหาตรงตามที่ หลักสูตรทางโรงเรียนสอน เป็นการประสานงานที่ดีระหว่างวัดกับโรงเรียน ทำให้เด็กนักเรียนได้ใกล้ชิดกับพระสงฆ์^๘

๒. ด้านเทคนิคและวิธีการสอน

ต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนควรพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือศูนย์ข้อมูลกลางยังไม่มี ความทันสมัย และเข้าถึงได้ยาก ตลอดถึงการหาข้อมูลธรรมะต่างๆ เป็นการยากที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพผู้เรียนใน ระดับชั้นต่างๆ ได้ ควรที่จะมีตำราเรียนที่มีคุณภาพ มีเนื้อหาถูกต้อง ใช้แผนภาพ แผนภูมิ การใช้สื่อการสอนที่เหมาะสมให้นักเรียนเห็นภาพชัด ควรพานักเรียนไปชมคนที่มึธรรมะ และคนที่ไร้ธรรมะ เช่น เรือนจำฯ และควรเลือกเฟ้นพระพุทธรูปที่ทันสมัย ดูจากตำราหลายๆ เล่มจากต่างประเทศบ้าง^๙

ครูพระสอนศีลธรรมควรผลิตสื่อประกอบการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาด้วยตนเอง ควรได้ ใช้ห้องปฏิบัติการการใช้สื่อส่งเสริมการเรียนรู้ควรประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอน เพื่อค้นหา ข้อบกพร่องควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยให้หลักสูตรเข้าถึงสังคมได้ง่ายขึ้น^{๑๐}

^๕ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^๖ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^๗ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^๘ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^๙ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

ควรจัดให้มีการวัดผลประเมินผลครูพระผู้สอนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุง พัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูพระให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ ครูพระเองจะต้อง หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ^{๑๑}

จัดอบรมหรือสัมมนาเชิงวิชาการ เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์การสอนจากผู้มีประสบการณ์ตรง เช่น การสาธิตการสอนโดยครูต้นแบบ เป็นต้น และเพื่อแนะนำถวายความรู้ด้านการสอน และเทคนิควิธีการสอนต่าง ๆ^{๑๒}

เช่น เทคนิคการสอนนอกห้องเรียน การควบคุมชั้นเรียนเป็น ต้น อย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งจัดหาคู่มือเทคนิควิธีการสอนที่อ่านเข้าใจง่าย และตัวอย่างครูพระที่มี รูปแบบการสอนที่ดีประสบผลสำเร็จมาเป็นตัวอย่างในรูปของซีดี หรืออื่น ๆ แจกครูพระผู้สอน^{๑๓}

เพราะครูพระขาดความรู้ในการใช้เทคโนโลยีในการสอน^{๑๔}

จึงควรจัดให้มีการประชุมครูพระผู้สอนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การสอนอย่างสม่ำเสมอ^{๑๕}

๓. ด้านบุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระสอนศีลธรรม

ควรมีแนวทางพัฒนาและส่งเสริมอย่างเป็นระบบ เช่น มีการประเมินและติดตาม ครูพระสอนศีลธรรมที่ทำการสอน และเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข เป็นต้น^{๑๖}

ควรประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนเพื่อจัดอบรมถวาย ความรู้เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนในโรงเรียน และเพื่อหาแนวทางสร้างแรงจูงใจให้ครูพระมี ความมุ่งมั่นในการสอน^{๑๗}

และควรจัดให้ครูพระเข้าร่วมโครงการพุทธบุตร พุทธธรรม เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และเป็นการเสริมประสบการณ์ในการสอน ควรมีการคัดเลือกพระสอนศีลธรรมที่มีอุดมคติ มีศีลาจารวัตรที่เหมาะสม มีใจรักในการสอนอย่างแท้จริง ไม่ควรเอาผู้ที่ไม่อยู่ในสภาพที่พร้อมไปสอนนักเรียน เพราะจะทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาศีลธรรม^{๑๘}

^{๑๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๒ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๖ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

๔. ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ

ครูพระสอนศีลธรรมควรเป็นผู้แตกฉานทั้งเรื่องทางโลก และทางธรรม เพื่อนำประสบการณ์ของตนเอง มาประยุกต์เป็นภูมิปัญญาเพื่อให้จะสามารถตอบสนองผู้เรียนในพื้นที่ได้ และครูพระสอนศีลธรรมควรปรับตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์^{๑๙}

ครูพระสอนศีลธรรมควรต้องศึกษาภูมิธรรมให้แตกฉาน เพื่อที่จะสามารถกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้เป็นช่วงชั้น เพื่อให้เหมาะกับ วุฒิภาวะของนักเรียน และสอดคล้องกับวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน^{๒๐}

เพื่อที่จะใช้เครื่องมือให้ เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ ลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหา ส่วนเนื้อหาที่ไม่สอดคล้องกัน ก็ควรจัดให้มี การสอนเสริมให้กับนักเรียนปรับเนื้อหาให้ง่ายต่อการเรียนรู้ จัดเพิ่มเวลาเรียนให้เหมาะสมกับเนื้อหา สาระการเรียนรู้ ตลอดจนจัดการเรียนการสอนและเครื่องมือ เพื่อมุ่งเน้นคุณภาพให้นักเรียนเกิดการ เรียนรู้และเข้าใจหลักธรรม^{๒๑}

๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล

ควรหารูปแบบ หรือเทคนิคการวัดผลที่สามารถจูงใจนักเรียนให้สนใจเรียน เช่น เมื่อมีการประเมินว่า นักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ก็ควรให้ตกจริง ๆ^{๒๒}

เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสนใจที่จะ เรียนมากขึ้น^{๒๓}

และควรมีมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด โดยมีแบบ วัดที่คณะสงฆ์และหน่วยงานที่รับผิดชอบ ร่วมกันศึกษาและจัดทำขึ้น ซึ่งอาจจะมีหลายประเภทให้ สถานศึกษาเป็นผู้เลือกใช้ตามความเหมาะสมของแต่ละสถานศึกษา โดยควรมีการประเมินผลย่อย อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง และแจ้งให้นักเรียนทราบเพื่อให้นักเรียนรู้พัฒนาการของตนเอง^{๒๔}

การประเมินผลควรประเมินจากความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนา^{๒๕}

ควรให้ผู้ปกครอง นักจิตวิทยาการศึกษา และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเข้า มามีส่วนร่วมในการประเมินนักเรียนด้วย^{๒๖}

^{๑๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๑ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๓ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๕ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

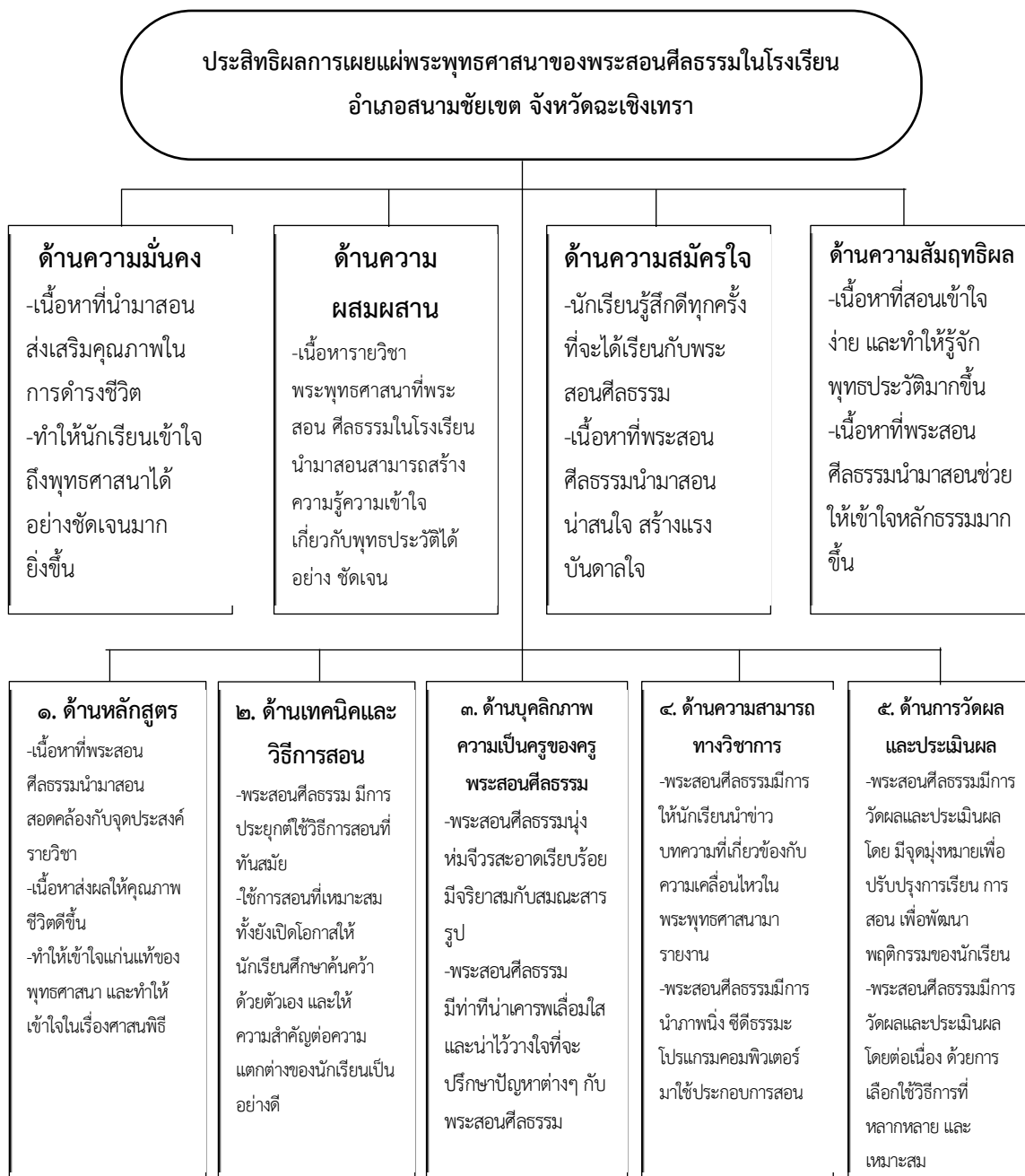
^{๒๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๗ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๒๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ ๘ วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

๔.๖ องค์ความรู้

๔.๖.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา” ทำให้ผู้วิจัยค้นพบองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังแผนภาพที่ ๔.๑ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา มีดังนี้

ด้านความมั่นคง(Stability) มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ เนื้อหาที่นำมาสอนส่งเสริมคุณภาพในการดำรงชีวิต สามารถอธิบายถึงหลักธรรมตามพุทธศาสนา นักเรียนสามารถนำความรู้จากการเรียนมาประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้ และทำให้นักเรียนเข้าใจถึงพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ด้านความผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน(Integration) มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ เนื้อหารายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนสามารถสร้าง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธประวัติได้อย่าง ชัดเจน เนื้อหารายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนสามารถทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธคุณ พุทธจริยา อย่างถูกต้อง บรรยายภาคในชั้นเรียนมีความเป็นกันเอง สนุกสนาน ทำให้มีความสนใจในรายวิชาที่เรียน มีกิจกรรมเสริมในการเรียนการสอนอันน่าสนใจ

ด้านความสมัครใจ(Voluntarism) มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ นักเรียนรู้สึกดีทุกครั้งที่จะได้เรียนกับพระสอนศีลธรรม เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอนเข้าใจง่าย เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอนน่าสนใจ สร้างแรงบันดาลใจ และมีความสนใจในพระพุทธศาสนา

ด้านความสัมฤทธิ์ผล(Achievement) มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอนเข้าใจง่าย และทำให้รู้จักพุทธประวัติมากขึ้น เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอนช่วยให้เข้าใจหลักธรรมมากขึ้น เนื้อหาในการสอนของพระสอนศีลธรรมสามารถนำมาปรับทัศนคติของเราไปในเชิงบวกมากขึ้น จากที่ได้เรียนกับพระสอนศีลธรรมทำให้รักพุทธศาสนามากขึ้น

ด้านหลักสูตร มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอนสอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา ทั้งยังส่งผลให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ทำให้เข้าใจแก่นแท้ของพุทธศาสนา และทำให้เข้าใจในเรื่องศาสนพิธี

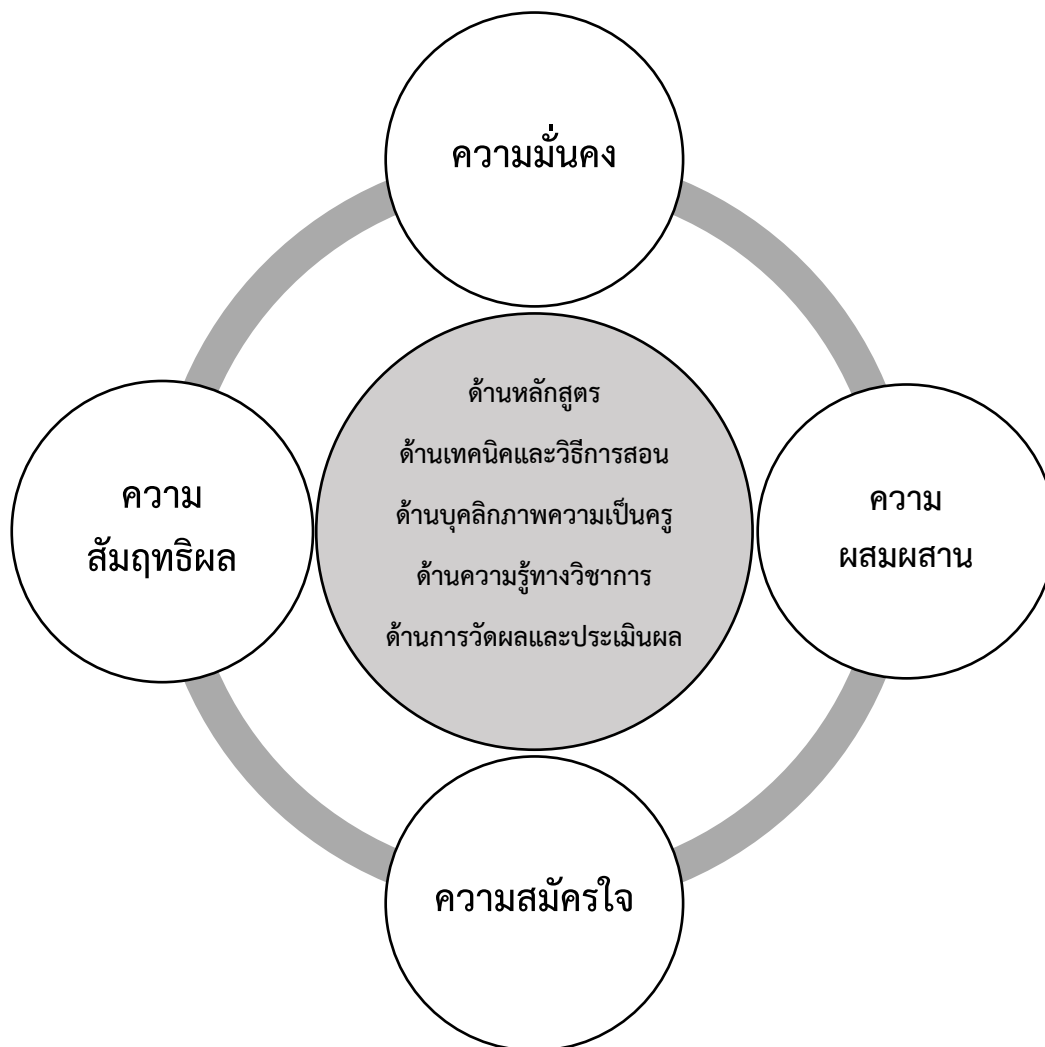
ด้านเทคนิคและวิธีการสอน มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ พระสอนศีลธรรม มีการประยุกต์ใช้วิธีการสอนที่ทันสมัย ใช้การสอนที่เหมาะสม ทั้งยังเปิดโอกาสให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง และให้ความสำคัญต่อความแตกต่างของนักเรียนเป็นอย่างดี

ด้านบุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระสอนศีลธรรม มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ พระสอนศีลธรรมนุ่งห่มจีวรสะอาดเรียบร้อย มีจริยาสมกับสมณะสารรูป มีท่าทีน่าเคารพเลื่อมใส และน่าไว้วางใจที่จะปรึกษาปัญหาต่างๆ กับพระสอนศีลธรรม

ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ พระสอนศีลธรรมมีการให้นักเรียนนำข่าว บทความที่เกี่ยวข้องกับความเคลื่อนไหวใน พระพุทธศาสนามารายงาน มีการนำภาพนิ่ง เช่น ภาพวาด ภาพถ่าย การ์ตูน มาใช้ประกอบการ เรียนการสอน มีการนำซีดีธรรมะ ที่มีเนื้อหาที่ เกี่ยวข้องกับบทเรียนมาใช้ในการประกอบการสอน มีการใช้สื่อการสอนที่สร้างจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์ มาใช้ประกอบการสอน

ด้านการวัดผลและประเมินผล มีความโดดเด่น โดยนักเรียนในการทำวิจัยให้ความสำคัญมาก คือ พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียน มีการวัดผลและประเมินผลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการสอน มีการวัดผลและประเมินผลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียน และพระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผลโดย ต่อเนื่อง ด้วยการเลือกใช้วิธีการที่หลากหลาย และเหมาะสม

๔.๖.๒ องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

แผนภาพที่ ๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๒ แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา มี ๕ ด้านคือ ๑. ด้านหลักสูตร ๒. ด้านเทคนิค และวิธีการสอน ๓. ด้านบุคลิกภาพความเป็นครู ๔. ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล โดยบูรณาการร่วมกับเกณฑ์การวัดประสิทธิผลคือ ๑. ด้านความมั่นคง(Stability) ๒. ด้านความผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน(Integration) ๓. ด้านความสมัครใจ(Voluntarism) ๔. ด้านความสัมฤทธิ์ผล(Achievement)

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา” มีวัตถุประสงค์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ๓) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

ดำเนินการวิจัยโดยวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) กับนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนในอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๒๗๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.849 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ สถิติความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage : %) และพรรณนาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง อธิบายระดับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ใช้ค่าสถิติค่าเฉลี่ย (Mean : $\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard : S.D.) และสถิติเชิงอนุมาน ทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ใช้สถิติทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way Analysis of Variance : ANOVA) ในกรณีที่ตัวแปรที่มีสามกลุ่มขึ้นไป หากพบว่ามีความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จะทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่ (Multiple Comparison) โดยใช้วิธีการ LSD (Least Significant Different : LSD) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๘ รูป/คน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็น แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis

Technique) ตามโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ประกอบการสังเกตของผู้วิจัย ผลการวิจัยสรุปอภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ พบว่านักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๗ รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน ๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๓ ตามลำดับ

อายุ พบว่านักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๑๖ ปี จำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๗ รองลงมาคืออายุ ๑๗ ปี จำนวน ๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๕ ถัดรองลงมาอายุ ๑๘ ปีขึ้นไป จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๑ และที่น้อยที่สุดคืออายุ ๑๕ ปี จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๖ ตามลำดับ

ชั้นเรียน พบว่า นักเรียนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ในชั้น ม.๕ จำนวน ๙๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๖ รองลงมากำลังศึกษาอยู่ในชั้น ม.๔ จำนวน ๙๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๓ และที่น้อยที่สุดกำลังศึกษาอยู่ในชั้น ม.๖ จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๑ ตามลำดับ

๕.๑.๒ ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๐๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดสองด้าน คือ ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และการวัดประสิทธิผล ตามลำดับ

๕.๑.๓ การวัดประสิทธิผล

นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๒๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้

ด้านความมั่นคง(Stability) นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ด้านความมั่นคง(Stability) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๔๑

ด้านความผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน(Integration) นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ด้านความผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน(Integration) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๐๑

ด้านความสมัครใจ(Voluntarism) นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผลด้านความสมัครใจ (Voluntarism) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๙๘

ด้านความสัมฤทธิ์ผล(Achievement) นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ความสัมฤทธิ์ผล(Achievement) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๑ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๒๗

๕.๑.๔ ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านเนื้อหาการเผยแพร่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๓๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้

ด้านหลักสูตร นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านเนื้อหาการเผยแพร่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๖๓

ด้านเทคนิคและวิธีการสอน นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านเทคนิคและวิธีการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๓ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๖๖

ด้านบุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระสอนศีลธรรม นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านบุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระสอนศีลธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๖๐

ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๘๒

ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านการวัดผลและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๖๗๑

๕.๑.๕ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

การเปรียบเทียบความคิดเห็น ของนักเรียน ต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา การทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ การจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา เพื่อนำไปสู่การทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม แตกต่างกัน จึงเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

๕.๑.๖ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผลการวิจัย พบว่า ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามรายด้านได้ดังนี้

ด้านหลักสูตร พบว่า ปัญหาและอุปสรรค คือ การสอนของพระสงฆ์ยังขาดการอบรมและปลูกฝังจริยธรรมที่เพียงพอ เนื้อหาวิชาที่พระสงฆ์สอนไม่สอดคล้องกับหลักสูตร

ข้อเสนอแนะ คือ การจัดหลักสูตรควรจัดให้กะทัดรัดเหมาะสมกับแต่ละช่วงชั้นมีความเป็นมืออาชีพและมีมาตรฐานเดียวกันทุกโรงเรียน ทางสำนักงานครูพระสอนศีลธรรม ควรออกคู่มือครูที่มีรายละเอียด เกี่ยวกับเนื้อหาที่จะสอน ข้อเสนอแนะการสอน แนวการสอน เนื้อหาควรมีความหลากหลายแต่ไม่ ซ้ำซ้อนกับช่วงชั้นอื่น และเน้นไปที่การบริหารจิต เจริญปัญญา โดยมุ่งให้นักเรียนมีความกตัญญู รู้จักการให้อภัยผู้อื่น ควรให้พระสอนศีลธรรมเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำหลักสูตรเพื่อจะได้เข้าใจในแนวคิด และวิธีการจัดทำหลักสูตร ซึ่งหลักสูตรที่ได้จากวิธีการนี้จะมีความสอดคล้องกับการนำไปใช้จริง และจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนของครูพระด้วย

ด้านเทคนิคและวิธีการสอน พบว่า ปัญหาและอุปสรรค คือ ครูพระสอนศีลธรรมส่วนมากทำงานตามความถนัดของตนเองไม่ค่อยสนสังคัม มีปัญหาเรื่องเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ไม่มีความแน่ชัด ทั้งยังขาดความสามารถในการผลิตสื่อการสอน หรือการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะ ควรจัดให้มีพระนิเทศก์ออกนิเทศติดตามและประเมินสมรรถภาพการสอนของครูพระสอนศีลธรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับเทคนิคการพัฒนาครูพระ หรือจัดถวายความรู้เพิ่มเติมแก่ครูพระสอนศีลธรรม ควรมีแผนพัฒนาบุคลากรด้านการผลิตและการใช้สื่อสมัยใหม่ สมควรจัดให้มีการอบรมหรือส่งพระสอนศีลธรรมไปเรียนรู้เกี่ยวกับหลักสูตรการผลิตและการใช้ สื่อสำหรับพระสอนศีลธรรม โดยครูพระที่เข้าไปสอนในโรงเรียนจะต้องผ่านการศึกษาศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ด้านบุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระสอนศีลธรรม พบว่า ปัญหาและอุปสรรค คือ การนุ่งห่มไม่ค่อยเรียบร้อย

ข้อเสนอแนะ ควรประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน เพื่อจัดอบรมถวายความรู้เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนในโรงเรียน และเพื่อหาแนวทางสร้าง แรงจูงใจให้ครูพระมีความมุ่งมั่นในการสอน ควรมีแนวทางพัฒนาและส่งเสริมอย่างเป็นระบบ เช่น มี การประเมินและติดตามครูพระที่ทำการสอน และเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข สมควรมีการคัดเลือกครูพระที่มีอุดมคติ มีศีลาจารวัตรที่เหมาะสม มีใจรักในการสอนอย่างแท้จริง ไม่ควรเอาผู้ที่ไม่อยู่ในสภาพที่พร้อมไปสอนนักเรียน เพราะจะทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาศีลธรรม

ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ พบว่า ปัญหาและอุปสรรค คือ กิจกรรมการเรียนการสอนขาดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน

ข้อเสนอแนะ สำนักงานพระสอนศีลธรรม ควรจัดให้มีหน่วยงานกลางซึ่งมีหน้าที่ในการผลิต และให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิต และการใช้สื่อ ในการถวายความรู้ควรเน้นให้ท่านเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการใช้สิ่งแวดลอมรอบตัวเป็นสื่อ การเรียนการสอน พร้อมทั้งจัดหาคู่มือเทคนิควิธีการสอนที่อ่านเข้าใจง่าย และ ตัวอย่างครูพระที่มีรูปแบบการสอนที่ดีประสบผลสำเร็จมาเป็นตัวอย่างในรูปของซีดี หรืออื่น ๆ แจก ครูพระสอนศีลธรรม และควรจัดให้มีการวัดผลประเมินผลครูพระผู้สอนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงพัฒนาการ จัดการเรียนการสอนของครูพระให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ ครูพระเองจะต้องหมั่นศึกษาหา ความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ควรจัดให้มีการประชุมครูพระผู้สอนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนอย่างสม่ำเสมอ

ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า ปัญหาและอุปสรรค คือ ขาดการวัดและประเมินผลก่อนและหลังการเรียนการสอนเสมอ ขาดวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนที่สอดคล้องตามจุดประสงค์ในการเรียนรู้ของแต่ละบท และครอบคลุมครบถ้วนทุกจุดประสงค์

ข้อเสนอแนะ ควรหารูปแบบ หรือเทคนิคการวัดผลที่สามารถจูงใจ นักเรียนให้สนใจเรียน เช่น เมื่อมีการประเมินว่า นักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ก็ควรให้ตกจริง ๆ เพื่อกระตุ้น ให้นักเรียนสนใจที่จะเรียน มากขึ้น การประเมินผลควรประเมินจากความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรม ทางพระพุทธศาสนา และการประพฤติปฏิบัติเป็นหลัก และควรมีมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด ทางโรงเรียนควรให้พระสอนศีลธรรมเข้าไปมีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผล และให้ครูพี่เลี้ยง แนะนำช่วยเหลือพระสอนศีลธรรม ในระหว่างการจัดการเรียนการสอน ในเรื่องเกณฑ์การวัดผล ประเมินผล เด็กนักเรียนให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน หรืออาจให้มีให้ ผู้ปกครอง นักจิตวิทยาการศึกษา หรือนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน นักเรียนด้วย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ ผลการวิเคราะห์ เกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล

จากการวิจัยพบว่า นักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ด้านความมั่นคง(Stability) จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ด้านความมั่นคง(Stability) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอนส่งเสริมคุณภาพในการดำรงชีวิต สามารถอธิบายถึงหลักธรรมตามพระพุทธศาสนา นักเรียนสามารถนำความรู้จากการเรียนมาประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้ และเนื้อหาที่สอนทำให้นักเรียนเข้าใจถึงพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระสถิต มหาลาโภ (ศรีเมือง)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถิพุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า ผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผลของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสอน ผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติและผลของกิจกรรมการทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ทำให้นักเรียนได้พัฒนาตนตามหลักพุทธธรรมต่างๆ อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ กล่าวคือ มีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนดียิ่งขึ้น รู้จักการปรับตัวเข้ากับสังคมและกลุ่มเพื่อนได้ดี รู้จักยับยั้งอารมณ์ฝ่ายอกุศลที่แสดงออกทางกาย วาจา เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทะเลาะกับเพื่อนๆ ไม่ทำ ความเดือดร้อนแก่ผู้ปกครองและชุมชน รู้จักกตัญญูกตเวทีต่อผู้ปกครองและสถานศึกษา ประพฤติตนเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจร่าเริงแจ่มใสไม่หดหู่ มีความเมตตาต่อเพื่อนๆ และคนอื่น รู้จัก

มารยาทเรียบร้อยดีงามทางสังคมไทย แต่งกายเรียบร้อย มีวาจาสุภาพ ให้ความเคารพบูชาผู้มีพระคุณ รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ตรงต่อเวลา ลดเลิกสิ่งเสพติดให้โทษซึ่งเป็นเหตุให้เสียทรัพย์ เสียสุขภาพ^๑ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์” จากผลการวิจัยพบว่า มีการจัดทำโครงการอย่างเป็นระบบในการอบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเนื้อหาสาระสำคัญของหลักสูตรอบรม ประกอบไปด้วย การบรรยายธรรม และกิจกรรมต่างๆ และการสอนให้รู้จักบุญคุณพ่อแม่และครูบาอาจารย์ โดยมีผู้ส่งสารคือพระวิทยากร นำเสนอข่าวสารคือหลักธรรม ผ่านสื่อต่างๆ ที่ทันยุคทันสมัย ทำให้เยาวชนและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง^๒

ด้านความผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน(Integration) จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ด้านความผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน(Integration) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า เนื้อหารายวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนำมาสอนสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธประวัติได้อย่างชัดเจน สามารถทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธคุณ พุทธจริยา อย่างถูกต้อง มีกิจกรรมเสริมในการเรียนการสอนอันน่าสนใจ บรรยายภาคในชั้นเรียนมีความเป็นกันเอง สนุกสนาน ทำให้มีความสนใจในรายวิชาที่เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการเผยแผ่พุทธธรรม ท่านมีวิธีเผยแผ่ในลักษณะให้คำแนะนำ ปรีกษาสันทนาตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม เมื่อได้ฟังจากพระบรมศาสดาแล้วนำไปถ่ายทอดแก่ภิกษุภิกษุณีอุบาสกอุบาสิกาและบุคคลทั่วไปให้เข้าใจหลักธรรมอันลึกซึ้งด้วยวิธีการบรรยายอธิบายขยายความ เปรียบเทียบ และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าทำให้บุคคลทั่วไปศรัทธาเลื่อมใสแล้วหันมานับถือพุทธธรรมกันอย่างแพร่หลายมีบางส่วนเท่านั้นที่มีได้หันมานับถือพุทธธรรม เพราะยึดติดอยู่กับลัทธิเดิมอย่างแรงกล้า ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ได้หันถือในตัวท่านอยู่ซึ่งเท่ากับได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ

^๑ พระสถิต มหาลาโภ (ศรีเมือง), “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถีสอน : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^๒ พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ, “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

นับเป็นตัวอย่างการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิตและเผยแผ่พุทธธรรมในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี” และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสุขญา โรจนญาโณ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ด้านเผยแผ่พุทธธรรมพระมหาโมคคัลลานะได้เผยแผ่พุทธธรรมในลักษณะการให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา การสนทนา การตอบปัญหาข้อข้องใจ การแสดงฤทธิ์โดยรับสนองพุทธบัญชาให้ไปปราบผู้เป็นมิถิชาปฏิฐิติ การเป็นสมณทูตในทิวะโลกและยมโลก แล้วนำ เรื่องราวเหล่านั้นมาบอกแก่ชาวโลก พร้อมทั้งการแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไป ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายความ การเปรียบเทียบ การตอบคำถาม^๔

ด้านความสมัครใจ(Voluntarism) จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ด้านความสมัครใจ (Voluntarism) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า นักเรียนรู้สึกดีทุกครั้งที่จะได้เรียนกับพระสอนศีลธรรม เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอนเข้าใจง่าย น่าสนใจ สร้างแรงบันดาลใจ ทำให้เกิดความสนใจในพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)” ผลการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคล เป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกรกรรม แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ ฝ่ายธรรมยุติ ยึดถืออุดมคติวัตร เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ เป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมี ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการปฏิบัติตามมากกว่าสอนให้ความรู้เท่านั้น^๕ และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาวุฒิกิรณ วุฑฒิกิรโณ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมุณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)” พบว่า เนื้อหาพุทธธรรมของพระราชาวรมุณีมีจุดเด่นคือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบ

^๓ พระกิตติศักดิ์ โยโสธโร, “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^๔ พระมหาสุขญา โรจนญาโณ, “การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

^๕ พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

คิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน และมีเนื้อหาเพื่อการพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม^๖

ด้านความสัมฤทธิ์ผล(Achievement) จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดประสิทธิผล ความสัมฤทธิ์ผล(Achievement) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอนเข้าใจง่าย และทำให้รู้จักพุทธประวัติมากขึ้น ช่วยให้เข้าใจหลักธรรมมากขึ้น สามารถนำมาปรับทัศนคติของนักเรียนในเชิงบวกได้มากขึ้น และทำให้รักพุทธศาสนา มาก ขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระปิยะ ปิยะธมฺโม (เมฆแสน)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมืองแพร่” พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านการวางแผนการสอน ด้านกระบวนการสอน ด้านวิธีการสอน และด้านการประเมินผลการสอน พบว่าในภาพรวม และรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน” และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระสถิต มหาลาโภ (ศรีเมือง)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถิปุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า ผลการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผลของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสอน ผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติและผลของกิจกรรมการทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ทำให้นักเรียนได้พัฒนาตนตามหลักพุทธธรรมต่างๆ อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ กล่าวคือ มีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนดียิ่งขึ้น รู้จักการปรับตัวเข้ากับสังคมและกลุ่มเพื่อนได้ดี รู้จักยับยั้งอารมณ์ฝ่ายอกุศลที่แสดงออกทางกาย วาจา เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทะเลาะกับเพื่อนๆ ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้ปกครองและชุมชน รู้จักกตัญญูกตเวทิต่อผู้ปกครองและสถานศึกษา ประพฤติตนเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจร่าเริงแจ่มใสไม่หดหู่ มีความเมตตาต่อเพื่อนๆ และคนอื่น รู้จักมารยาทเรียบร้อยดีงามทางสังคมไทย แต่

---

^๖ พระมหาวุฒิกุลกรณ วุฒิกุลกรณ, “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาภิกษุ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^๗ พระปิยะ ปิยะธมฺโม (เมฆแสน), “ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมืองแพร่”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

กายเรียวบร้อย มีวาจาสุภาพ ให้ความเคารพบูชาผู้มีพระคุณ รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ตรงต่อเวลา ลดเลิกสิ่งเสพติดให้โทษซึ่งเป็นเหตุให้เสียทรัพย์ เสียสุขภาพ^๔

๕.๒.๒ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ด้านหลักสูตร จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านเนื้อหาการเผยแผ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า เนื้อหาที่พระสอนศีลธรรมนำมาสอนสอดคล้องกับจุฬาระสงครายวิชา ทำให้เข้าใจแก่นแท้ของพุทธศาสนา ทำให้เข้าใจในเรื่องศาสนพิธี และเป็นเนื้อหาที่ส่งผลให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาวุฒิกกรณ วุฒิกกรณ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของ พระราชวรมุนี” ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาพุทธธรรม ของพระราชวรมุนีมีจุดเด่นคือ มีเนื้อเรื่องบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็นจะมีความรู้ใหม่ ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาร่วมสมัย ฟังเข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน ๖ วิธี คือ ๑) การนำเสนอโดยการยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ ๒) นำเสนอโดยวิธีการยกอุปมาเปรียบเทียบ ๓) นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิตปรัชญา คำคม โคลง บทประพันธ์และบทกลอน เป็นต้น ๔) นำเสนอโดยวิธีการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานการณ์ต่าง ๆ ๕) นำเสนอโดยวิธีการยกบุคคลตัวอย่างประกอบการบรรยาย ๖) นำเสนอโดยวิธีการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน^๕ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระสถิต มหาลาโภ (ศรีเมือง)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถิปุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง

^๔ พระสถิต มหาลาโภ (ศรีเมือง), “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถิปุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^๕ พระมหาวุฒิกกรณ วุฒิกกรณ, “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมุนี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

จังหวัดขอนแก่น” พบว่า กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ทำให้นักเรียนได้พัฒนาตนตามหลักพุทธธรรมต่างๆ อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์^{๑๐}

ด้านเทคนิคและวิธีการสอน จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านเทคนิคและวิธีการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าพระสอนศีลธรรม มีการประยุกต์ใช้วิธีการสอนที่ทันสมัย ใช้การสอนที่เหมาะสม เปิดโอกาสให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง และพระสอนศีลธรรมให้ความสำคัญต่อความแตกต่างของนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ (แช่หลี่)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร” ผลการวิจัยพบว่าพระธรรมวิทยากรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา โดยมีบทบาทสำคัญ ๙ ด้าน คือ ๑. ด้านการให้คำปรึกษา ๒. ด้านการสนทนาธรรม ๓. ด้านการอบรมเยาวชน ๔. ด้านการจัดกิจกรรมทาง ๕. ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการ ๖. ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ๗. ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ๘. ด้านการจัดค่ายคุณธรรม ๙. ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา และมีการนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขา หลักอริยสัจ ๔ หลักอิทธิบาท ๔ และหลักภาวนา ๔ มาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วย^{๑๑} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ฉัตรชัย ธรรมครบุรี** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน มี ๓ ด้าน ประกอบด้วย ๑) การให้การศึกษ โรงเรียนได้มีการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา บูรณาการการเรียนรู้กับทุกสาระวิชา มีระบบการประกันคุณภาพภายใน ๒) การฝึกอบรมโรงเรียนได้ส่งเสริมกิจกรรมทักษะวิชาการ การประกวดโครงงาน จัดการพัฒนาครูและบุคลากร

^{๑๐} พระสถิต มหาลาโภ (ศรีเมือง), “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถีพุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๑} พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ (แช่หลี่), “รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

ทางการศึกษา ๓) การพัฒนา โรงเรียนได้สนับสนุนพัฒนากิจกรรมต่างๆ มีการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน^{๑๒}

ด้านบุคลิกภาพความเป็นครูของครูพระสอนศีลธรรม จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านรูปแบบการเผยแผ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระธรรมทูตมีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนหลายๆ แบบ มีการใช้อุปกรณ์การสอน และสื่อการสอน เช่น สไลด์ วีดีโอ เพื่อดึงดูดความสนใจผู้ฟัง ทั้งยังมีการจัดทำสื่อธรรม เช่น หนังสือ แผ่นพับ แจก สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูขันตธรรมธาริ (วิเชียร วงษ์ยาแดง)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทและ วิธีการทำงานของพระราชาชนายก (สำรวม ปิยธมโม) ในฐานะเป็นพระธรรมทูตประจำจังหวัด นครนายก” ผลการวิจัยพบว่า พระราชาชนายก (สำรวม ปิยธมโม) กล่าวถึงคุณสมบัติของพระธรรมทูตสมัย ปัจจุบัน คือ ๑) มีความมุ่งมั่นในคุณค่าของความดีงาม ๒) ต้องเข้าใจปัญหาและความต้องการ ของท้องถิ่น ๓) มีเทคนิคและวิธีการสื่อสารเพื่อเข้าถึงปัญหาและความต้องการของบุคคล ๔) มี ความมุ่งมั่นต่ออุดมการณ์พระพุทธศาสนา^{๑๓} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสิงห์ชัย ธมมขโย** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมเยาวชน ในตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ตามความคาดหวังของกลุ่มผู้ปกครอง มีความเห็นว่า พระสงฆ์ทำบทบาทในด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศเป็นอันดับหนึ่ง และคาดหวังให้พระสงฆ์แสดงบทบาทในการอบรมเยาวชนให้ตั้งอยู่ในจริยธรรมให้มากขึ้น และการเป็นตัวอย่งที่ดีของเยาวชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและครอบครัว

^{๑๒} ฉัตรชัย ธรรมนครบุรี, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๗).

^{๑๓} พระครูขันตธรรมธาริ (วิเชียร วงษ์ยาแดง), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาชนายก (สำรวม ปิยธมโม) ในฐานะเป็นพระธรรมทูตจังหวัดนครนายก”, **วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖๗.

เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนอกบ้าน ทำให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานทำได้ไม่เต็มที่^{๑๔}

ด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระสอนศีลธรรมมีการให้นักเรียนนำข่าว บทความที่เกี่ยวข้องกับความเคลื่อนไหวใน พระพุทธศาสนา มารายงาน มีการนำภาพนิ่ง เช่น ภาพวาด ภาพถ่าย การ์ตูน มีการใช้สื่อการสอนที่สร้างจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ซีดีรอมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับบทเรียนมาใช้ในการประกอบการสอน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **วรภรณ์ ผ่องสุวรรณ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการสร้างความรู้ร่วมกันด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยใช้คอมพิวเตอร์สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้เป็นทีม ของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการสถาบันอุดมศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า ๑. รูปแบบการสร้างความรู้ร่วมกันที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ คือ ๑) ทีม ๒) กระบวนการวิจัย ๓) คอมพิวเตอร์สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน ๔) การแบ่งปันความรู้ และ ๕) การประเมินผล ขั้นตอนการสร้างความรู้ร่วมกัน ๙ ขั้นตอน คือ ๑) เตรียมความพร้อม ๒) ตั้งทีมวิจัย ๓) กำหนดประเด็นปัญหาวิจัยและแบ่งปันประสบการณ์ ๔) วางแผนการวิจัย อภิปรายร่วมกัน ๕) เก็บรวบรวมข้อมูล ๖) วิเคราะห์ข้อมูล ๗) สะท้อนผลการปฏิบัติงาน ๘) ผสานความรู้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ และ ๙) นำเสนอรายงานวิจัยและประเมินผล^{๑๕} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาไชยา ขยลทิธิ (แสนแสนยา)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุที่สอนธรรมศึกษาและศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาที่มีต่อความเหมาะสมของหลักสูตรธรรมศึกษา” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ๑. บทบาทและวิธีการสอนของพระภิกษุ ครูในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาว่ามีความเหมาะสมในระดับค่อนข้างมาก และมีความคาดหวังต่อพระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษาไว้สูงมากในด้านการสอน โดยต้องการให้พระภิกษุใช้สื่อการสอน

^{๑๔} พระมหาสิงห์ชัย ธมมชโย, “บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน ในตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๙).

^{๑๕} วรภรณ์ ผ่องสุวรรณ, “การพัฒนาแบบการสร้างความรู้ร่วมกันด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้คอมพิวเตอร์สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้เป็นทีมของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการสถาบันอุดมศึกษา”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ที่หลากหลาย ไม่เน้นการสอนแบบบรรยายจะทำให้นักเรียนเบื่อธรรมะ และพระภิกษุบางรูปยังมีความไม่พร้อมในการสอนหลายอย่าง เช่น ความรู้ ความแม่นยำในหลักสูตร และความหลากหลายในวิธีการสอนเด็ก ๒. วิธีการสอนของพระภิกษุ นักเรียนธรรมศึกษา เห็นว่าวิธีการสอนของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษามีความเหมาะสมในระดับเหมาะสมค่อนข้างมาก มีความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการใช้อุปกรณ์การสอนที่หลากหลาย สร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้สนุกสนานไม่เครียดกับวิชาการ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น และมีกิจกรรมร่วมอื่นๆ ในการเรียนการสอนวิชาธรรมะ ๓. หลักสูตรธรรมศึกษา พระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา มีความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรธรรมศึกษาทั้งในส่วนที่เป็นข้อดีและข้อเสียตามประสบการณ์การสอนไม่แตกต่างกันนัก^{๑๖}

ด้านการวัดผลและประเมินผล จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านการวัดผลและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและประเมินผล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียน มีการวัดผลและประเมินผลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงการสอน มีการวัดผลและประเมินผลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียน และมีการวัดผลและประเมินผลโดยต่อเนื่อง ด้วยการเลือกใช้วิธีการที่หลากหลาย และเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาบรรจง จนทศุโต (แผนทอง)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "คุณภาพการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตำรวจไตรสิกขา : กรณีศึกษาศูนย์ศึกษาศาสนาวันอาทิตย์วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่" ผลวิจัยพบว่ารูปแบบการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนของ ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดสวนดอก ในด้านบริบทมีการกำหนดปรัชญาวิสัยทัศน์และกิจวัตรประสงค์เป็นรายลักษณะ ในเอกสารชัดเจนและมีรายงานการประเมินโครงการเป็นประจำทุกปี รายนางานปัจจุบันเข้ามามีอาคารสถานที่เพียงพอมีบุคลากรที่ทำงานเสียสละมีหลักสูตรกฎระเบียบมีวัสดุอุปกรณ์สื่อการสอนและงบประมาณ ด้านกระบวนการมีโครงสร้างการบริหารที่มีส่วนร่วมจากทุกสายมีกิจกรรมการเรียนการสอน ที่หลากหลายการวัดผลประเมินกิจกรรมสนับสนุนที่หลากหลายและด้านการผลิตมีการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไปทีละการนำไปใช้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันและมีผลกระทบต่อ บ้านวัดโรงเรียน ปัญหาอุปสรรคที่พบคือ ศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ปวดสวรค์ดอกขาดการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพชุมชนและเก็บของเข้ามีส่วนร่วมน้อย ไม่มีแนวทางชัดเจนในการประเมินและวิจัยเกี่ยวกับความต้องการและประสิทธิภาพของการดำเนินงานและ ผลผลิตทำให้ผู้บริหารขาดข้อมูลในการตัดสินใจพลังงานและไม่มีมีการนำระบบประกัน

^{๑๖} พระมหาไชยา ขยสิทธิ (เสนแสนยา), “ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

คุณภาพการศึกษามาใช้ในการพัฒนางานให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น รวมไปถึงยังขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน การบริหารงานในระยะยาว^{๑๓} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระปลัดเรวัต เรวัตโต** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านสถานที่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และด้านการวัดและประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับมาก^{๑๔}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสนาบชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม ดังนี้

๕.๓.๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ควรมีหลักสูตร และเนื้อหาที่ไม่ยากเกินไป อ่านเข้าใจง่ายและน่าสนใจ พร้อมทั้งการจัดอบรมให้แก่พระสอนศีลธรรมก่อนจะออกปฏิบัติงานในแต่ละปีการศึกษา เพื่อให้การปฏิบัติการสอนในโรงเรียนนั้น เป็นไปในแนวทางเดียวกันและการสอนของพระสอนศีลธรรมจะได้มีรูปแบบที่หลากหลาย น่าสนใจ ช่วยให้การเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมเกิดผลที่น่าพึงพอใจหรือเป็นไปได้ในทิศทาง เดียวกัน

๒. หน่วยงานที่รับผิดชอบการสอนของพระสอนศีลธรรมควรนิเทศติดตาม ประสานงาน และคอยช่วยเหลือสนับสนุนในการสอนศีลธรรมในโรงเรียนของแต่ละรูป โดยเฉพาะ การจัดผู้ดูแลรับผิดชอบในแต่ละส่วนที่ใกล้ชิดมากที่สุดเพื่อให้พระสอนศีลธรรมสามารถปรึกษาหารือได้ในเวลาที่มีปัญหาในการสอน

^{๑๓} พระมหาบรรจง จนทศุโต (แผนทอง), " คุณภาพการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตำรวจไตรสิกขากรณีศึกษาศูนย์ศึกษาศาสนาวันอาทิตย์วัดสวนดอกจังหวัดเชียงใหม่", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๔} พระปลัดเรวัต เรวัตโต, “การจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๓. หน่วยงานที่รับผิดชอบควรมีงบประมาณสนับสนุนการผลิตสื่อการเรียนการสอน มีการสนับสนุนให้พระสอนศีลธรรมผลิตสื่อการสอนขึ้นใช้เอง พร้อมทั้งจัดอบรมเกี่ยวกับการผลิตสื่อการสอนให้แก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นประจำ และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนให้พระสอนศีลธรรมภายนอกสถานที่ เพื่อให้การเรียนการสอนที่พระสอนศีลธรรม ได้จัดขึ้น น่าสนใจ

๔. ควรมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและสถานศึกษาที่พระสอนศีลธรรมเข้าไปปฏิบัติงานในเรื่องของการวัดผลประเมินผลเพื่อเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ต้องมีหลักสูตรที่ชัดเจนและประเมินผลการสอนของพระสอนศีลธรรมที่เข้าไปทำหน้าที่ในการสอนในโรงเรียน

๒. สำนักงานพระสอนศีลธรรมต้องให้ความสำคัญกับการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแพร่ โดยภิกษุผู้ถูกคัดเลือกมาเป็นพระสอนศีลธรรม จะต้องเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ต้องมีความรู้อย่างแท้จริง และสามารถถ่ายทอดความรู้ของตนให้กับผู้อื่นรู้แจ้งเห็นจริงตามด้วย

๓. ควรปรับเปลี่ยนวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ให้มียุทธศาสตร์ทั้งเชิงรับและเชิงรุก การเผยแพร่เชิงรับ เป็นการเผยแพร่ด้วยการสอนธรรมะเป็นหลัก ส่วนการเผยแพร่เชิงรุก เป็นการให้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการแจกทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนที่สนใจเรียนธรรมะ ซึ่งจะเป็นตัวนำให้เด็กนักเรียนสนใจเข้าหาธรรมะ และจะทำให้สามารถทำการเผยแพร่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. ควรเพิ่มการใช้สื่อสมัยใหม่ ในการเผยแพร่ให้หลากหลายมากขึ้น เช่น การอภิปราย, การแสดงละคร, การโต้วาทีเชิงพุทธ, อินเทอร์เน็ต เป็นต้น เพื่อให้สามารถเผยแพร่ธรรมะเข้าถึงนักเรียนได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนจากประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ไปเป็นบทบาทของคณะสงฆ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ในด้านอื่นๆ เช่น บทบาทของพระธรรมทูต บทบาทของพระธรรมวิทยากร เป็นต้น เพื่อพัฒนาแนวทางการเผยแพร่ของคณะสงฆ์จังหวัดฉะเชิงเทรา ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาแนวทางแก้ไขการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยใช้ กลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้ปกครองนักเรียน

๓. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แต่ละภูมิภาคของประเทศไทย เพื่อที่จะได้ทราบว่าในแต่ละภาคของประเทศไทย

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีประสิทธิผลในการเผยแพร่ต่างกันหรือไม่ ซึ่งจะสามารถแลกเปลี่ยนความรู้หรือวิธีการเผยแพร่ที่มีประสิทธิภาพมาสู่ภาคอื่น ๆ อันจะเป็นการบูรณาการความรู้ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน แต่ละภาคเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อย่างมั่นคงและยั่งยืน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

คำหามาน คนไค (นามแฝง). ๑๙๙๙ กระบวนท่าของครุฑมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร : สายธาร, ๒๕๔๔.

คุณ โทซันท์. พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๔๕.

ธงชัย สันติวงศ์. การบริหารเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.

ธงชัย สันติวงศ์. องค์การและการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕.

ธีรศักดิ์ อัครบวร. ความเป็นครูไทย. กรุงเทพมหานคร : ก.พลพิมพ์ (1996) จำกัด, ๒๕๔๔.

ประกอบ กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :
ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ประเวศ วะสี. พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๓๖.

ประเสริฐ ธรรมโวหาร. หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาหลักสูตร
และการสอน คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๒.

พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมโม. กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔.” ของพระพุทธศาสนาเป็น
ต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง. สุรินทร์ : โรงพิมพ์ศิริรัตน์ออฟเซต,
๒๕๔๕.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต). ทิศทางการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๘.

พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ. ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการเชิงพุทธ. พระนครศรีอยุธยา :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ และคณะ. พระสอนศีลธรรม. กรุงเทพมหานคร : หจก.เชน ปรี้นตั้ง,
๒๕๕๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระมหาดิศร ถิระสิโล. **ความเป็นครูไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๐.
- พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต). **การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่รอกทางออก**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๙.
- พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต). **การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐.
- พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต). **การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖
- พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙.
- พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต). **สถาบันกับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.
- พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต). **เอกสารการบรรยายกรมวิชาการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓.
- พัชราภรณ์ พสุวัต. “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง”. **โครงการวิจัยภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง**, ๒๕๓๓.
- พิทยา บวรวัฒนา. **ทฤษฎีองค์การสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ, ๒๕๓๑.
- พุทธทาสภิกขุ. **เป้าหมายของการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเชียง.
- ภรณ์ มหานนท์. **การประเมินประสิทธิผลขององค์การ**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ร่วมกับสำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.
- รองศาสตราจารย์ ดร.พรชูลี อาชวอำรุง และคณะ. **รายงานฉบับย่อ โครงการศึกษาวิจัย การศึกษา ทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๔๙.
- วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และสุรียา วีรวงศ์. **การประเมินโครงการ** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- สมชาย ดุรงค์เดช. **การประเมินผลโครงการแนวคิดและวิธีการ**. กรุงเทพมหานคร : คณะสาธาณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สมบัติ อารังธัญวงศ์. การเมืองแนวคิดและการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๓.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. การพัฒนาชนบทแนวพุทธศาสนา กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สวนจำกัด, ๒๕๓๐.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. วิธีวิทยาการประเมิน : ศาสตร์แห่งคุณค่า. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๙.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- สุพจน์ ทราญแก้ว. การจัดการรัฐแนวใหม่. พระนครศรีอยุธยา : เทียนวัฒนา, ๒๕๔๕.
- สมน อมรวิวัฒน์. การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๐.
- สุลักษณ์ ศิวลักษณ์. ศาสนากับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔ .
- สุวรรีย์ ศิริโกคาภิรมย์. การวิจัยทางการศึกษา. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. คิดเป็นทำเป็นตามแนวพุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์, ๒๕๔๑.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐.
- อรุณ รักธรรม. ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ : การบริหารองค์การ. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.
- เอนก ฒ นคร. “ประสิทธิผลการปราบปรามอาชญากรรมของตำรวจนครบาลในกรุงเทพมหานคร”. ภาคนิพนธ์พัฒนาสังคมมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๒) คุชฎินิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ :

กมลลักษณ์ ยินดียิม. “ประสิทธิผลการบริหารองค์การตามหลักการบริหารจัดการที่ดี : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา”. **คุชฎินิพนธ์บัณฑิตมหาวิทยาลัยปทุมธานี. รัฐประศาสนศาสตร์คุชฎินิพนธ์บัณฑิต มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๔.**

กิ่งพร ทองใน. “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยลักษณะองค์การกับประสิทธิผลขององค์การภาครัฐในการบริหารราชการไทย”. **คุชฎินิพนธ์พัฒนบริหารศาสตร์คุชฎินิพนธ์บัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๓.**

ฉัตรชัย ธรรมครบุรี. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์คุชฎินิพนธ์บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.**

ชำนาญ นิสารัตน์. อ่างในประดิษฐ์ พรหมเสนา. “การนำวิธีสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้สอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.**

เทพศักดิ์ บุญรัตพันธ์. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างประสิทธิผลของการนำนโยบายการให้บริการแก่ประชาชนไปปฏิบัติกรณีศึกษาสำนักงานเขตของกรุงเทพมหานคร. **คุชฎินิพนธ์การพัฒนากิจการบริการคุชฎินิพนธ์บัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒.**

ประสาธ สุขเกษม. “บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน : กรณีศึกษาค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.**

ปิติชาย ต้นปิติ. “การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์คุชฎินิพนธ์บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.**

พระกิตติศักดิ์ โยโสธโร. “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พุทธธรรม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.**

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระครูขันตธรรมธำ (วิเชียร วงษ์ยาแดง). “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชนายก (สำรวม ปิยธมโม) ในฐานะเป็นพระธรรมทูตจังหวัดนครนายก”. **วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๓.
- พระปลัดเรวัต เรวตโต. “การจัดการการเรียนการสอนในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระปิยะ ปิยธมโม (เมฆแสน). “ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ของครูประจำการและครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมืองแพร่”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ (แห่หลี่). “รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระมหาจีรพันธ์ ธมมปสฺสฺฐ (นาประเสริฐ). “ประสิทธิผลการบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระมหาไชยา ชยสิทธิ (เสนแสนยา). “ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหาธำนิทร์ จิตวิโร. “การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ. “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระมหาบรรจง จนทศุโต (แผนทอง). " คุณภาพการจัดการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนตำรวจ
ไตรสิกขากรณีศึกษาศูนย์ศึกษาศาสนาวันอาทิตย์วัดสวนดอกจังหวัดเชียงใหม่".
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ. “ บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี :
พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระมหาบุญล้อม อธิปญโญ (วิปุละ). “ ประสิทธิภาพของการเผยแพร่พุทธธรรมในชมรมผู้สูงอายุ ศึกษา
เฉพาะกรณีชมรมผู้สูงอายุวัดสมรโกฏิ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระมหาวุฒิกิรณ วุฒิกิรณ. “ ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาภิกษุ”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระมหาสิงห์ชัย ธมมชโย. “ บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน ในตำบลศรีดงเย็น
อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๙.
- พระมหาสุชญา โรจนญาโณ. “ การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่
พุทธธรรม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระมานิตย์ โชติธมฺโม (อรรคชาติ). “ การศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของ
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระสถิต มหาลาโภ (ศรีเมือง). “ การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถี
พุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- มีขวาท สุวรรณเรือง. ประสิทธิภาพของการนำนโยบายป้องกันปราชัยโรคติดต่อ ของโครงการ ท.ม.ก. ไปปฏิบัติ : กรณีวิจัยปฏิบัติการเขตเลือกตั้ง จังหวัดนครราชสีมา. **วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖.
- วรารกร สังข์วงษา. “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการองค์การด้านงานผังเมือง : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา”. **ดุชนิพนธ์บัณฑิตมหาวิทยาลัยปทุมธานี**. รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๓.
- วรารกรณ ฝ่องสุวรรณ. “การพัฒนารูปแบบการสร้างความรู้ร่วมกับด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้คอมพิวเตอร์สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้เป็นทีมของบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการสถาบันอุดมศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- สิริพิชญ์ เตชะไกรศรี. “การเผยแพร่ธรรมะเชิงรุกตามวิถีพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีการจัดกิจกรรมธรรมะในสวน ณ สวนหลวง ร.๙”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

(๓) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่นๆ :

- โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายยาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา. **บัญชีรายชื่อนักเรียนประจำปีการศึกษาที่ ๒๕๖๓ สํารวจข้อมูลนักเรียน ณ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๓**. จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๖๓. (อัดสำเนา)
- โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายยาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา. **บัญชีรายชื่อนักเรียนประจำปีการศึกษาที่ ๒๕๖๓ สํารวจข้อมูลนักเรียน ณ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๓**. จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๖๓. (อัดสำเนา)

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๖. **ข้อมูลพื้นฐาน โรงเรียนสนามชัยเขต**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://data.bopp-obec.info/> [๒๕๖๓. ธันวาคม ๓].
- ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๖. **ข้อมูลพื้นฐาน โรงเรียนสนามชัยเขต**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://data.bopp-obec.info/> [๒๕๖๓. ธันวาคม ๓].

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๕) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สัมภาษณ์ พระพระครูอุดมวิราภรณ์, เจ้าสำนักเรียนปริยัติธรรม แผนกธรรม ร.ร.มนย.วัดทุ่งเหียง ครู

พระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

_____เจ้าอธิการพวงเงิน ทีฆายุโก, ครูพระสอนศีลธรรม วัดคลองยายสร้อย, ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

_____พระสมุห์ทวีศักดิ์ เทวธมโม, ผู้ช่วยครูใหญ่สำนักวัดนางาม (แผนกธรรม), ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

_____พระครูสมุห์สุข สุขิโต, ครูพระสอนศีลธรรม วัดคลองเตย, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

_____พระจิระ จนทโชโต, พระสอนศีลธรรม วัดทุ่งเหียง, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

_____พระวินัยธรมานะ หิริธมโม, เลขานุการสนามสอบธรรมศึกษา ร.ร.ตชด.บ้านนายาว, ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๔.

_____พ.ท.เจริญ บุรารมณ, ผอ.โรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว, ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

_____ส.ต.ท.นิภาภรณ์ ทองนอก, อจ.โรงเรียนมัธยมวัดนายาว, ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๔.

๒. ภาษาอังกฤษ

(1) Books:

Caplow. Theodore. **Principle of Organization**. New York: Barcourt Brace&World, 1964.

Edgar H. Schein. **Organizational Psychology**. 2 nd. Englewood Cliffs. NJ: Prentice Hall.

Inc. Encyclopedia of Education Evaluation. San Francisco: Jossey -Bass, 1970.

Etzioni Amitai. **Modern Organization**. Prentice Hall, 1964.

Fiedler. F. E. **A Theory of Leadership Effectiveness**. New York: McGraw-Hill, 1967.

Georgopoulos and Tanenbaum. **Management and Organizational Behavior Theories**.

Greenwood. W.T.. Ed. South Western, 1962.

Lawrence. Paul R. and Lorsch. Jay W. **Organization and Environment: Managing**

Differentiation and Integration. Boston: Division of Research. Graduate

School of Business Administration. Harvard University, 1967.

Lee J. Cronbach. **Essentials of Psychological Testing**. 4th ed.. New York: Harper & Row, 1971.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Schein. Edgar. **Organizational Culture and Leadership**. Emerald Group Publishing Limited, 1970.
- Seldin. Peter. **Evaluation and Developing Administration Performance**. San Francisco: Jossey-Bass, 1988.
- Talcott Parsons. **Suggestion for a Sociological Approach to the Theory of Organizations in Complex Organizations: A Sociological Reader by Amitai Etzioni**. New York: Holt. Rinchart & Winston.
- Georgopoulos and Tanenbaum. **Management and Organizational Behavior Theories**. Greenwood. W.T.. Ed. South Westem, 1962.
- Lawrence. Paul R. and Lorsch. Jay W. **Organization and Environment: Managing Differentiation and Integration**. Boston: Division of Research. Graduate School of Business Administration. Harvard University, 1967.
- Lee J. Cronbach. **Essentials of Psychological Testing**. 4th ed.. New York : Harper & Row, 1971.
- Schein. Edgar. **Organizational Culture and Leadership**. Emerald Group Publishing Limited, 1970.
- Talcott Parsons. **Suggestion for a Sociological Approach to the Theory of Organizations in Complex Organizations: A Sociological Reader by Amitai Etzioni**. New York: Holt. Rinchart & Winston, 1964.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือของความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร/แฟกซ์ ๐๑๕-๒๕๔-๐๐๐ ต่อ ๔๒๐๐

ที่ ฮว ๔๐๐๕.๒/ ก ๑๓๗

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เจริญพร รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง

ด้วย พระครูสังฆรักษ์เสกสรร ฉายา อีรวงูโร นามสกุล พรหมศรี รหัสประจำตัวนิสิต ๖๓๐๑๒๐๔๒๒๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอนคือธรรมในโรงเรียนอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดมหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระอุดมสิทธิชนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง)

รองคณบดีคณะรัฐศาสตร์ ฝ่ายวิชาการ

๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

ผู้ประสานงาน : พระครูสังฆรักษ์เสกสรร อีรวงูโร

โทรศัพท์ : ๐๑๕-๒๕๐๘๗๕๐

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

(Try Out)

ที่ ฮว ๘๐๐๕.๒/ ๑๑๒

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ภาควิชาบริหารทั่วไป คณะสังคมศาสตร์
อาคารเรียนรวม โถงวี ชั้น 5 ห้อง B 504
เขตที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอศรีเมือง
จังหวัดนครราชสีมา 33170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gpa.mcu.ac.th
E-mail : gpa@mcu.ac.th

๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง ขอดำเนินการขอความอนุเคราะห์เกี่ยวกับข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
เจริญพร ผู้ผู้อำนวยการโรงเรียนประเทียวิทยาทาน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์เสกสรร ฉายา อีรงกูโร นามสกุล พรหมศรี รหัสประจำตัวนิสิต
๒๐๑๑๒๐๕๒๒๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธอนสิลธรรมใน
โรงเรียนอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากเด็กนักเรียนในโรงเรียนของท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้ นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง
ของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
จัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน
ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นิสิต นิสิต นิสิต นิสิต

ขอเจริญพร

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูสังฆรักษ์เสกสรร อีรงกูโร
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๘๘๐๕๑๑๐

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's	
Alpha	N of Items
.925	36

Item-Total Statistics

	Scale Mean if	Scale Variance	Corrected Item	Cronbach's
	Item Deleted	if Item Deleted	Total Correlation	Alpha if Item Deleted
a1	122.03	301.413	.507	.924
a2	121.90	298.162	.519	.923
a3	121.40	301.766	.509	.924
a4	121.33	298.368	.498	.924
a5	121.27	303.237	.393	.925
a6	121.23	298.323	.459	.924
a7	121.73	302.133	.390	.925
a8	121.43	304.737	.265	.926
a9	121.53	302.809	.388	.925
a10	121.20	305.338	.292	.926
a11	121.97	295.275	.585	.923
a12	121.90	295.472	.589	.923
a13	121.73	302.133	.371	.926
a14	121.00	309.034	.207	.926
a15	121.27	295.168	.626	.922
a16	121.67	304.506	.345	.925
a17	121.90	295.472	.540	.923
a18	122.20	290.441	.690	.921

นาง-ผู้ตรวจบัญชี
พระยาศรีสุริยราชราชวิทยาลัย

.....

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
a19	121.60	293.490	.654	.922
a20	121.63	294.861	.558	.923
a21	121.93	290.478	.558	.923
a22	121.73	294.754	.489	.924
a23	122.10	292.369	.575	.923
a24	121.70	297.045	.426	.925
a25	121.00	309.034	.207	.928
a26	121.27	285.168	.628	.922
a27	121.67	304.506	.345	.926
a28	121.90	295.472	.540	.923
a29	122.20	290.441	.690	.921
a30	121.60	293.490	.654	.922
a31	121.53	302.809	.388	.926
a32	121.63	294.861	.558	.923
a33	121.93	290.478	.558	.923
a34	121.73	294.754	.489	.924
a35	122.10	292.369	.575	.923
a36	121.70	297.045	.426	.925

Scale Statistics

Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
125.13	314.664	17.733	36

ดร.สุวิมลรัตน์ พงษ์ศิริ
 พระปตฺถะสัพพัญญูสาโร, มจร.๗
 .....

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ๒๓ ๕๐๐๕๒/

กรมส่งเสริมการศึกษานานาชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
 อาคารส่งเสริมการศึกษานานาชาติ
 ถนนพหลโยธิน เขต ๖ กรุงเทพมหานคร ๑๐๖
 โทรศัพท์ ๒๒๒ ๒๒๒ ๒๒๒ โทรสาร ๒๒๒ ๒๒๒
 โทร. ๐๕๕ - ๒๒๒ - ๐๒๒ ต่อ ๕๒๒๒, ๕๒๒๓
 โทร. ๐๕๕ - ๒๒๒ - ๐๐๐ ต่อ ๕๒๒๐
 Website : www.nic.ac.th
 E-mail : nic@nic.ac.th

๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิติสัมพันธ์กับข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เจริญพร พันคำรวใจเจริญ บูรารมณ ผู้ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมพระราชาทานบ้านนายาว
 อีตี่สงคาลัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์เสกสรร ฉายา อีระจุโร นามสกุล พรหมศรี รหัสประจำตัวนิสิต
 ๒๓๐๑๒๐๕๒๒๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหา
 จจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสอน
 สัตถธรรมในโรงเรียนอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้น
 พุทธศรคังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากนักเรียนในโรงเรียนของท่าน
 จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิติสัมพันธ์กับการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
 ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี
 และขอขอบคุณในความร่วมมือเพื่อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ทราบอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระคุณเมธีธินาถ, ม.ศ.ศร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน : พระครูสังฆรักษ์เสกสรร อีระจุโร

โทรศัพท์ : ๐๕๕-๕๐๐๕๒๒

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

১. বিজ্ঞপ্তি

বাংলাদেশ মুক্তিযুদ্ধের স্মরণার্থে
উচ্চশিক্ষার ক্ষেত্রে
স্বাধীনতা সংগ্রামের ৫০তম বার্ষিকী
উদ্দেশ্যে
১৯৭১-৭২ সালে
১৯৭১-৭২ সালে
১৯৭১-৭২ সালে

২. বিজ্ঞপ্তি

৩. বিজ্ঞপ্তি

৪. বিজ্ঞপ্তি

৫. বিজ্ঞপ্তি

৬. বিজ্ঞপ্তি

৭. বিজ্ঞপ্তি

৮. বিজ্ঞপ্তি

বাংলাদেশ মুক্তিযুদ্ধের স্মরণার্থে
উচ্চশিক্ষার ক্ষেত্রে
স্বাধীনতা সংগ্রামের ৫০তম বার্ষিকী
উদ্দেশ্যে
১৯৭১-৭২ সালে
১৯৭১-৭২ সালে
১৯৭১-৭২ সালে

৯. বিজ্ঞপ্তি

১০. বিজ্ঞপ্তি

১১. বিজ্ঞপ্তি

১২. বিজ্ঞপ্তি

১৩. বিজ্ঞপ্তি

১৪. বিজ্ঞপ্তি

১৫. বিজ্ঞপ্তি

বাংলাদেশ মুক্তিযুদ্ধের স্মরণার্থে
উচ্চশিক্ষার ক্ষেত্রে
স্বাধীনতা সংগ্রামের ৫০তম বার্ষিকী
উদ্দেশ্যে
১৯৭১-৭২ সালে
১৯৭১-৭২ সালে
১৯৭১-৭২ সালে

১৬. বিজ্ঞপ্তি

১৭. বিজ্ঞপ্তি

১৮. বিজ্ঞপ্তি

১৯. বিজ্ঞপ্তি

২০. বিজ্ঞপ্তি

২১. বিজ্ঞপ্তি

২২. বিজ্ঞপ্তি

বাংলাদেশ মুক্তিযুদ্ধের স্মরণার্থে
উচ্চশিক্ষার ক্ষেত্রে
স্বাধীনতা সংগ্রামের ৫০তম বার্ষিকী
উদ্দেশ্যে
১৯৭১-৭২ সালে
১৯৭১-৭২ সালে
১৯৭১-৭২ সালে

২৩. বিজ্ঞপ্তি

২৪. বিজ্ঞপ্তি

২৫. বিজ্ঞপ্তি

২৬. বিজ্ঞপ্তি

২৭. বিজ্ঞপ্তি

২৮. বিজ্ঞপ্তি

২৯. বিজ্ঞপ্তি

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

အမျိုးအမည်	ပစ္စည်းအမျိုးအမည်				
	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်	အမျိုးအမည်
အမျိုးအမည်အမျိုးအမည်					
၁. အမျိုးအမည်အမျိုးအမည်					
၂. အမျိုးအမည်အမျိုးအမည်					
၃. အမျိုးအမည်အမျိုးအမည်					
၄. အမျိုးအမည်အမျိုးအမည်					
အမျိုးအမည်အမျိုးအမည်					
၁. အမျိုးအမည်အမျိုးအမည်					
၂. အမျိုးအမည်အမျိုးအမည်					
၃. အမျိုးအမည်အမျိုးအမည်					
၄. အမျိုးအမည်အမျိုးအမည်					

မူဝါဒ ၂ အကျဉ်းချုပ်အကျဉ်းချုပ် (အကျဉ်းချုပ်အကျဉ်းချုပ်အကျဉ်းချုပ်)

အကျဉ်းချုပ်အကျဉ်းချုပ်

၁. အကျဉ်းချုပ်အကျဉ်းချုပ်

အကျဉ်းချုပ်

အကျဉ်းချုပ်

၂. အကျဉ်းချုပ်အကျဉ်းချုပ်

အကျဉ်းချုပ်

အကျဉ်းချုပ်

၁. အကျဉ်းချုပ်အကျဉ်းချုပ်

အကျဉ်းချုပ်

အကျဉ်းချုပ်

၂. အကျဉ်းချုပ်အကျဉ်းချုပ်

အကျဉ်းချုပ်

အကျဉ်းချုပ်

အကျဉ်းချုပ်အကျဉ်းချုပ်

ภาคผนวก ฉ
แบบแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์เถรวาทในโรงเรียน อำเภอสมานชัย
เขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

*****

ตอนที่ ๑ ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ..... นามสกุล.....
 อายุ..... พรรษา..... ระดับการศึกษา..... วิทยฐานะ ป.อ.-น.อ.....
 ตำแหน่ง..... วัด..... ตำบล..... อำเภอ.....
 จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์.....

วัน เดือน ปี ผู้ให้สัมภาษณ์

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕๖๔

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์เถรวาทในโรงเรียน
อำเภอสมานชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑. ท่านคิดว่าประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์เถรวาทในโรงเรียน อำเภอสมานชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านหลักสูตรมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
๒. ท่านคิดประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์เถรวาทในโรงเรียน อำเภอสมานชัยเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านเทศน์ และ วิธีการสอน มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
๓. ท่านคิดว่าประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์เถรวาทในโรงเรียน อำเภอสมานชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านบุคลิกภาพความเป็นครู ของครูพระสงฆ์เถรวาท มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
๔. ท่านคิดว่าประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์เถรวาทในโรงเรียน อำเภอสมานชัยเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านบุคลิกภาพความเป็นครู ของครูพระสงฆ์เถรวาท มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
๕. ท่านคิดว่าประสิทธิผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์เถรวาทในโรงเรียน อำเภอสมานชัยเขตจังหวัด

ประวัติผู้ทำวิจัย

- ชื่อ-นามสกุล : พระครูสังฆรักษ์เสกสรร ชีรงกูโร (พรมศรี)
- วัน/เดือน/ปีเกิด : เกิด วันเสาร์ที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๒๘
- ภูมิลำเนา : ต.ท่ากระดาน อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา
- การศึกษา :
๒๕๖๓ : พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ประสบการณ์ทำงาน :
ปัจจุบัน : ครูพระสอนศีลธรรมประจำอำเภอสนามชัยเขต
ผลงานวิชาการ : พระครูสังฆรักษ์เสกสรร ชีรงกูโร (พรมศรี).
(๒๕๖๔). อรุ้งคธาตุ ตำนานกำเนิด พระธาตุนม.
นิตยสารพุทธจักร. ฉบับเดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๖๔
- ปีที่เข้าศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๖๓
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดนายาว ต.ท่ากระดาน อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา
- เบอร์โทร : ๐๘๑-๙๙๖-๐๒๑๔